

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012 -selvityksen liite 1. **Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt** esittelee 29 arvokasta kulttuuriympäristöä, kunkin erillisenä aluekorttinaan.

Korttien ensimmäisellä sivulla, kohdassa **valintaperuste** luonnehditaan lyhyesti kyseisen arvoalueen ne keskeiset valintaperusteet, joiden perusteella alue on valittu Tampereen keskustan arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon. Mikäli arvoalue kuuluu (osittain tai kokonaan) Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 2009 -listalle tai se on esitetty maakunnallisesti arvokkaana alueena Pirkanmaan maakuntakaavassa 2007, on tästä maininta valintaperusteen lopussa (RKY 2009 tai MKK 2007). Mikäli alue kuuluu edellä mainituille arvoalueille vain osittain on lyhenteen jäljessä käytetty mainintaa ”osa”.

Rajausperuste selventää, millä perusteella alue on rajattu nimenomaan aluekortin kartan esittämällä tavalla.

Kortin ensimmäisellä sivulla on aluetta kuvaava kartta, josta on nostettu esiin alueen tärkeitä kohteita suunnittelijoihin ja suunnittelu- tai rakennusvuosiin. Joillain kartoilla on nostettu ympäröimällä esiin tärkeitä kaupunkikuvallisia monumentteja. Ensimmäisen sivun pieni kartta osoittaa alueen sijoittumisen Tampereen keskustassa.

Toisella sivulla on aluetta käsittelevä teksti, joka on jaettu kappaleisiin **kuvaus** ja **historia**. Muilla sivuilla on alueen arvoja ja erityispiirteitä ilmentäviä valokuvia kuvateksteineen.

Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2012

1. Tammerkosken kaupunkimaisema
2. Tammerkosken teollisuusympäristöt
3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema
4. Ratinan suvannon kaupunkimaisema
5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu
6. Hämeenpuisto
7. Särkänniemi ja Mustalahden satama
8. Pirkankadun länsipään kaupunkimaisema
9. Pyynikin kaupunkiympäristö
10. Sepänkadun umpikorttelit
11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen
12. Eteläpuiston - Koulukadun kaupunkiympäristö
13. Juhannuskylä ja Rongankatu
14. Armonkallio
15. Naistenlahti ja Lapinniemi
16. Koukkuniemi
17. Lappi
18. Kaupin sairaala
19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet
20. Saukonmäki ja Litukka
21. Kerrostalojen Kaleva
22. Kalevan puistoakseli ja julkiset rakennukset
23. Sorsapuisto ympäristöineen
24. Tullin alue
25. Rautatieympäristö
26. Hatanpään valtatie ympäristö
27. Tampereen yliopisto
28. Kalevankankaan ympäristö
29. Onkiniemi

Liite 1. Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt

Nro 1. Tammerkosen kaupunkimaisema

Valintaperuste: Tampereen synty-, teollisuus- ja kehityshistoriasta kertova vaikuttava kaupunki- ja koskimaisema. Kulttuurihistoriallinen avainmiljö ja kaupunkikuvallinen maisemadominantti. Kertoo alkuperäisestä luonnonmaisemasta, historiallisesta ajasta ja kaupungin synnyttäneestä teollisuushistoriasta. RKY 2009 osa.

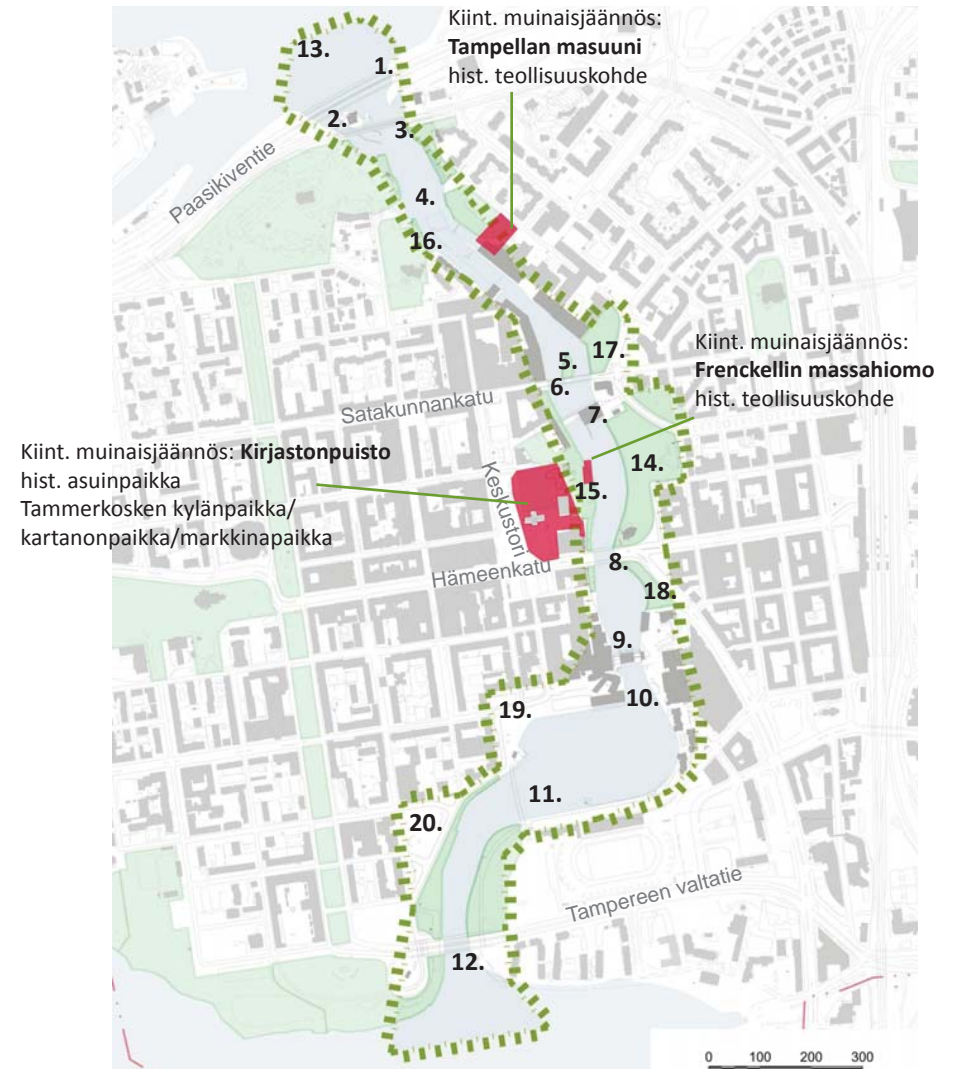
Rajausperuste: Tammerkosen kaupunkimaisemakokonaisuus kosken ylittävine siltoineen

Tärkeitä kohteita:

1. **Näsinsilta** (1997)
2. **Purjehdusseuran paviljonki** Birger Federley (1912)
3. **Tammerkosen ratasilta** (1893)
4. **Palatsinraitin silta** Pontek Oy (2012)
5. **Konsulinsaari**
6. **Satakunnansilta** K. Snellman (1900)
7. **Koskiputouksen voimalaitos, sähkölaitos ja patosilta** Lambert Petterson (1911), August Sandsund ja Bertel Strömmer (1931), Vilho Kolho (1953)
8. **Hämeensilta** E.R.Eriksson (1929)
9. **Alavoimala** Bertel Strömmer (1937)
10. **Vuolteensilta** Leo Seppänen (1985)
11. **Laukonsilta** WSP Finland Pekka Pulkkinen (2010)
12. **Ratinansilta** Herman Ossian Hannelius (1959)
13. **Aallonmurtaja**

14. **Koskipuisto** Onni Karsten (1900-luku, 1930-luku)
15. **Kirjastonpuisto** mm. Karl Johan Gauffin, Onni Karsten (1820-luku, 1920-1930-luku)
16. **Wilhelm von Nottbeckin puisto**
17. **Työnpuisto** (1890-luku)
18. **Verkatehtaanpuisto** (1900-luku)
19. **Laukontori**
20. **Nalkalantori**

Nro 1. Tammerkosken kaupunkimaisema

Kuvaus

Tammerkosken maisemaan tiivistyy koko kaupungin kehityshistoria. Alueen ytimen muodostaa koski ja sen rannoille syntyneet teollisuusrakennukset, mutta niiden tuntumassa sijaitsee myös kaupungin hallinnollinen ja kaupallinen keskus. Tammerkoski valittiin vuonna 1992 yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta, jotka ilmentävät maamme eri osien luonnon- ja kulttuuriipirteitä.

Nykyisin koski ympäristöineen on osa elävää kaupunkikeskustaa. Tammerkosken maisemaan liittyy joukko julkisia ulkotiloja, kuten Keskustori ja Laukontori sekä koskea reunustavat puistot. Maiseman ja maiseman tarkastelun kannalta tärkeitä ovat myös kosken ylittävät sillat.

Koskimaiseman viheralueet muodostavat keskustan viherverkon ytimen ja tärkeän osan kaupunkimaisemakokonaisuutta. Tammerkosken ympäristön ilmettä on viime aikoina muokattu kehittämällä koskenrantojen puistoja sekä maisemavalaisuksiin, joista Tammerkosken yläjuoksun valaistus on huomioitu myös alan kilpailuissa.

Historia

Tammerkoski puhkesi Näsijärven ja pyhäjärven välisen kannaksen matalimpaan kohtaan n. 5500 vuotta sitten. Ensimmäiset kirjalliset tiedot koskevat rannalla keskiajalla sijainneita myllyjä, länsirannan kylää ja kartanoa sekä itäpuolen yksittäisiä taloja. Ensimmäiset tiedot kosken ylittävästä sillasta ovat 1500-luvulta. Turun ja Porin läänin ja Hämeen läänin välinen raja kulki 1775-1870 koskessa.

Tammerkosken nykyinen rakennettu maisema on pitkälti seurausta 1700- ja 1800-luvuilla alkaneesta teollisesta vaiheesta, joka liittyi maailmanlaajuiseen teollistumisen aikakauteen. Tampereen kaupunki perustettiin 1779 Tammerkosken länsirannalle, Tammerkosken kartanon maille ja keskiaikaisen kylän paikalle. Kaupungin perustaminen loi edellytykset laajemmalle teollistumiselle. Kaupunki kasvoi teollisuuslaitosten ympärille keskuksenaan voimanlähteenä käytetty Tammerkoski. Näin ollen myös kaupungin hallinnollinen keskus sijoittui teollisuusrakennusten tuntumaan.

Tampereen kaupunki laajeni vuonna 1877 kosken itäpuolelle Kyttälään, missä entuudestaan oli Messukylään kuulunutta tiivistä asutusta. Tammerkosken rooli muuttui rajavesistä kaupungin sisäiseksi uomaksi.

Nro 1. Tammerkosken kaupunkimaisema

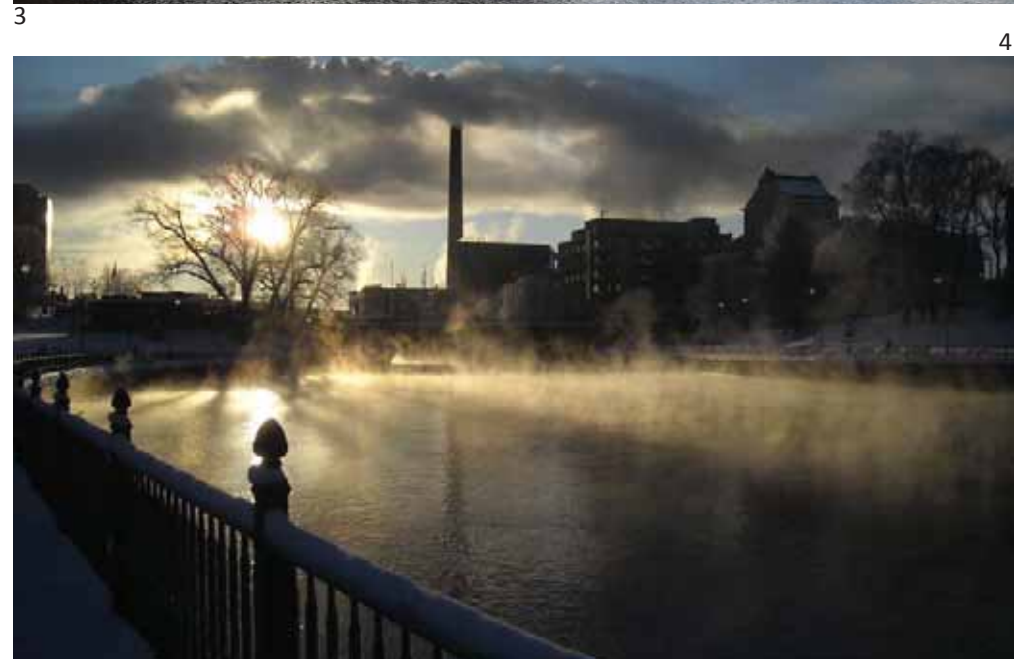
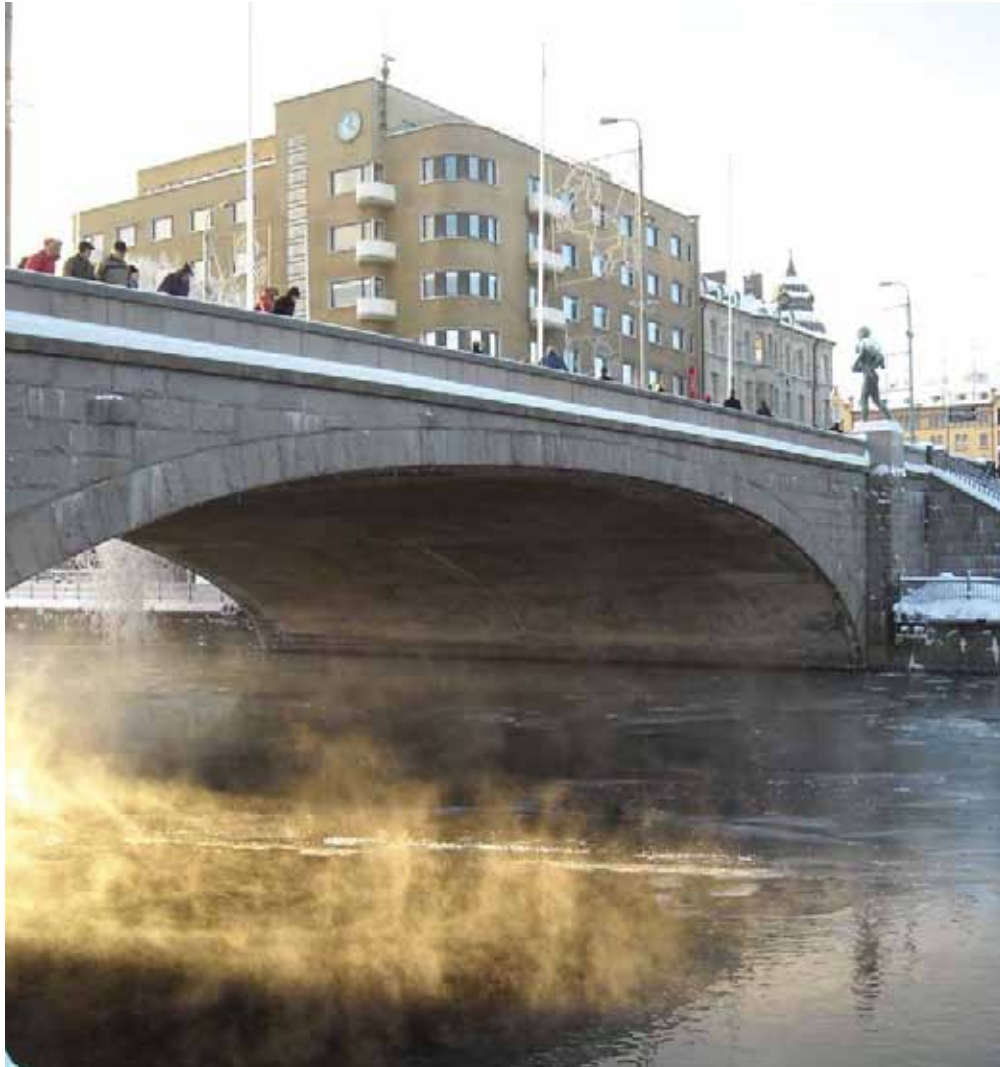
3 / 4

1. Tammerkoski ilmakuvasa (2011)

2. Tempontalo ja Hämeensilta Koskipuistosta nähtynä (2009)

3. Tako, Tempontalo ja Tampereen teatteri (2009)

4. Koski pakkassäässä (2009)

Nro 1. Tammerkosken kaupunkimaisema

4 / 4

5. Monien toimintojen ja aikakausten värittäämä näkymä Ratinan suvannon yli (2012)

6. Maamerkkejä punatiilimaisemassa: Hotelli Ilves, Ratinan stadionin tornit, Frencellin piippu ja Vanhan kirkon kellotapuli (2009)

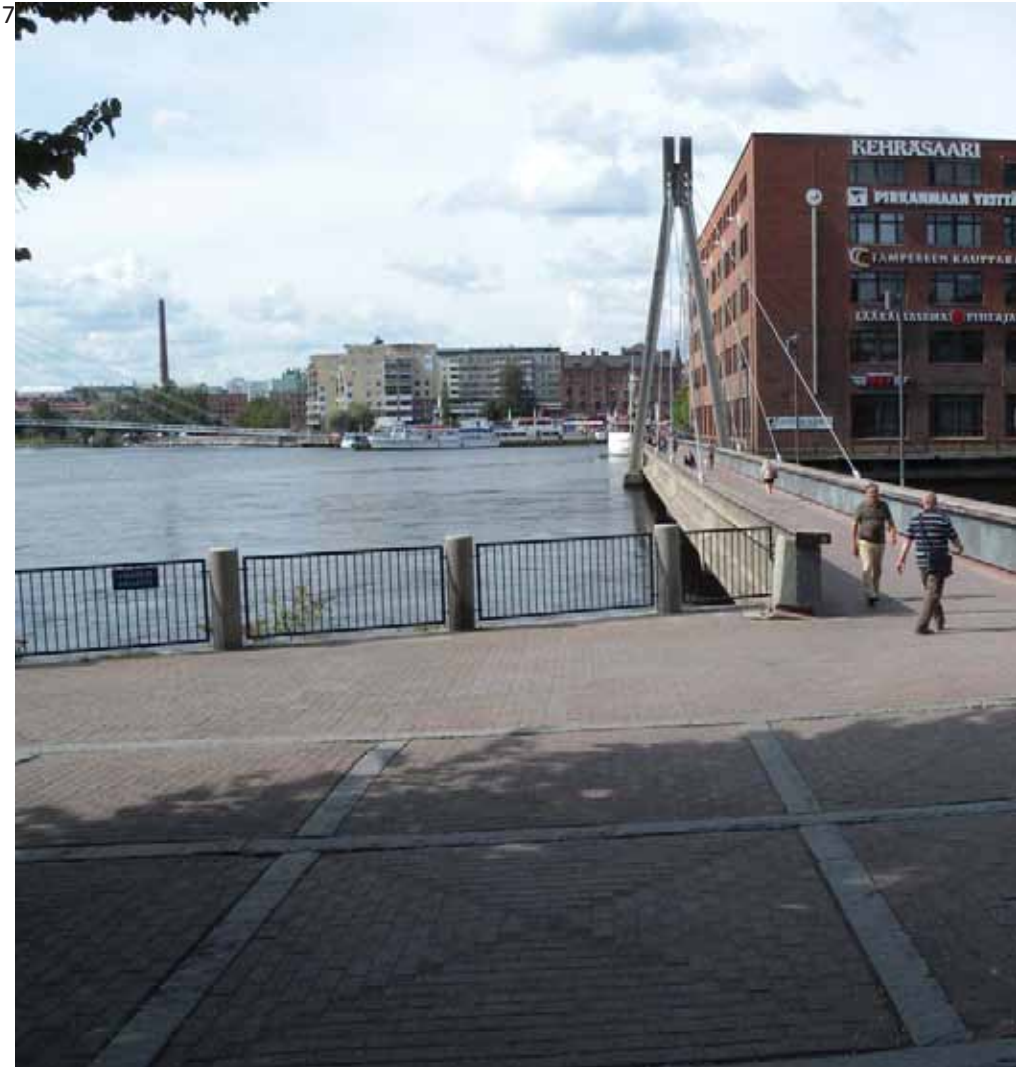
7. Etualalla Laukonsilta, taustalla Ratinansiltaa (2012)

5

6

7

Nro 2. Tammerkosken teollisuusympäristöt

1 / 5

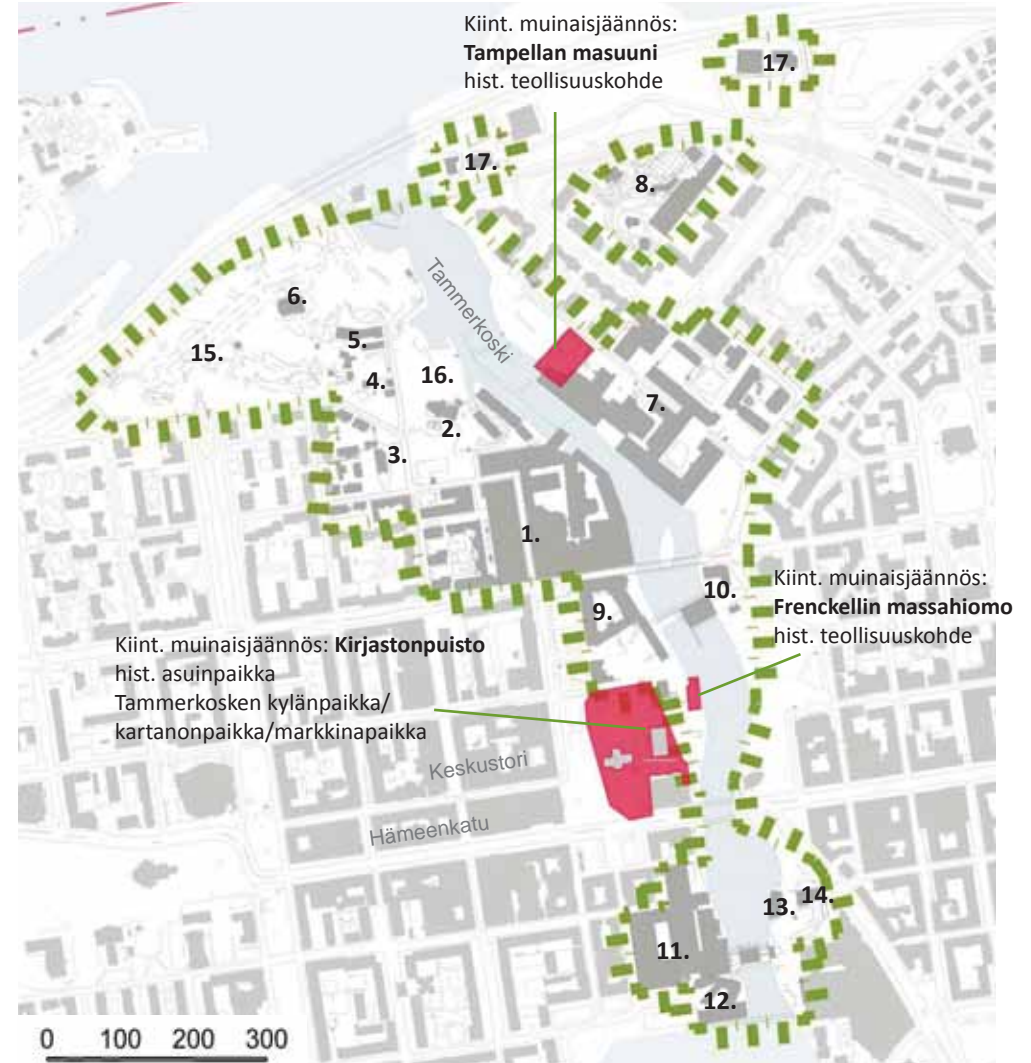
Valintaperuste: Tampereen kehityshistorian ja kaupunkikuvallisen identiteetin avainmiljö. Eurooppalaisen teollisuushistorian ilmentymä, jolla kansallinen ja kansainvälinen merkittävyys. Käytöltään uusiutuneiden teollisuusalueiden tunnetuin kokonaisuus Tampereella ja Suomessa. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Tammerkosken rantojen teollisuushistoriaan kiinteästi liittyvä rakennuskanta ympäristöineen

tärkeitä kohteita:

1. **Finlaysonin tehdasalue** (1837-1960) Carl Leszig, John Barker (1837-38), Georg Cunliffe, F.L.Calonius (1877), C. Sequin-Bronner (1899), Jarl Eklund (1926-28), Heikki ja Kaija Sirén (1960)
2. **Finlaysonin palatsi** Lambert Petterson (1899)
3. **Finlaysonin kirkko** F.L.Calonius (1878)
4. **Finlaysonin tallipiha** (1800-luku)
5. **Taidekeskus Mältinranta** (ent. vedenpuhdistamo) Bertel Strömmer ja Eetu Murros 1928-29
6. **Näsilinna** K.A.Wrede (1898)
7. **Tampellan tehdasalue** G.Th.Chiewitz (1856), Lambert Petterson (1904), Birger Federley (1912)
8. **Tampellan insinöörien talot** Birger Federley (1899, 1901) ja teollisuusrakennus
9. **Frenckell** (1783-1928) Birger Federley (1904-20)
10. **Koskiputouksen voimalaitos** August Sandsund ja Bertel Strömmer (1931)
11. **Tako** Birger Federley (1922-27), W.G.Palmqvist (1931-40), Bertel Strömmer (1932-53), Heimo Kautonen (1952-74)
12. **Liljeroos** Lambert Petterson (1896), Bertel Strömmer (1949)
13. **Alavoimala** Bertel Strömmer 1937
14. **Verkatehtaan konttori ja värjäämö** C.Th.Höijer (1895), Lambert Petterson (1896-99)
15. **Näsinpuisto** Onni Karsten (1900-luku)
16. **Wilhelm von Nottbeckin puisto** (1840-luku)
17. **Teollisuusrakennuksia**

Nro 2. Tammerkosken teollisuusympäristöt

Kuvaus

Tammerkosken teollisuusympäristöt ovat maamme tunnetuin teollinen kaupunkimaisema ja yksi Suomen kansallismaisemista. Tampereelle leimalliset tekstiili-, konepaja- ja puunjalostustehtaiden alueet, voimalaitokset ja kosken ylittävät sillat muodostavat ajallisesta kerroksisuudesta huolimatta yhtenäisen teollistumisen historiaa monipuolisesti kuvastavan kokonaisuuden. Vain osa rakennuskannasta on enää teollisessa käytössä. 1950-luvulta lähtien tilalle ovat tulleet hallinnon, kulttuurin ja asumisen toiminnot.

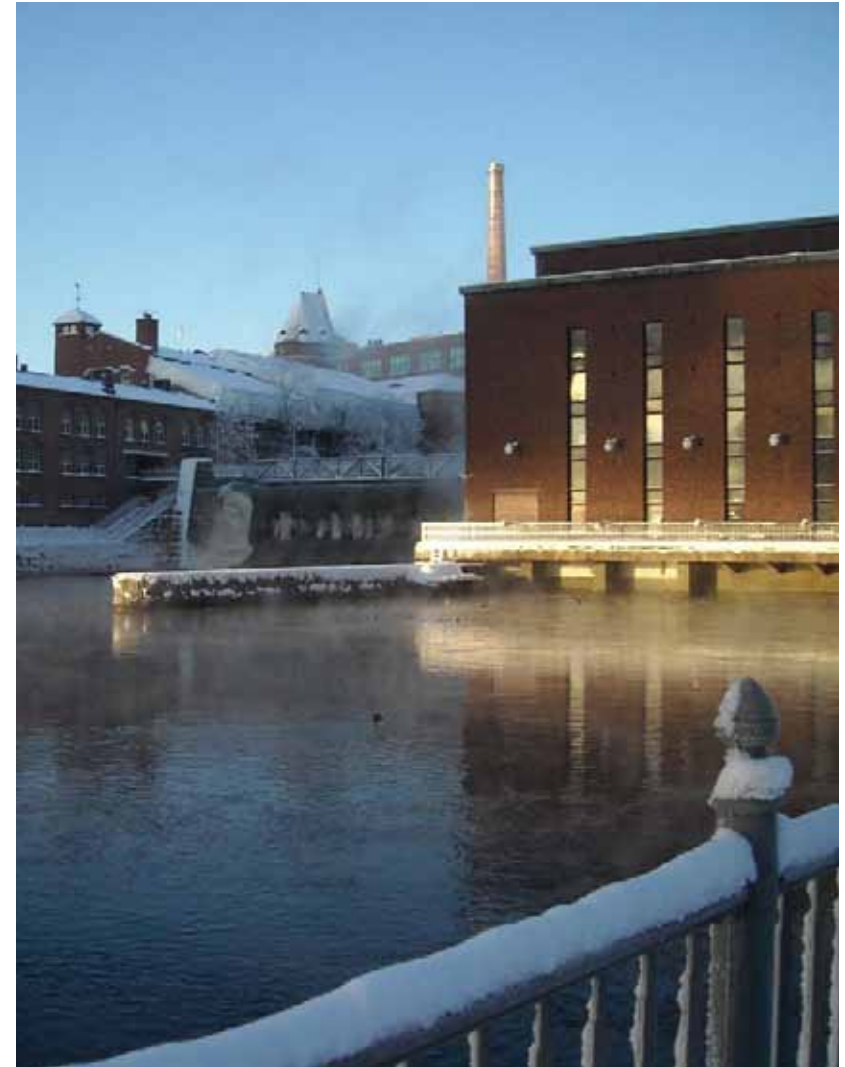
Kosken pohjoisella länsirannalla on Finlaysonin tehtaat ja siihen liittyneen teollisuusyhdyksunnan rakennuskantaa ja pohjoisella itärannalla Tampellan entiset teollisuusrakennukset. Hämeensillan eteläpuolella jatkuu teollisuuslaitosten rivistö: itärannalla Tampereen Verkatehtaan rakennuksista säilyneet pääkonttori ja värjäämö sekä vastarannalla Takon tehdasalue ja Alavoimala sekä Liljeroosin tehtaat. Tako on edelleen teollisuuskäytössä.

Historia

Vuonna 1775 perustettiin Tammerkosken länsirannalle kruunun viinanpolttimo. Tämä oli alku Tampereen teollistumiselle, josta tuli määräävä piire koko kaupungin kehittymiselle. Tampereen myöhempi teollisuushistoria on osa 1700- ja 1800-luvun vaihteen kehitystä, jolloin Iso-Britanniasta siirtyi Venäjälle koneenrakentajia ja suunnittelijoita panemaan alulle tekstiiliteollisuutta. Alueen yksittäisillä tehdasrakennuksilla, kuten Finlaysonin 1830-luvulla rakennetulla Kuusvooninkisella, on huomattava merkitys myös kansainvälisessä teollisuushistoriassa.

Toimintansa 1783 aloittanut Frenckellin paperitehdas edusti vielä manufaktuuriteollisuutta. Laajamittainen teollisuus alkoi kasvaa Tammerkosken partaalle 1820-luvulla, jolloin Finlaysonin tehdas perustettiin. Finlaysonin tehtaasta tuli merkittävä koko Suomen teollistumisen kannalta: 1840-luvulta 1870-luvun alkuun n. 1/4 Suomen teollisuusväestöstä oli töissä Finlaysonin tehtaassa Tampereella.

Tampellan tehdasalueen teollinen historia alkoi 1842 perustetusta masuunista. Vuodesta 1862 alkaen Tampellan alueen pellavatehdas oli Suomen toiseksi suurin tehdas. Lisäksi kosken partaalle sijoittuivat Verkatehtaan ja Liljeroosin tehtaat sekä Tampereen puuhiomo eli Tako. Kaupunki kasvoi näiden teollisuuslaitosten ympärille keskuksenaan Tammerkoski.

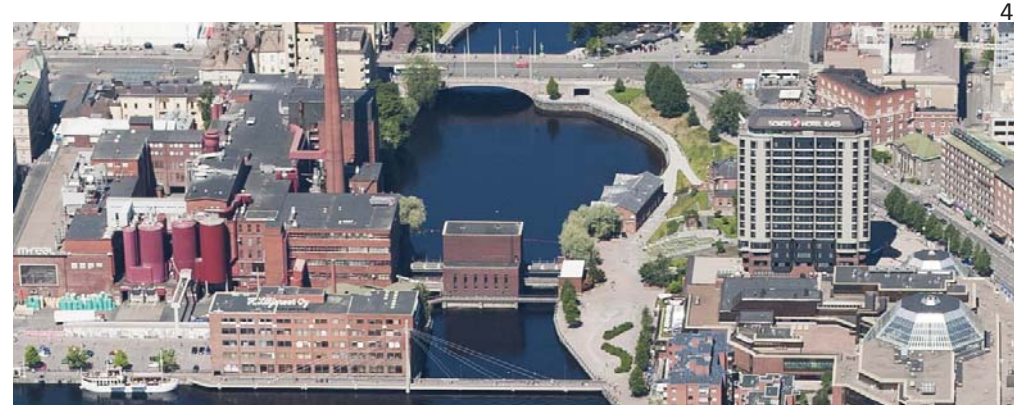

Nro 2. Tammerkosken teollisuusympäristöt

3 / 5

1. Yläjuoksun voimalaitos, Frenckell ja Finlayson Koskipuistosta nähtynä (2009)
2. Viistokuva Tammerkosken yläjuoksulta (2010)

3. Viistokuva Hämeensillan ja Satakunnansillan väliltä (2010)
4. Viistokuva Tammerkosken alajuoksulta (2010)

Nro 2. Tammerkosken teollisuusympäristöt

4 / 5

5. Frenckellin rakennuksia Satakunnansillalta nähtynä (2009)

7. Frenckellin sisäpihaa (2012)

6. Entisiä Tampellan tehdasrakennuksia Satakunnansillalta nähtynä (2012)

8. Finlaysonin tehdasrakennuksia Väinö Linnan aukiolta nähtynä (2012)

5

6

7

8

Nro 2. Tammerkosken teollisuusympäristöt

5 / 5

9. Tammerkosken uoman huoltotyöt paljastivat tavallisesti veden alle jäävät pohjan ja seinämien rakenteet vuonna 2011

11. Tako Laukontorilta nähtynä (2012)

10. Alavoimala (2012)

12. Verkatehtaan konttorirakennus (2009)

9

10

11

12

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

Valintaperuste: Tampereen hallinnollinen, kaupunkikuvallinen, toiminnallinen ja historiallinen ydin. Kaupungin tärkeimmät tori ja puistot sekä merkittävimmät julkiset rakennukset. Keskiaikaisen kylän jäänteitä ja merkittävää tapahtumahistoriaa. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Kosken ylittävä maisemakokonaisuus Hämeensillan ja Satakunnansillan välissä

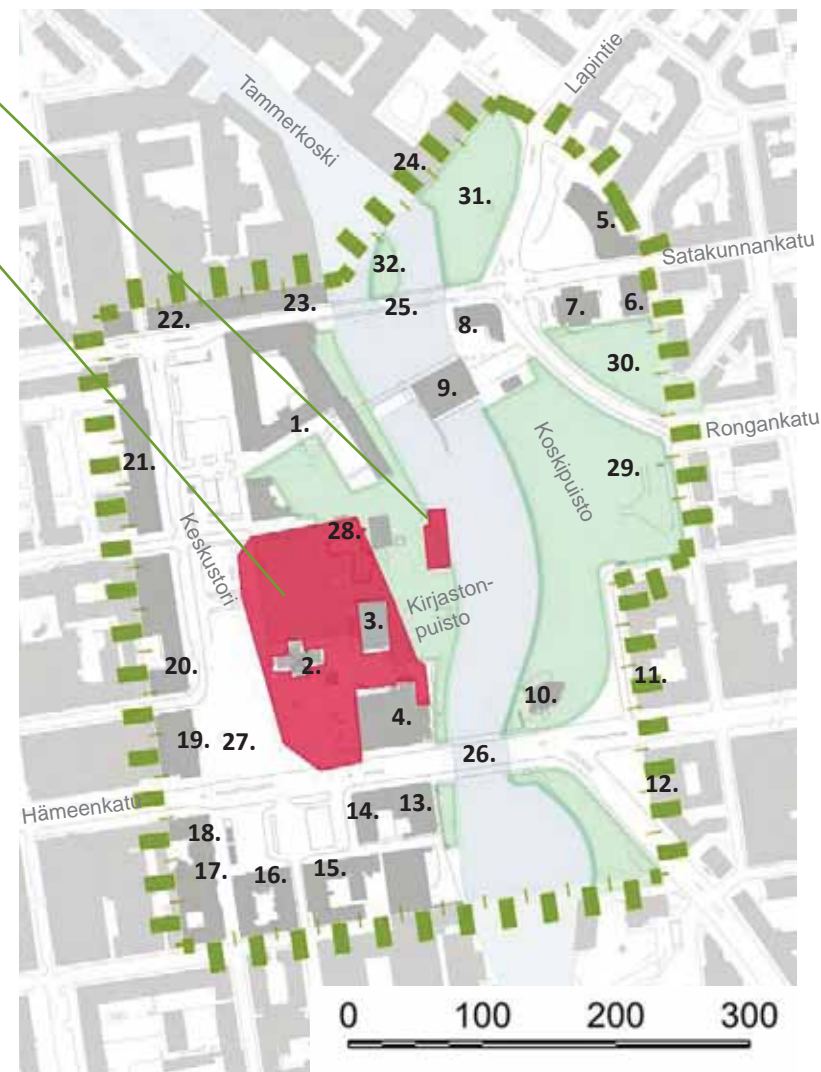
Kiint. muinaisjäänös:
Frenckellin massahiomo
hist. teollisuuskohte

Kiint. muinaisjäänös: **Kirjastonpuisto**
hist. asuinpaikka
Tammerkosken kylänpaikka/
kartanonpaikka/markkinapaikka

tärkeitä kohteita:

1. **Frenckell** (1783-1928) Birger Federley (1904-20)
2. **Vanha kirkko ja tapuli**, Carlo Bassi (1824), Carl Ludvig Engel (1828)
3. **Vanha kirjastotalo** Jussi Paatela, Toivo Paatela (1925)
4. **Tampereen teatteri** Kauno S. Kallio (1913)
5. **Paloasema** Wivi Lönn (1907)
6. **Kauppaoppilaitos** Wivi Lönn (1911)
7. **Hotelli Tammer** Bertel Strömmer (1929)
8. **Sähkölaitoksen hallintorakennus** Lambert Petterson (1911) Viljo Kolho (1953)
9. **Koskiputouksen voimalaitos** August Sandsund ja Bertel Strömmer (1931)
10. **Ravintola Koskipuisto (Rosso)** Timo Penttilä (1965)
11. **Ruuskasentalo eli Ruuskasen palatsi** Lambert Petterson (1891), Matti Lampén ja Märta Blomstedt (1940)
12. **Suomenpankintalo** Harry W.Schreck (1940-42, 1964-65)
13. **Tempotalo** Bertel Strömmer (1938)
14. **Sumeliuksentalo** Grahn-Hedman-Wasastjerna (1899)
15. **Selinintalo** F.L.Calonius (1885), Kauno S. Kallio (1934)
16. **Palanderintalo** Birger Federley (1900)
17. **STS:n talo** Kaija ja Heikki Sirén (1965)

18. **Commerce** Andersin-Jung-Bomanson (1898)
19. **Raatihuone** Georg Schreck (1888)
20. **Sandbergintalo** F.L.Calonius (1880, 1890, 1896)
21. **Kaupungin virastotalo** Aarne Ervi (1967, 1975)
22. **Siperia** C. Sequin-Bronner (1899)
23. **TR 54** (ent. viimeistämö) B. Strömmer (1959) Heikki ja Kaija Siren (1960)
24. **Tampellan kulma** (ent. pellavatehdas) G.Th. Chiewitz (1857-58)
25. **Satakunnansilta** K. Snellman (1900)
26. **Hämeensilta** E.R.Eriksson (1929)
27. **Keskustorin suihkukaivo** lahjoitus tehtailija Wilhelm von Nottbeckilta Tampereen kaupungille (1883)
28. **Kirjastonpuisto** useita suunnittelijoita, mm. Onni Karsten (1820-luku, 1930-luku)
29. **Koskipuisto** Onni Karsten (1900-luku, 1930-luku)
30. **Tammerinpuisto** (1930-luku)
31. **Työnpuisto** (1890-luku)
32. **Konsulinsaari** (1860-luku)

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

2 / 7

Kuvaus

Keskustorin ja Koskipuiston muodostama kokonaisuus on Tampereen julkisten kaupunkitilojen ydin ja monien tapahtumien keskus. Keskustorin laidalla sijaitsee monia kaupungin kehityshistorian kannalta merkittäviä rakennuksia eri aikakausilta. Erityisen tamperelaiseksi torin ilmeen tekee punatiilien tehdasrakennusten vahva läsnäolo torin pohjoisilla laidoilla. Raatihuoneen, teatterin, vanhan kirkon sekä tyylikkäiden jugendrakennusten rajaama monumentaalinen tori toimii monenlaisten tapahtumien näyttämönä ja joukkoliikenteen solmukohtana. Alueen historia kokoontumis- ja kauppapaikkana on pitkä: jo 1600-luvun alussa tunnettu markkinapaikka sijaitsi todennäköisesti nykyisen Kirjastonpuiston paikkeilla.

Keskustorin maisema muuttuu kirjastopuiston ja koskimaiseman kautta kosken itärannalla sijaitsevaksi Koskipuistiksi. Puisto tuo mielenkiintoisen parin kosken varren rakennetulle ympäristölle ja tarjoaa samalla katselupaikan koskimaisemaan. Syystäkin Koskipuisto on kaupunkilaisten suosima ajanviettopaikka, joka kesäisin täyttyy piknik-seurueista. Puiston tärkein tapahtuma vuosittain on teekkarikaste vapunpäivänä.

Historia

Keskustorin tuntumassa oli vilkas markkinapaikka jo kauan ennen kaupungin perustamista. Kosken varressa oli myös myllyjä ja asutusta kosken molemmilla puolin. Kosken ylittävä silta sijaitsi hieman nykyistä Hämeensiltaa pohjoisempana. Keskustori on sijainnut paikallaan Tampereen ensimmäisestä asemakaavaluonnoksesta lähtien. Kaupungin ensimmäisessä asemakaavassa (1779) torin kulmiin oli varattu kirkkotontit neljälle eri kirkkokunnalle. Näistä kirkoista rakennettiin vain yksi, Vanha kirkko, 1824. Vastapäätä sijaitseva raatihuone valmistui 1888. Nykyiset mittansa Keskustori sai 1960-luvulla, kun ns. Molinin talo torialueen keskivaiheilta purettiin. 1996 järjestetyn aatekilpailun seurauksena poistettiin Hämeenkadulta Kauppakadulle johtanut viistokatu sekä käsiteltiin torin pinnanmuotoja.

Nykyinen Kirjastonpuisto sai alkunsa 1700-luvun alussa Tampereen ensimmäisen apteekkarin J.H.Långhjelmin lääkekasviviljelmistä, joiden paikalle myöhemmin istutettiin vaatheroita. Vanhan kirkon ympärille syntyi kaupungin ensimmäinen julkinen puisto 1820-luvulla. Viheralue laajeni teollisuuden väistyessä alueelta. Puisto täydentyi uuden kirjastotalon rakentamisen ja koskiuoman kaventamisen yhteydessä 1930-luvulla.

Lambert Pettersonin asemakaavassa 1896 Koskipuistolle oli merkitty kosken itäinen ranta Hämeenkadusta Satakunnankatuun. Koskipuiston ensimmäinen, maisematyylinen vaihe rakennettiin 1900-luvun alkuvuosina Onni Karstenin johdolla. Toisessa rakentamisvaiheessa 1930-luvulla koskiuomaa kavennettiin ja puisto sai mannermaisena rantapromenadin, joka kehysti koskimaisemaa myös Kirjastonpuiston puolella. Koskipuiston läntinen osa muutettiin puistiksi 1936 tehdyn Frenckellin paperitehtaan alueen asemakaavaehdotuksen mukaan.

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

3 / 7

1. Keskustorilla etäisyydet ovat suuria: torin pituus on pohjois-eteläsuunnassa yli 400 metriä. Näkymän päätteenä Siperia. (2009)

2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

4 / 7

3. Keskustori tapahtuma-areenana (2009)

4. Perinteikäs markkinapaikka taipuu moneen: Peräkonttikirppis (2009)

5. Laikunlava Vanhan kirjastotalon puistossa (2012)

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

5 / 7

6-7. Näkymiä Virastotalon katolta Keskustorille (2009)

8. Näkymä Finlaysonin tehtaan porttiin läpi Keskustorille (2012)

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

6 / 7

9. Punatiili on tärkeä elementti Koskipuiston miljöössä (2009)

10. Pikku Kakkosen puisto Koskipuistossa on lasten suosiossa (2009)

11. Koskipuistoa (2012)

9

10

11

Nro 3. Keskustorin ja Koskipuiston kaupunkimaisema

7 / 7

12. Koskipuistoa ja Kirjastonpuistoa (2012)

Nro 4. Ratinan suvannon kaupunkimaisema

1 / 4

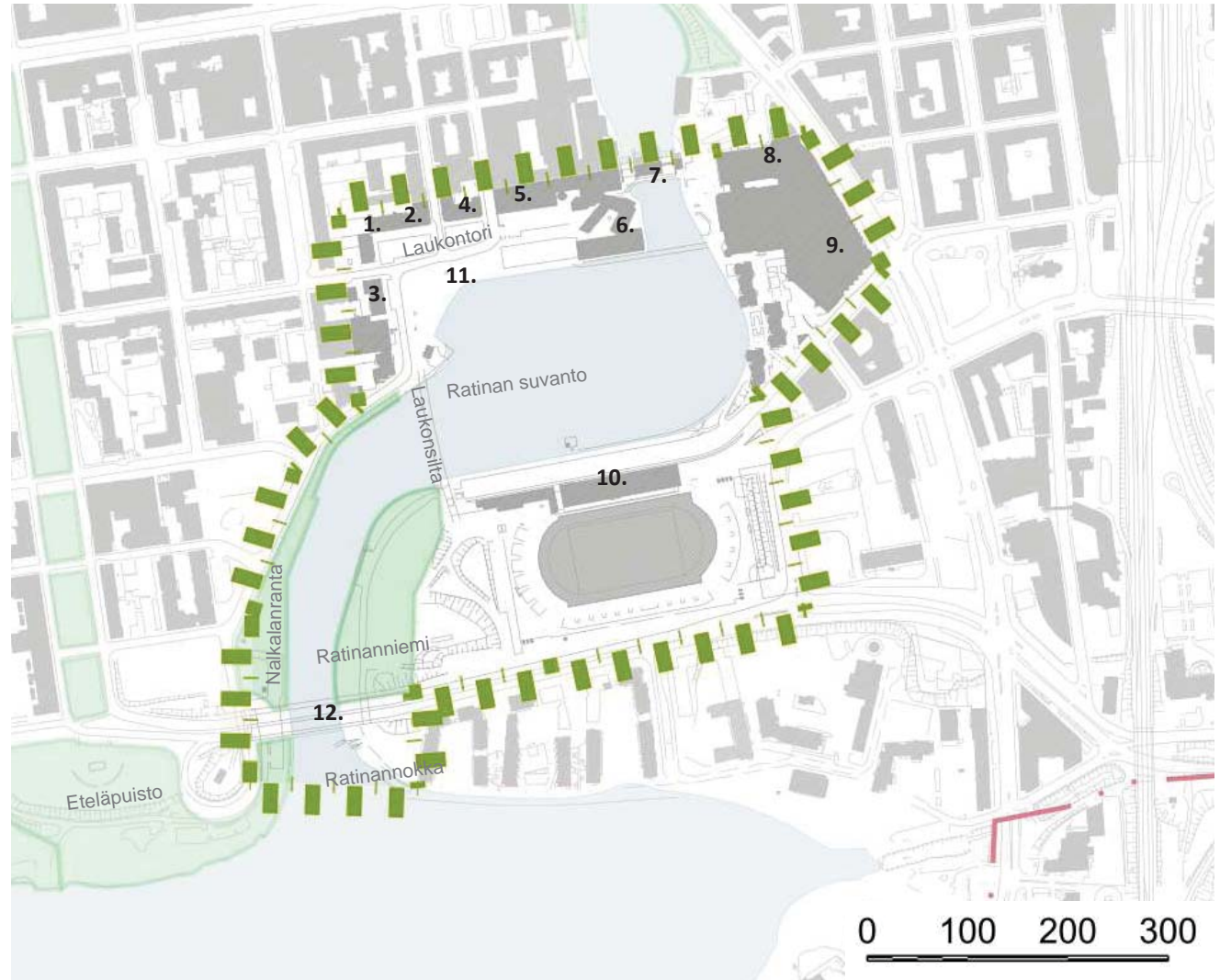
Valintaperuste: Monipuolinen rakennettu kaupunkimaisema. Edelleen toimivaa teollisuutta, Tampereen kaupunkikehitystä ilmentävät Koskikeskus ja Ilves-hotelli sekä kansallinen urheilumonumentti Ratinan stadion. Kaupunkikuvallisena ytimenä Ratinan suvanto siltoineen sekä Laukontori satamineen. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Ratinan suvantoa ympäröivä monipuolinen kokonaisuus sisältäen valtakunnallisesti merkittävän Ratinan stadionin

tärkeitä kohteita:

1. Laukonlinna Birger Federley (1907)
2. Laukonhovi Veikko Kallio (1926)
3. Laukonkulma Arthur af Hällström (1901)
4. Kauppaseuratalo Jaakko Tähtinen (1957)
5. Tako Birger Federley (1922-27), W.G.Palmqvist (1931-40), Bertel Strömmer (1932-53), Heimo Kautonen (1952-74)
6. Liljeroos (Kehräsaari) Lambert Petterson (1896), Bertel Strömmer (1949)
7. Alavoimala Bertel Strömmer (1937)
8. Hotelli Ilves Maunu Kitunen (1986)
9. Koskikeskus Tähti-Set (1988)
10. Ratinan stadion Timo Penttilä (1963)
11. Laukontori ja Laukontorin satama
12. Ratinansilta Herman Ossian Hannelius (1959)

Nro 4. Ratinan suvannon kaupunkimaisema

Kuvaus

Tammerkoski liittyy Pyhäjärveen Ratinan suvannossa, jonka vesimaisema avautuu järvelle Ratinansillan alta. Ratinan suvanto on toiminnoiltaan monipuolinen ja arkkitehtuuriltaan mielenkiintoinen rakennettu ympäristö ja pitkiä näkymiä tarjoava kaupunkimaisema.

Laukontorin satama on maamme merkittävimpiä sisävesisatamia. Suvannon pohjoispuolinen Laukontori (Alaranta) on viehättävä, urbaani tori ja kaupunkikulttuurin näyttämö. Torimyynti siirtyi sinne, kun myynti Kauppatorilla (nyk. Keskustori) lopetettiin. Edelleen toiminnassa olevan Takon kartonkitehtaan ja Kehräsaaren uudiskäytössä olevien tehdasrakennusten lisäksi Laukontoria rajaavat useat komeat kivialot. Suvannon vastakkaisella rannalla on valtakunnallisesti arvokas Ratinan stadion.

Samaan suvantoa reunustavaan maisemalliseen kokonaisuuteen kuuluvat myös 1980-luvun lopussa valmistuneet Koskikeskus ja Hotelli Ilves sekä saman aikakauden asuinkerrostalot. Suvantoon liittyy kolme kevyen liikenteen siltaa, joista vuonna 2010 valmistunut Laukonsilta on alueen uusin maamerkki.

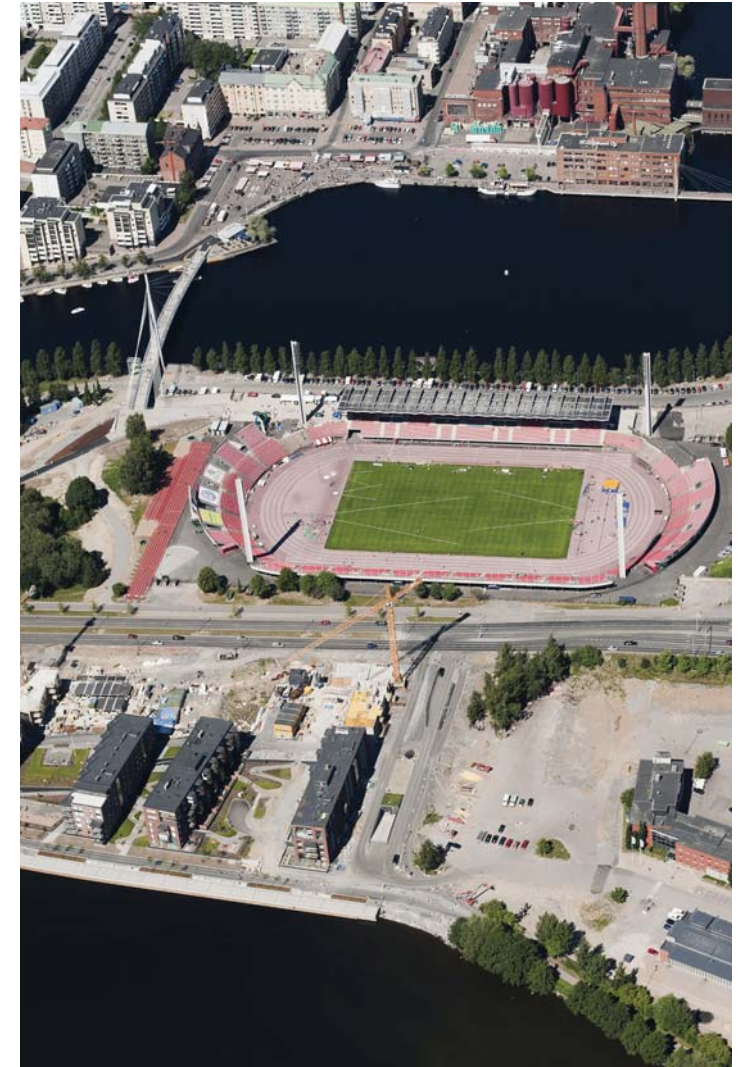
Historia

1800-luvun puolivälissä laivaliikenne nykyisen Laukontorin tienoille vilkastui vauhdittain myös satamakauppaa. Tämän johdosta alettiin uutta rantatoria rakentaa v. 1866. Torikauppa ehti jo laantua 1900-luvun alussa, mutta se elpyi 1930-luvulla, kun kaupankäynti Keskustorilla lopetettiin.

Nykyisen Kehräsaaren-TAKOn alueen nykypäiviin saakka jatkuva teollinen historia alkoi jo ennen Liljeroosin tehdasta. Saarella toimi neulaverstas, mutta Henrik Liljeroos osti sen värjäämölleen ja kutomolleen vuonna 1871. TAKO aloitti toimintansa 1860-luvulla ja Verkatehdas kosken vastakkaisella rannalla 1850-luvulla.

Ratinan niemi oli alkujaan osa Kalevankankaan-Pyynikin harjujonoa. 1900-luvun alussa sinne kaavailtiin sijoitettavaksi Tampereen kaupungin uusi hallinnollinen keskus. Aluetta päädyttiin kuitenkin käyttämään hiekanottoa paikana. Harjun madalluttua 1930-lukuun mennessä nousi esiin ajatus urheilustadionin rakentamisesta hiekkakuopan paikalle. Ratinan stadion valmistui vuonna 1966 arkkitehti Timo Penttilän suunnitelmien mukaan.

Hotelli Ilveksen ja Koskikeskuksen paikalla sijainneen Verkatehtaan purkamista vuonna 1976 saatteli eräs maamme merkittävimmistä rakennusuojelukiistoista.

Nro 4. Ratinan suvannon kaupunkimaisema

3 / 4

1. Alueen eteläpuolista Ratinanrantaa rakennetaan viistokuvassa vuodelta 2010.
2. Näkymä Laukontorin yli Takon suuntaan (2012)
4. Ratinan stadionin katos on betoniarkkitehtuurin taidonnäyte (2012)

3. Ratinan suvanto vapunaaton (2012)
5. Kaupankäyntiä Laukontorilla (2012)

2

3

4

5

Nro 4. Ratinan suvannon kaupunkimaisema

4 / 4

6. Näkymä suvannon yli Kehräsaareen vuonna (2009)

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

Valintaperuste: Tampereen tärkeät aktiiv akselit, tuntumassa ja päätteenä historiallisesti ja arkkitehtonisesti merkittäviä rakennuksia. Kauppakatu kaupungin pääkatu sen perustamisesta lähtien 1800-luvun lopulle. Hämeenkatu kaupungin pääkatu 1890-luvulta lähtien. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu niitä rajaavat rakennukset sekä kadunpäätteet

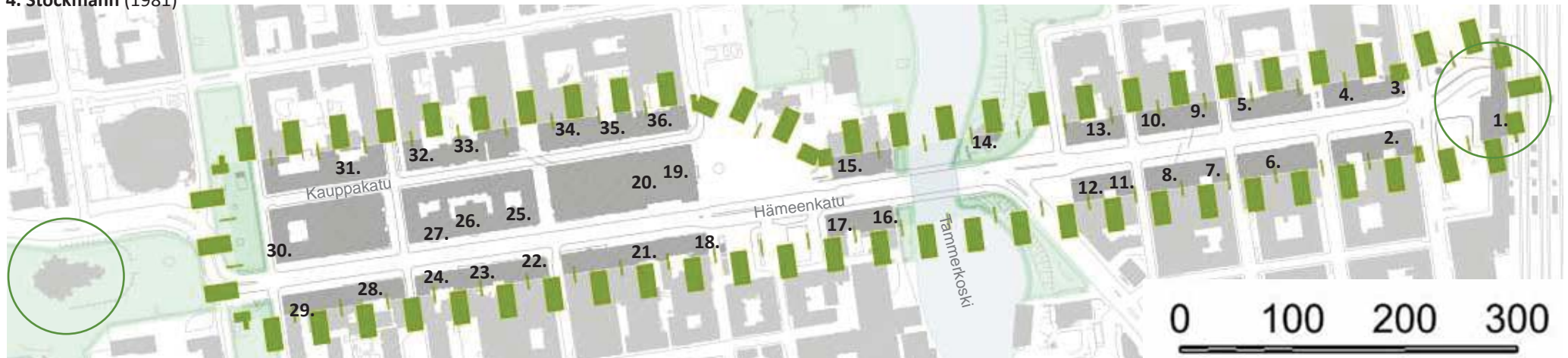

tärkeitä kohteita:

1. **Rautatieasema** Otto Flodin ja Eero Seppälä (1934)
2. **Hotelli Scandic** (ent. Emmaus) Bertel Strömmer ja Heikki Tiitola (1935)
3. **Rautatieläistentalo** Bruno Granholm (1896)
4. **Stockmann** (1981)

5. **Napparintalo** Bertel Strömmer (1919)
6. **SMK:n talo** Jaakko Tähtinen (1941)
7. **Varmantalo** J.S.Sirén (1936)
8. **Centrum** (1961)
9. **Voimantalo** Georg Jägerroos (1936)
10. **Tampereen Säästöpankin talo** Harry W. Schreck (1950)
11. **Vanha Postitalo** Selim Savonius (1927)
12. **Suomenpankintalo** Harry W. Schreck (1940-42)
13. **Ruuskasentalo** Lamber Petterson (1891)
14. **Ravintola Koskipuisto (Rosso)** Timo Penttilä (1965)
15. **Tampereen teatteri** Kauno S. Kallio (1913)
16. **Tempontalo** Bertel Strömmer (1938)
17. **Sumeliuksentalo** Grahm-Hedman-Wasastjerna (1899)
18. **Commerce** Andersin-Jung-Bomanson (1898)
19. **Raatihuone** Georg Schreck (1888)
20. **Kauppa-Häme** Aarne Ervi (1965)
21. **Kauppahalli ja virastotalo** Hjalmar Åberg (1899)
22. **Otrantalo** Georg Schreck (1912-14)

23. **Turvantalo** Jaakko Tähtinen (1938)
24. **Kymmenenmiehentalo** Birger Federley (1907)
25. **Kansallispankintalo** Birger Federley 1915
26. **Yhdyspankintalo** Jaakko Tähtinen (1937)
27. **Tuotannonatalo** Bertel Strömmer (1940)
28. **Hämeenkatu 29** Runar Finnilä (1928)
29. **Hjorthin talo** Georg Henriksson (1936)
30. **Tuulensuu** Bertel Strömmer (1928)
31. **Säästöpankintalo** Gesellius-Lindgren-Saarinen (1900), Birger Federley (1925)
32. **Ainanlinna** Erkki Huttunen (1950)
33. **Ylioppilastalo** (ent. Suomen Yhdyspankin talo) Gustaf Nyström (1901-1902)
34. **Tirkkosentalo** Lars Sonck ja Birger Federley (1899, 1905)
35. **Osuuspankintalo** Vilho Penttilä (1905), Bertel Strömmer (1954)
36. **Sandbergintalo** F.L.Calonius (1880, 1890, 1896)

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

2 / 7

tärkeitä kohteita:

- 37. **Tullikamari ja pakkahuone** Georg Schreck (1900)
- 38. **Attila** Heikki Tiitola (1914)
- 39. **Toralinna** Bruno Granhol (1902)
- 40. **Lähteenlinna** E.A.Liuha (1928)
- 41. **Tammelan palvelukeskus** (ent. Tampereen Kenkäteollisuus Oy) Lauri Autero ja Hugo Lindholm (1927)
- 42. **As. Oy Sammonkulma** Bertel Strömmer (1940)
- 43. **Itsenäisyydenkatu 7-9** Kosti Kuronen (1976)

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

3 / 7

Kuvaus

Hämeenkatu ja Itsenäisyydenkatu muodostavat keskustan merkittävimmän akselin, jonka varteen kaupunkielämä ja toiminnot keskittyvät. Akseli risteää rautatien kanssa ja muodostaa merkittävän liikenteellisen solmukohdan. Hämeenkadun ilmeeseen kuuluvat olennaisena osana bulevardi-istutukset. Hämeenkadun läntisenä päätteenä on 1881 valmistunut Aleksanterin kirkko ja itäisenä vuonna 1936 valmistunut rautatieasema torneineen. Hämeenkadun itäinen jatke on Tammelan kaupunginosaa halkova Itsenäisyydenkatu rautatieasemalta Kalevan kirkolle. Hämeenkadun ja Itsenäisyydenkadun taitekohtaa leimaa rautatieaseman alittava vilkasliikenteinen tunneli.

Aluerajaukseen sisältyy myös Keskustorilta Hämeenpuistoon johtava Kauppakatu, joka toimi Tampereen pääkatuna 1700-luvun lopulta 1890-luvulle. Kadun merkityksestä kertovat monet sen laidoilla olevat merkkirakennukset sekä päätteenä kohoava Vanhan kirkon kellotapuli.

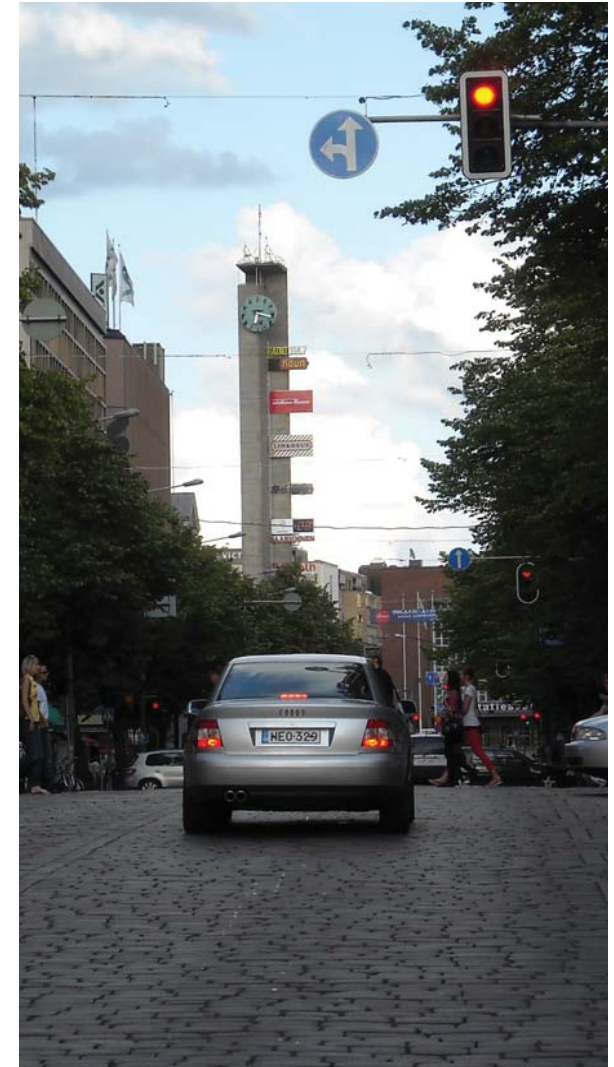
Katujen varren nykyinen rakennuskanta muodostuu lähinnä 1900-luvun liike-, pankki- ja julkisista rakennuksista. Hämeenkadun nykyisessä ilmeessä on kahden eri aikakauden leima: Hämeensillasta itään kadun ilme on pääasiassa funktionalismin ja modernin arkkitehtuurin sävyttämää, sillasta länteen taas enimmäkseen jugendin ja klassismin sävyttämää. Hämeenkatu ja Kauppakatu kertovat kaupankäynnin historiasta, ne johtavat historialliselle markkinapaikalle ja niiden varrelle keskittyvät eri aikakausien tärkeimmät kauppaliikkeet, tavaratalot ja kauppahalli. Itsenäisyydenkatu kertoo kaupunkialueen laajenemisesta itään 1800-luvun lopulla ja erityisesti 1900-luvun kaupunkiarkkitehtuurista.

Historia

Hämeenkatu esiintyi ensimmäisen kerran kartalla Tampereen ensimmäisessä asemakaavassa vuonna 1779. Kaupan ja liikenteen pääväylänä säilyi kuitenkin 1800-luvun lopulle saakka Kauppakatu, jonka paikalla oli Hämeenlinnasta Pohjanmaalle johtava maantie jo ennen kaupungin perustamista.

Vuoden 1865 palon jälkeen yliarkkitehti C.A. Edelfelt laati uuden asemakaavan 1868, jossa Hämeenkatu levennettiin paloesteenä toimivaksi puistokaduksi. Rautatie Tampereelle valmistui 1876 ja Kytälän alue liitettiin kaupunkiin 1877. Pääkaduksi avattiin 30 metrin levyinen Hämeenkadun jatke rantapuistoineen kaupunginarkkitehti F. L. Caloniuksen laatimassa suunnitelmassa. Hämeenkatu sai suuren liikekadun leiman 1890-luvulla.

Puolimatkatkatu muodostui rautatien itäpuolelle 1800-luvun lopulla ja sai nykyisen nimensä Suomen itsenäistymisen 40-vuotisjuhlavuoden kunniaksi 1958. 1966 kadun päätteeksi valmistui Raili ja Reima Pietilän suunnittelema Kalevan kirkko.

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

4 / 7

1. Pääkadun pinnoite aiheuttaa melua ja tärinää, mutta monien mielestä juuri nupukivi tekee "Hämpistä Hämpin". (2009)

2. Viistokuva Hämeenkadulta Hämeensillalta länteen (2010)

3. Viistokuva Hämeenkadulta Hämeensillalta itään (2010)

2

3

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

5 / 7

4. Viistokuva Itsenäisyydenkadulta (2010)

5. Näkymä Itsenäisyydenkatua pitkin rautatieasemalle (2012)

4

5

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

6 / 7

6. Vanha kirkko Kauppakadun päätteellä (2012)

8. Näkymä Hämeenkadulta Hämeenpuistosta itään (2012)

7. Näkymä Hämeenkadulla Koskipuistosta länteen (2012)

9. Hämeenkatu ylittää kosken Hämeensillalla (2012)

6

7

8

9

Nro 5. Hämeenkatu, Kauppakatu ja Itsenäisyydenkatu

7 / 7

10. Näkymä Itsenäisyydenkadulta Kalevan kirkon suuntaan (2009)

12. Näkymä Itsenäisyydenkadulta (2012)

11. Näkymä Itsenäisyydenkadulta rautatieaseman suuntaan (2012)

13. Näkymä Itsenäisyydenkadulta (2012)

10

11

12

13

Nro 6. Hämeenpuisto

1 / 4

Valintaperuste: Tampereen keskustan merkittävin maisema-akseli ja historiallinen puistokatu. 1800-luvun kaupunki- ja puistosuunnittelun ilmentymä. Kulttuurihistoriallisesti ja arkkitehtonisesti merkittävää rakennuskantaa, kulttuuritoimintoja ja muita julkisia rakennuksia. RKY 2009.

Rajausperuste: Hämeenpuisto ja sitä rajaavat rakennukset sekä päätteet

tärkeitä kohteita ja veistoksia:

1. **Laivayhtiön talo** Birger Federley (1908), Heikki Tiitola (1939)
2. **Länsipuisto** Veikko Kallio (1927)
3. **Amurinlinnan kortteli** Erik Bryggman (1950-54)
4. **Finlaysonin pikkupalatsi** Frederik Thesleff (1897)
5. **Pääkirjasto Metso** Raili ja Reima Pietilä (1986)
6. **Tuulensuu** Bertel Strömmer (1928)
7. **Aleksanterin koulu** Brynolf Sjöström (1873), F.L.Calonius (1886), Wivi Lönn (1903)
8. **Työväentalo** Heikki Tiitola (1899), Lambert Pettersson (1905), Heikki Kaartinen (1912), Bertel Strömmer (1930)
9. **Tampereen Työväen teatteri** Marjatta ja Martti Jaatinen (1985)
10. **Pyynikin koulu** (ent. Tyttölyseo) Wivi Lönn (1899, 1931)
11. **Klingendahl** Lambert Peterson (1897, 1904, 1905)
12. **Tiilispuisto** Maunu Kitunen ja Erkki Luoma (1961)
13. **Hjorthin talo** Georg Henriksson (1936)
14. **Hämeenpuisto** Karl Johan Gauffin (1870–1900)
15. **Näsinpuisto** Onni Karsten (1900-luku)
16. **Eteläpuisto** K. Vaaramäki (1929)
17. **Osuustoimintamuistomerkki "Tukinkantajat" ja "Ostoksilta paluu"** Wäinö Aaltonen (1950)
18. **Uutinen (veistos)** Heikki Varja (1981)
19. **Minna Canthin muistomerkki** Lauri Leppänen (1951)
17. **Näsinkallion suihkukaivo** Emil Wikström (1913)

Nro 6. Hämeenpuisto

Kuvaus

Tampereen Hämeenpuisto on 1830-luvun kaupunkisuunnitteluun liittyvä pisin yhtenäinen puistokäytävä Pohjoismaissa. Hämeenpuisto ja sitä reunustavat eri vuosikymmeninä rakennetut merkittävät julkiset rakennukset ja asuinkerrostalot muodostavat historiallisesti kerroksellisen, mittakaavaltaan yhtenäisen kaupunkitilan.

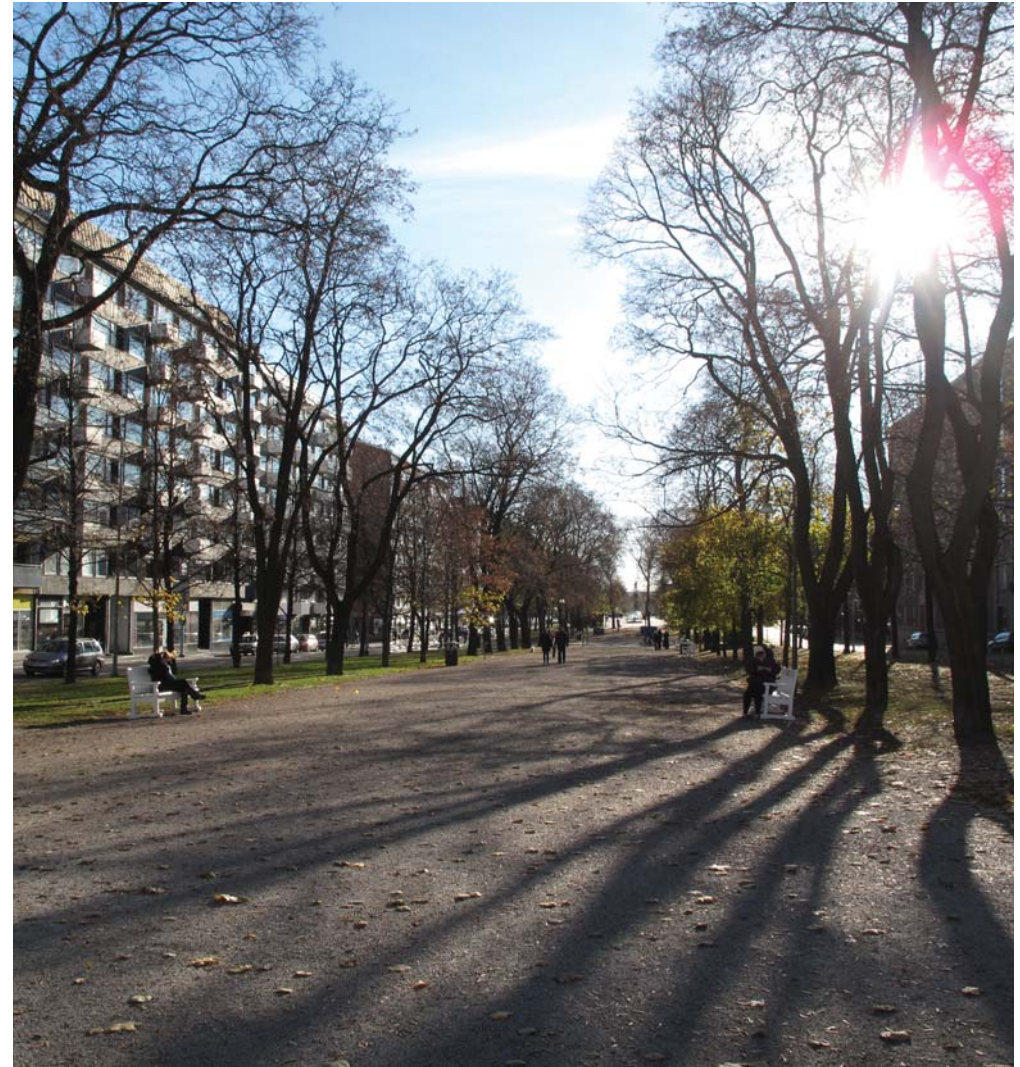
Yli kilometrin mittainen Hämeenpuisto johtaa esplanadityyppisenä katuna Tampereen kaupungin kannaksen halki Näsijärveltä Pyhäjärvelle. Merkittävä solmukohta on puiston keskivaiheilla, missä Hämeenkatu ja -puisto kohtaavat. Puistokadun pohjoisena päätteenä on Näsinpuisto suihkukaivoineen ja eteläisenä Eteläpuisto. Eteläinen pääte on menettänyt puistona kulttuurihistoriallista luonnettaan Ratinan sillan (1959) ja siihen liittyvien liikenneratkaisujen johdosta.

Puiston varrelle sijoittuu runsaasti merkittävää rakennuskantaa, 1800-1900-luvun vaihteen kouluja ja tehdasyhtiöiden rakennuksia, 1880-1980-luvuilla rakennettuja julkisia rakennuksia sekä 1900-luvun asuinkerrostaloja.

Historia

C.L.Engelin laatimassa Tampereen asemakaavassa vuodelta 1830 oli paloesteinä leveitä esplanadeja ja puistoja. Komeimman esplanadin, nykyisen Hämeenpuiston Engel suunnitteli estämään mahdollisten tulipalojen leviämistä kaupungin uuden ja vanhan osan välillä. Kaupunki päättyi tuolloin nykyisen Näsilinnankadun tonttiriviin. Hämeenpuiston vanhin osa istutettiin vuosina 1875-79 ja vuonna 1909 se saavutti nykyisen laajuutensa. Puiston nimi vaihdettiin 1936 Esplanadista Hämeenpuistoksi.

Aiemmin hyötyviljelyksessä olleen Eteläpuiston alueen muotopuutarhатыyisen puistosuunnitelman teki kaupungininsinööri K. Vaaramäki ja rakentamista johti kaupunginpuutarhuri Onni Karsten. Puistoa rakennettiin vaiheittain 1915-17 ja 1928-29. Puisto katosi maisemasta Ratinansillan ja siihen liittyvien liikennejärjestelyjen johdosta 1950-60-lukujen taitteessa.

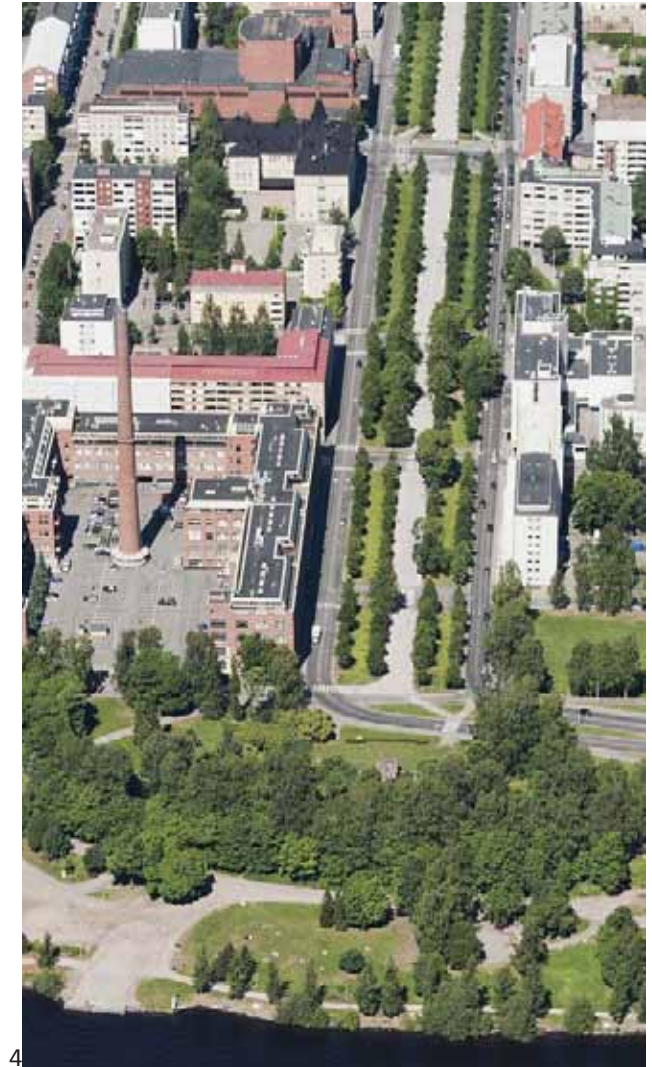

Nro 6. Hämeenpuisto

3 / 4

1. Syksyistä esplanaditunnelmaa (2009)
2. Viistokuva Hämeenpuistosta Pirkankadulta pohjoiseen (2010)

3. Viistokuva Hämeenpuistosta Pirkankadulta etelään (2010)
4. Viistokuva Hämeenpuistosta ja Eteläpuistosta (2010)

Nro 6. Hämeenpuisto

4 / 4

- 5. Hämeenpuistoa pääkirjasto Metson kupeessa (2012)
- 7. Työväentalon näyttävä kulmaus Hallituskadulta nähtynä (2012)

- 6. Hämeenpuistoa Eteläpuiston tuntumassa Klingendahlin edustalla (2012)
- 8. Hämeenpuiston ja Pirkankadun risteys Metson portailta nähtynä (2012)

5

6

7

8

Nro 7. Särkänniemi ja Mustanlahden satama

1 / 4

Valintaperuste: Matkailu-, virkistys- ja imagoarvoltaan Tampereelle merkittävä kokonaisuus. Tärkeä saapumisenäkymä. Historiallinen ja nykyinen satamapaikka. Maisemallinen merkitys Näsijärveen liittyen. Näsinneula koko Tampereen kaupunkikuvallinen dominantti.

Rajausperuste: Särkänniemellä sijaitseva huvipuisto rakennuksineen ja rakennelmineen, Mustanlahden satama-alue.

tärkeitä kohteita:

1. **Näsinneula** Pekka Ilveskoski (1971)
2. **Akvaario ja planetaario** Pekka Ilveskoski (1969)
3. **Sara Hildénin taidemuseo ja piha-alue** Pekka Ilveskoski (1979)
4. **Delfinaario** Pekka Ilveskoski (1985) Petri Pussinen (2007)
5. **Satamamakasiini** Lambert Petterson (1915)

Nro 7. Särkänniemi ja Mustanlahden satama

Kuvaus

Särkänniemen elämyspuisto ja Mustanlahden satama muodostavat tärkeän maisemallisen kokonaisuuden lännestä kaupunkiin saavuttaessa. Näsinneulasta on vuosien myötä tullut Tampereen matkailullinen tunnus, mutta epäilemättä myös tärkeä tekijä paikallisidentiteetin rakentajana. Elämyspuisto ja Mustanlahden satama palvelevat vapaa-ajanviettopaikkoina niin kaupunkilaisia kuin matkailijoitakin. Kokonaisuus on Tampereen tärkeimpiä matkailuympäristöjä. Alueella sijaitseva Sara Hildénin taidemuseo on eräs maamme merkittävimmistä modernin taiteen museoista.

Historia

Mustanlahti ja Kortelahti ovat toimineet Näsijärven liikenteen satamapaikkoina Tampereen perustamisesta lähtien. Alueella oli huomattava merkitys kaupungin vesiliikenne- ja kauppakeskuksena aina 1800-luvun alkupuolelta 1930-luvulle saakka, minkä jälkeen alue on vähitellen siirtynyt pääasiassa matkailijoiden ja muiden vapaa-ajan viettäjien käyttöön. Mustanlahden tori oli erityisesti Pispalan asukkaiden tori, koska matka sinne oli lyhyempi kuin muille toreille. Satama-alueella sijaitseva, Lambert Pettersonin suunnittelema ja vuonna 1915 valmistunut satamamakasiini palvelee mm. ravintolana.

Särkänniemi syntyi Onkiniemestä ja viereisestä Särkänsaaresta jotka yhdistettiin täytemaan avulla niemeksi. 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa niemellä harjoitettiin teollisuustoimintaa ja se oli myös kaupunkilaisten suosittu vapaa-ajan viettopaikka.

1950-luvulla syntyi ajatus tamperelaisesta matkailunähtävyydestä ja vuonna 1966 perustettiin Tampereen Särkänniemi Oy, jonka tehtävänä oli edistää kaupungin matkailua. Vuosina 1969 valmistuivat akvaario, planetaario, lasten eläintarha ja Näsinneulan näkötorni. Vuonna 1975 Tampere sai ensimmäisen pysyvän huvipuistonsa Särkänniemen itäpäähän. Sara Hildénin taidemuseon vihkiäisiä vietettiin 1979. Delfinaario rakennettiin 1985. 1970-luvulta alkaen alue on kehittynyt Tampereen suurimmaksi turistikohdeksi. Nykyään se on yksi Suomen suurimmista ja suosituimmista huvipuistoista.

Nro 7. Särkänniemi ja Mustanlahden satama

3 / 4

1. Näkymä Mustanlahden sataman yli Särkänniemeen (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)

3. Näkymä Mustanlahden sataman yli Särkänniemeen (2012)
4. Huhtikuinen näkymä Näsinneulasta (2012)

2

3

Nro 7. Särkänniemi ja Mustanlahden satama

5-8. Kulkumuotojen kirjoa satama-alueelta nähtynä (2012)

5

6

7

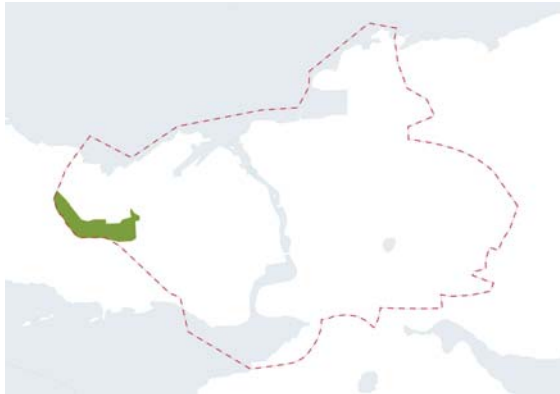
8

Nro 8. Pirkankadun länsipään kaupunkimaisema

Valintaperuste: Kaupunkikuvallisesti tärkeä kaupunki- ja luonnonmaisema keskustaan lännestä saavuttaessa. Pyynikin harjumetsän ja rakennetun kaupunkialueen selkeä rajapinta. Tampereen maisemarakenne hyvin havainnoitavissa. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia. Ilmentää Tampereen asutushistoriaa. MKK 2007 osa.

Rajausperuste: Pirkankadun länsipää Pispalan rajalta ammattikoululle ja Punakylään.

tärkeitä kohteita:

1. Rollikkahallin länsipuolen talot Bertel Strömmer (1921)
K.O.Aro (1923) ym.
2. Rollikkahallit Vilho Kolho (1949)
3. Tennishallit Bertel Strömmer (1937)
4. Kilometritalo Heikki Tiitola (1923)
5. Pirkankatu 25-27 Bertel Strömmer (1928)
6. Pirkankatu 21-23 Bertel Strömmer (1935)
7. Ammattikoulu Bertel Strömmer, Mikael Nordenswan (1939, 1950-51)
8. Punakylä Kaupungin rakennuskonttori (1919)

Nro 8. Pirkankadun länsipään kaupunkimaisema

Kuvaus

Pirkankatu noudattelee pääpiirteissään historiallisen Hämeenlinnasta Pohjanmaalle johtaneen maantien reittiä. Maantie haarautui Ala-Pispalassa ja sen toinen haara johti Poriin ja Turkuun, kolmas Hyhkyy. Nykyisin se on maisemallisesti tärkeä katuosuus lännestä Tampereen keskustaan saavuttaessa. Yläpuolisen maisemakehyksenä on Pyynikin ja Pispalan harju. Rollikkahallin yläpuolelta avautuu näkymä paitsi Pyhäjärvelle myös kaupungin yli aina Kalevan kirkolle saakka.

Pirkankatua rajaava rakennuskanta koostuu 1920-luvun puisista kaksikerroksisista asuinrakennuksista sekä näistä mittakaavaltaan ja massoitteeltaan poikkeavista julkisista rakennuksista. Rakennukset muodostavat voimakkaan katuseinämän ja kaupunkikuvallisen reunan Pirkankadun eteläpuolelle. Kadun taitepisteen vastakkaisilla puolilla sijaitsevat Punakylä ja ammattikoulu ovat tärkeitä kaupunkikuvallisia elementtejä.

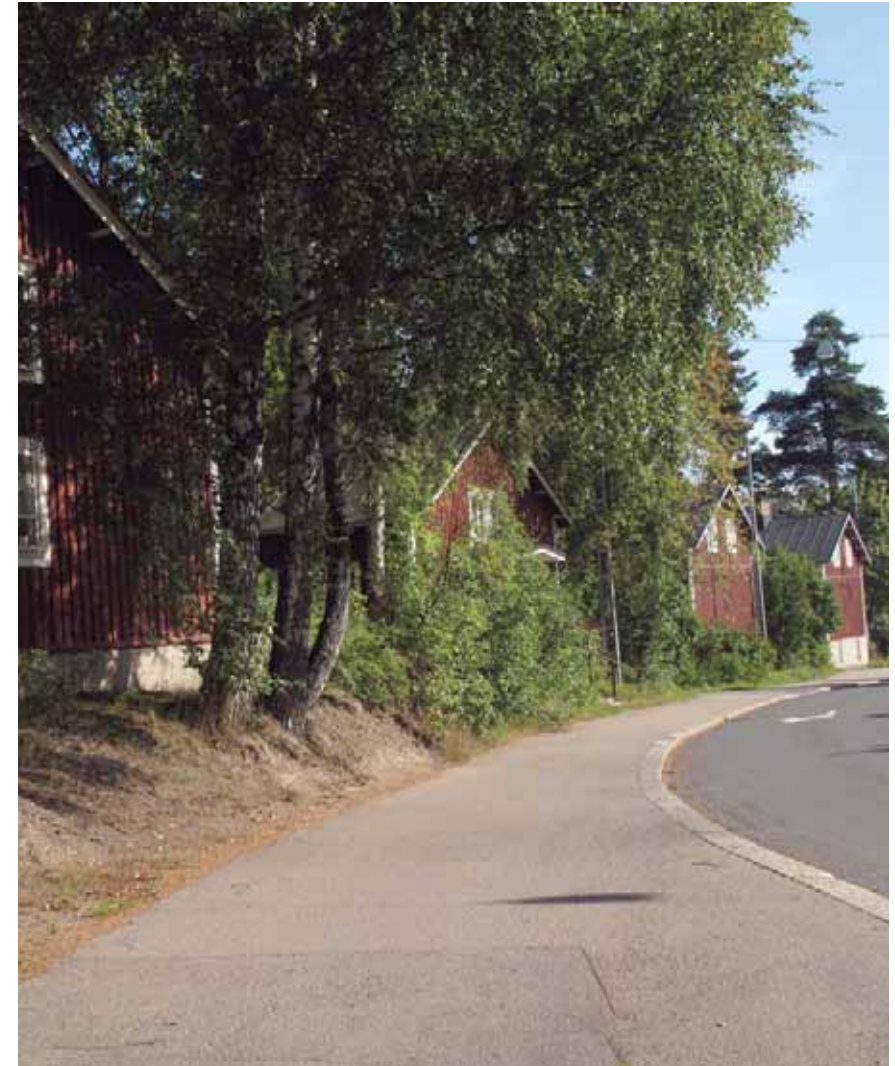
Historia

Punakylä rakennettiin toimenpiteenä kansalaissodan aiheuttaman asuntopulan korjaamiseksi. Alueelle asutettiin punavankien leskiä lapsineen, mistä alue on saanut nimensä.

Pirkankadun länsipään rakennuskanta on syntynyt 1920-luvulta eteenpäin kaupungin sisääntuloväylänä toimivan Pirkankadun varteen. Rollikkahallin länsipuolella sijaitsee viehättävässä rivissä 11 1920-luvun alkuvuosina valmistunutta puutaloa, joiden suunnittelijoita ovat mm. Bertel Strömmer ja K.O.Aro. Rollikkahallin itäpuolella sijaitsee Heikki Tiitolan suunnittelema Kilometritalo, joka rakennettiin vuonna 1923 sekä kaksi Bertel Strömmerin suunnittelemaa pienkerrostaloa vuodelta 1928. Lähinnä ammattioppilaitosta on 1935 rakennettu pienkerrostalo.

Kaupungin kolme ammattikoulua päätettiin sijoittaa samaan rakennukseen vuonna 1938 ja Bertel Strömmerin suunnittelema rakennus valmistui 1940. Sodan vuoksi koulutoiminta keskeytyi ja rakennus luovutettiin sotasairaalan käyttöön. Pirkankadun puoleinen lisärakennus valmistui 1950-luvun alussa.

Rollikkahalli on kiinnostava Tampereen liikennehistorian maamerkki. Johdinautoliikenne alkoi Tampereella 8.12.1948 ja rollikkahallit valmistuivat 1949. Pirkankadun vastakkaisella puolella sijaitsee puurakenteinen lautaverhoiltu tennishalli vuodelta 1937.

Nro 8. Pirkankadun länsipään kaupunkimaisema

3 / 3

1. Punakylä kertoo kiinnostavan luvun Tampereen asutushistoriasta (2012)
2. Alueen itäosaa viistokuvassa (2010)
4. Sympaattinen talorivi rajaa näkymää keskustaan saavuttaessa (2012)

3. Rollikkahallin länsipuolisia taloja (2012)
5. Ammattikoulu rajaa tyylikkäästi Pirkankatua (2012)

2

3

4

5

Nro 9. Pyynikin kaupunkiympäristö

1 / 5

Valintaperuste: Rakennustaiteellisesti, kaupunkikuvallisesti ja historiallisesti poikkeuksellisen eheä 1900-luvun alun kaupunkiympäristö komeine toreineen ja monine merkkirakennuksineen. Asuntovaltaista kaupunginosaa leimaa klassistinen arkkitehtuuri ja Pyynikinharjun läheisyys. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Pyynikinrinteen asuinkorttelit, Pyynikintori

tärkeitä kohteita:

1. **Tampereen lyseon lukio** Hjalmar Åberg ja A. Willberg (1935)
2. **Pyynikin pappila** Bertel Strömmer (1928)
3. **Marjatan sairaala** Lambert Petterson (1912)
4. **Tammerkontu** Martti Välikangas (1928-31)
5. **Pikarilinna** A.E.Eränen (1928)
6. **Pyynikintori 8** Jaakko Tähtinen (1931)
7. **Pirkankontu ja Hiilloksentalo** Bertel Strömmer (1928)
Mikko Tamminen ja Bertel Strömmer (1916)
8. **Pyynikintori 1 ja 3** Veikko Kallio (1928)
Jaakko Tähtinen ja Yrjö Lindegren (1928)
9. **Vanha vaakahuone** Lambert Petterson (1913)
10. **Tampereen konservatorio** Tampereen kaupungin arkkitehtitoimisto (1975)
11. **Pyynikinlinna** Jarl Eklund (1923)
12. **Piispantalo** Gunnar Wahlroos (1936)
13. **Durchmanintalo** Oiva Kallio (1915)
14. **Teknillinen oppilaitos** R. Björnberg (1912)
15. **Pyynikin urheilukenttä ja katsomo** Bertel Strömmer ja Eetu Murros (1922)
16. **Haapasen palatsi** Veikko Kallio (1928)
17. **Olanintalo** Wivi Lönn (1916)
18. **Kolmisopen talot** E.A.Liuha, Juho Salokoski, Heikki Tiitola, Bertel Strömmer (1924-27)
19. **Ammattikoulu** Bertel Strömmer, Mikael Nordenswan (1939, 1950-51)
20. **Marianpuisto** (n. 1900)

21. **Ilomäen aukea** (1930-luku)
22. **Heinätori** ja Heinäpuisto
23. **Pyynikintori** Lambert Petterson (1896), Bertel Strömmer (1927)

Bertel Strömmerin suunnittelemaa asuinrakennuksia (1920-l.):

24. **Heinätori 3**
25. **Ilomäentie 7**
26. **Kisakentänkatu 10**
27. **Kisakentänkatu 12**
28. **Kisakentänkatu 14**
29. **Kisakentänkatu 16**
30. **Palomäentie 2**
31. **Palomäentie 10**
32. **Palomäentie 13** (1915)
33. **Palomäentie 24**
34. **Palomäentie 27**
35. **Palomäentie 29**
36. **Palomäentie 36**
37. **Palomäentie 38**
38. **Pyynikintie 3**

- Birger Federleyn suunnittelemaa:
39. **Palomäentie 1**
  40. **Palomäentie 3**

Nro 9. Pyynikin kaupunkiympäristö

Kuvaus

Pyynikinrinne on edustava 1900-luvun alkupuolella rakennettu viihtyisä puutarhakaupunginosa, joka on säilyttänyt hyvin alkuperäiset tyylipiirtensä. Rakennuskanta on enimmäkseen ajallisesti yhtenäistä ja uudistunut varsin vähän.

Kaupunkikuva vaihtelee urbaanista, umpikorttelien reunustamasta Pyynikintorista puutalojen reunustamiin, pikkukaupunkimaisiin katuihin. Maisemallisesti merkittävää on rajautuminen Pyynikinharjuun. Merkittävän julkisten ulkotilojen sarjan muodostavat Pyynikintori, Pyynikin urheilukenttä, Marianpuisto sekä Pyynikinharju.

Pääosa Pyynikinrinteen rakennuskannasta on 1920-luvulta olevaa puurakentamista klassistisin piirtein. Joukossa on myös sosiaalista asuntotuotantoa edustavia rakennuksia. Näyttävin osa taloista on Palomäenkadun länsipuolella olevia jugendvaikutteisia, kookkaita yhdenperheen huviloita terassoituine pihoineen. Palomäentien varrella ja Kisakentänkadulla on rivistö puisia aumakattoisia kaksikerroksisia asuintaloja. Alueella on useita julkisia tiloja samalta aikakaudelta: Heinätori, Pyynikintori, vaakahuone, kouluja, urheilukenttä ja sairaala.

Historia

Alueen asemakaava perustuu Lars Sonckin voittoisaan kilpailuehdotukseen vuodelta 1903. Alueen rakentamisessa edellytettiin edustavaa ulkoarkkitehtuuria ja monet alueen huvilamaisista taloista ovatkin kaupunginarkkitehti Bertel Strömmerin ja arkkitehti Birger Federleyn piittämiä.

Pyynikintorin paikalla on tori jo Lambert Pettersonin 1896 laatimassa asemakaavakartassa, mutta nykyisen muotonsa se sai Bertel Strömmerin 1927 laatimassa kaavassa. 1920- ja 1930-luvun vaihteessa torin varrelle nousi yhtenäinen kuusikerroksisten asuin- ja liiketalojen ryhmä, joka noudattelee 1920-luvun klassistista henkeä. Tyylikkään kokonaisuuden kruunaa torin etelälaidalla Tampereen lyseo kaarevine julkisivuineen vuodelta 1935.

Nro 9. Pyynikin kaupunkiympäristö

3 / 5

1. Pyynikin pikkukaupunkimaista tunnelmaa Ammattikoulunkadulla (2012)
2. Ilmakuva alueelta ympäristöineen (2011)

3. Pyynikinlinna (2012)
4. Pyynikintie (2012)

3

4

Nro 9. Pyynikin kaupunkiympäristö

4 / 5

5-6. Sisäänkäyntejä Ammattikoulunkatu 8 ja 10 (2012)

8. Ammattikoulunkadun päätteessä Ammattiopilaitos (2012)

7. Palomäentie 16 (2012)

9. Kisakentänkadun ja Lyseonkadun risteys (2012)

5

6

7

8

9

Nro 9. Pyynikin kaupunkiympäristö

5 / 5

- 10. Pyynikintori (2012)
- 12. Tampereen lyseo ja konservatorio (2012)

- 11. Pyynikintori (2012)
- 13. Pyynikintori 2-8 (2012)

10

12

11

13

Nro 10. Sepänkadun umpikorttelit

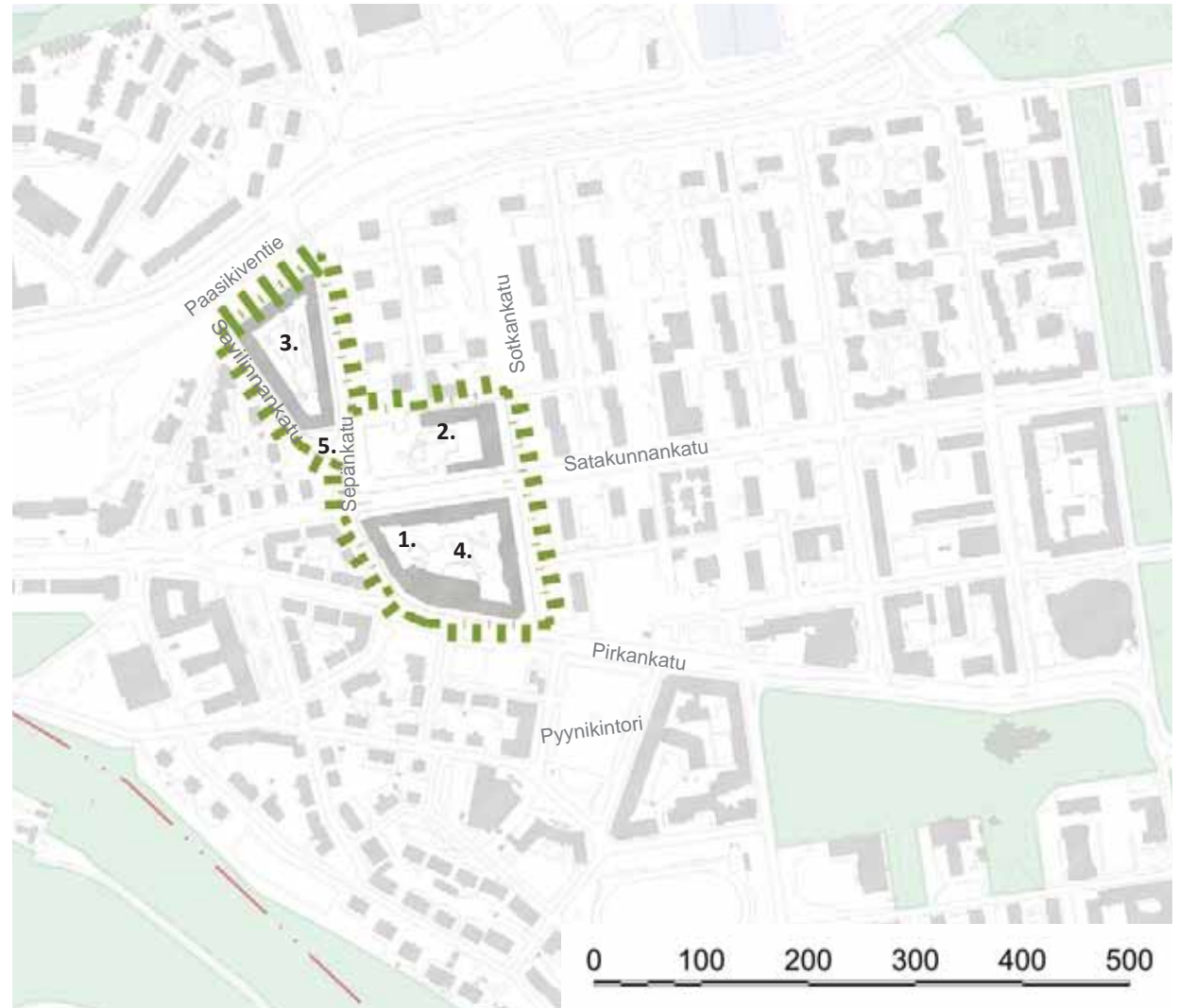
Valintaperuste: Tamperelaisittain harvinaisia ja ympäristöstään poikkeavia suuria umpikortteleita. Amurin koulun ja asuntokortteleiden arkkitehtuuri edustaa enimmäkseen jälleenrakennuskauden rationalismia. Poikkeuksellinen 1900-luvun alun asemakaavan ja myöhemmän rakennustavan yhdistelmä.

Rajausperuste: Amurin koulun, Veljeslinnan ja Savilinnankadun 1940-1950 -luvuilla rakentuneet korttelit

tärkeitä kohteita:

1. **Veljeslinnan kortteli** E.A.Liuha (1928), Bertel Strömmer (1948), Jaakko Laaksovirta (1930), A.Eränen (1939), Jaakko Tähtinen (1940), Harry W.Schreck (1942-1945)
2. **Amurin koulu** Bertel Strömmer ja Jaakko Ilveskoski (1952)
3. **Savilinnankadun kortteli** Jaakko Tähtinen (1944, 1945, 1950), Heikki Sysimetsä (1951), Reijo Lairto (1998)
4. **Kivipunalanpuisto** (1950-luku)
5. **Yrjö Jylhän puisto** (1950-luku)

Nro 10. Sepänkadun umpikorttelit

Kuvaus

Kolme Sepänkatuun rajautuvaa korttelia muodostavat kaupunkikuvallisesti eheän, pääosin sodanjälkeistä arkkitehtuuria edustavan, urbaanin kokonaisuuden. Veljeslinnan ja Savilinnankadun korttelit edustavat poikkeuksellista suurtorttelityyppiä Tampereella: arkkitehtuuriltaan samanhenkiset, muurimaiset rakennukset sulkevat sisäänsä suuren sisäpihan. Pihoilla on puustoa ja ne ovat monipuolisessa käytössä. Veljeslinnan korttelin sisäpuolella on Kivipunalanpuisto 1950-luvulta.

Kahden umpikorttelin väliin sijoittuu Amurin koulun kortteli. Arkkitehtien Bertel Strömmer ja Jaakko Ilveskoski 1952 suunnittelema Amurin koulu edustaa korkealuokkaista sodan jälkeistä koulurakentamista. Rakennuksen tiukkaa funktionaalista ilmettä pehmentää sodan jälkeiselle arkkitehtuurille tyypillinen hyväntuulinen detajiiikka. Se onkin Tampereen koulujen joukossa hieno esimerkki sodanjälkeisestä suomalaisesta maanläheisestä rationalismista, johon liittyvät mm. luonnonkiven käyttö ja taitava sijoittuminen kallioiselle mäennyppylälle.

Historia

Ainakin Veljeslinnan korttelin kohdalla kaavallinen idea on peruja 1920-luvulta vaikka toteutus on pääosin myöhäisempi. Veljeslinnan korttelin seitsemän tontin rakennukset on rakennettu vuosina 1928-1953.

Samanoloinen, mutta ajallisesti yhtenäisempi asuinkortteli muodostuu Amurin koulun korttelin luoteispuolelle Sepänkadun ja Savilinnankadun väliin. Sen rakennukset on rakennettu pääosin 1950-luvulla.

Nro 10. Sepänkadun umpikorttelit

3 / 3

1. Veljeslinnan korttelin sisäpihaa (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)
4. Veljeslinnan korttelin sisäpihaa (2012)

3. Näkymä Sepänkadulta (2012)
5. Amurin koulun pihaa (2012)

2

3

4

5

Nro 11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen

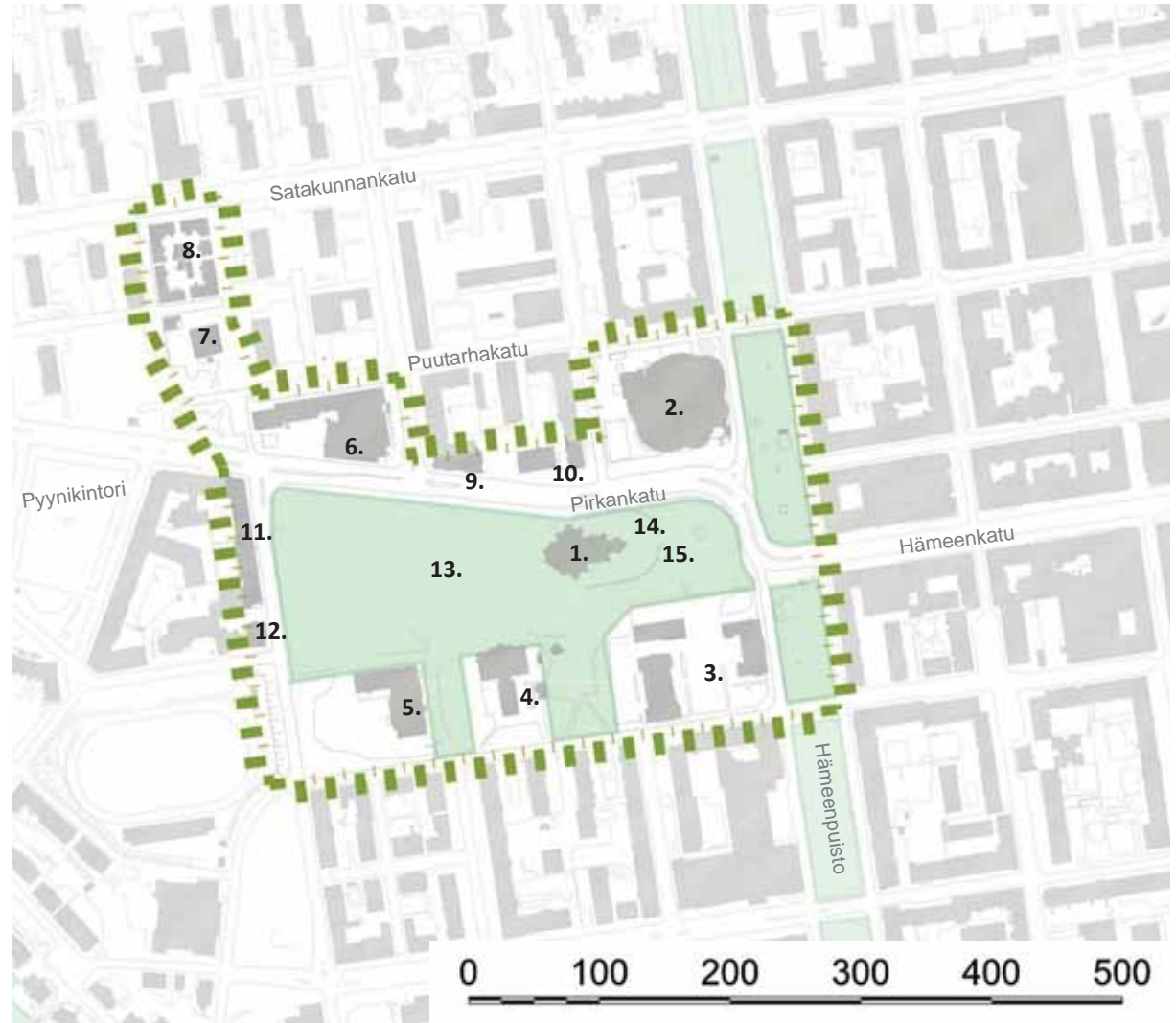
Valintaperuste: Historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä puisto, Tampereen ensimmäinen hautausmaa ja julkisten arvorakennusten ympäristö. Alueella on Hämeenkadun ja Hämeenpuiston solmukohta ja kaupunkikuvallisesti merkittävä Aleksanterin kirkko. RKY 2009 osa, MKK 2007 osa.

Rajausperuste: Pirkankadun alkupäähän liittyvät puistot ja julkisten rakennusten korttelit

tärkeitä kohteita:

1. Aleksanterin kirkko Theodor Decker (1881)
2. Pääkirjasto Metso Raili ja Reima Pietilä (1982-86)
3. Aleksanterin koulu Brynolf Sjöström (1873), F.L.Calonius (1886) Wivi Lönn (1903)
4. Reaalilyseo Jac. Ahrenberg (1890), Bertel Strömmer (1939)
5. Yhteiskoulun lukio E.A.Kranck (1899), Jaakko Tähtinen (1959)
6. Pyynikin uimahalli Harry W. Shreck (1954-57)
7. Tampereen taidemuseo (ent. kruunun viljamakasiini) C.L.Engel (1838), Hilja Gestrin (1930)
8. Työläismuseokortteli (1880-l. - 1902)
9. VPK:n talo Heikki Tiitola (1910)
10. Hiekan taidemuseo Oiva Viljanen (1927)
11. Pirkankontu ja Hiilloksentalo Bertel Strömmer (1928) Mikko Tamminen ja Bertel Strömmer (1916)
12. Marjatan sairaala (ent. Tampereen synnytyslaitos) Lambert Petterson (1912)
13. Pyynikin kirkkopuisto / vanha hautausmaa (1785-1880-l. loppu)
14. Aleksanterin kirkon edustapuisto Karl Johan Gauffin (1880-luku)
15. Kirkkopuiston suihkukaivo (1900) "Kevät"-veistos Väinö Richard Rautalin (1937)

Nro 11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen

Kuvaus

Pyynikin kirkkopuiston alueeseen sisältyvät Hämeenpuiston ja Pirkankadun risteuksen tuntumassa sijaitsevat julkiset kaupunkitilat ja -rakennukset. Ne muodostavat historiallisesti kerroksellisen, kaupunkikuvallisesti ja arkkitehtuuriltaan rikkaan kokonaisuuden. Kokonaisuudelle ovat ominaista pitkät moneen suuntaan avautuvat näkymät sekä iältään ja kaupunkitilalliselta rooliltaan moninainen rakennuskanta.

Alueen kaupunkikuvallinen dominantti on punatiilinen, uusgoottilainen Aleksanterin kirkko. Aleksanterin kirkon edessä on muotopuutarha, joka yhdessä kirkon kanssa muodostaa läntisen päätteen Hämeenkadulle. Alueen monet koulurakennukset, Pääkirjasto Metso, Pyynikin uimahalli sekä Tampereen taidemuseo, Hiekan taidemuseo ja Amurin työläismuseokortteli monipuolistavat alueen julkista käyttöä.

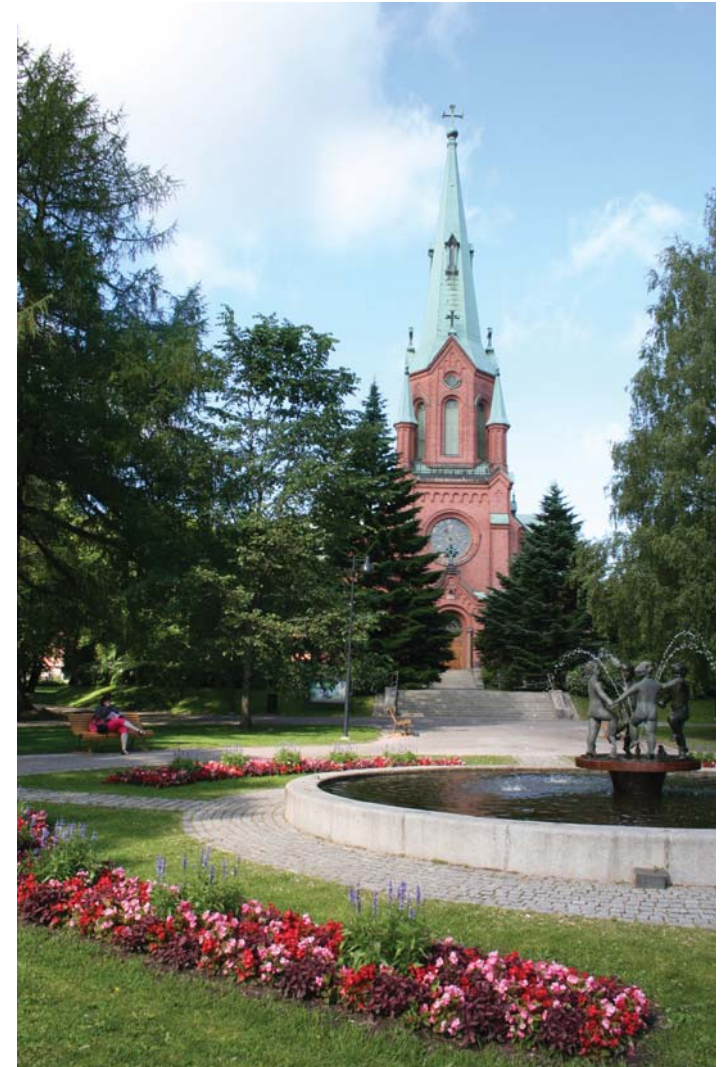
Historia

Nykyisen Pyynikin kirkkopuiston muodostaa Tampereen vanhan hautausmaan alue, joka otettiin käyttöön 1785, jolloin Tampereella ei ollut vielä omaa kirkkoa ja seurakunta oli osa Messukylän emäseurakuntaa. Aiemmin alue oli peltoa. Hautausmaan paikka oli esitetty jo Daniel Hallin laatimassa Tammerkosken kauppalan asemakaavassa vuonna 1775. Hautausmaa oli käytössä aina 1880-luvulle saakka, minkä jälkeen otettiin käyttöön Kalevankankaan hautausmaa.

Theodor Deckerin suunnittelema, Aleksanterin kirkko, Tampereen keskusta-alueen kolmanneksi vanhin kirkko (Vanhan kirkon ja Finlaysonin kirkon jälkeen) valmistui vuonna 1881 Esplanadin (nyk. Hämeenpuisto) ja hautausmaan väliin.

Tampereen keskustan vanhimpiin rakennuksiin lukeutuva entinen kruunun viljamakasiini on toiminut Tampereen taidemuseona 1930-luvulta lähtien. Sen naapurina sijaitsee uusrenessanssityylinen puutalokortteli, joka rakentui vuosina 1887-1902 työväestön asunnoiksi. Ajatus työläismuseokorttelista syntyi jo 1950-luvulla ja Amurin asemakaavaa uudistettaessa varattiin tähän tarkoitukseen kortteli taidemuseon läheisyydestä. Museotoiminta alkoi 1975.

Alueen rakennuskantaan kuuluu lisäksi monia iäkkäitä koulurakennuksia, joista vanhin on Aleksanterin koulun tontilla sijaitseva entinen Tampereen kansakoulun rakennus (1873). Entinen Tampereen reaalityylyseio (1890) toimii nykyään ranskalais-suomalaisena päiväkotina. Yhteiskoulun lukio toimii edelleen vuonna 1899 valmistuneessa rakennuksessa.

Nro 11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen

3 / 5

1. Aleksanterin kirkon edustaa suihkukaivoineen (2012)

2. Viistokuva alueelta (2010)

2

Nro 11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen

4 / 5

3. Pääkirjasto Metson houkutteleva sisäänkäynti (2012)

3

4. Aleksanterin kirkko Metson portailta nähtynä (2012)

4

Nro 11. Pyynikin kirkkopuisto ympäristöineen

5 / 5

5. Aleksanterin koulu (2012)
7. Pyynikin uimahalli (2012)

6. Näkymä Taidemuseonpuistosta (2012)
8. Hiekan taidemuseon julkisivuvua(2012)

5

6

7

8

Nro 12. Eteläpuiston-Koulukadun kaupunkiympäristö

1 / 5

Valintaperuste: Kulttuurihistoriallisesti monipuolinen kaupunkiympäristö Pyynikinharjun ja Pyhäjärven tuntumassa, rakennetun kaupunkialueen rajalla. Alueella mm. entiset Klingendahlin tehdas, Pyynikin Panimo ja kulkutautisairaala sekä merkittävää jugendarkkitehtuuria ja urheilualueita. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Eteläpuiston, Hämeenpuiston, Satamakatuun ja Mariankatuun rajautuva korttelikonaisuus

tärkeitä kohteita:

1. **Klingendahl** Lambert Petterson (1897, 1904, 1905), Birger Federley (1925, 1932, 1947), Marianne Granberg ja Claus Tandefelt (1936)
2. **De Gamlas Hem** (nyk. Pirkanmaan musiikkiopisto) Birger Federley (1904)
3. **Kulkutautisairaala** Onni Törnqvist (1892-93), Birger Federley (1909), Bertel Strömmer (1951), Jaakko Ilveskoski (1952)
4. **Elevhemmet vid Svenska Samskolan** Birger Federley (1925)
5. **Svenska samskolan** August Krook (1901-02)
6. **Koulukatu 16** Heikki Tiitola (1906)
7. **Talousskoulu** Wivi Lönn (1904)
8. **Satamakadun Trikoo** August Krook (1906), Birger Federley (1916-28)
9. **Pyynikin Panimo** Arthur af Hällström (1897), Heikki Tiitola (1897, 1925), Jaakko Tähtinen (1950, 1960)
10. **Koulukadun kenttä** (1936, 1945, 1956)
11. **Eteläpuisto** länsiosa (1920-luku)
12. **Koulukadun bulevardi-istutukset** (1890-luku)

Nro 12. Eteläpuiston-Koulukadun kaupunkiympäristö

Kuvaus

Koulukadun, Papinkadun ja Hämeenpuiston eteläosat sekä Eteläpuisto muodostavat viehättävän kaupunkimaisemallisen kokonaisuuden, jossa yhdistyvät mm. teollisuushistorian (Satamakadun trikoo, Pyynikin panimo, Klingendahl) ja jugendarkkitehtuurin (De Gamlas Hem, Koulukadun jugendrakennukset) luomukset vehreään, puistomaiseen ympäristöön ja urheilualueisiin. Alue on osa Kaakinmaan kaupunginosaa (VI) joka sijaitsee Pyynikin kirkkokuistosta etelään Hämeenpuiston ja Mariankadun välisellä alueella, joka ulottuu Pyhäjärven rantaan. Alueella sijaitsee myös Kulkutautisairaalaan toiminut rakennusryhmä, jonka tyylikkäätkä rakennukset ovat päässeet heikkoon kuntoon. Alueelta avautuu hienoja näkymiä Pyhäjärvelle, mutta ranta-alueet ovat osittain jäsentymättömässä kunnossa.

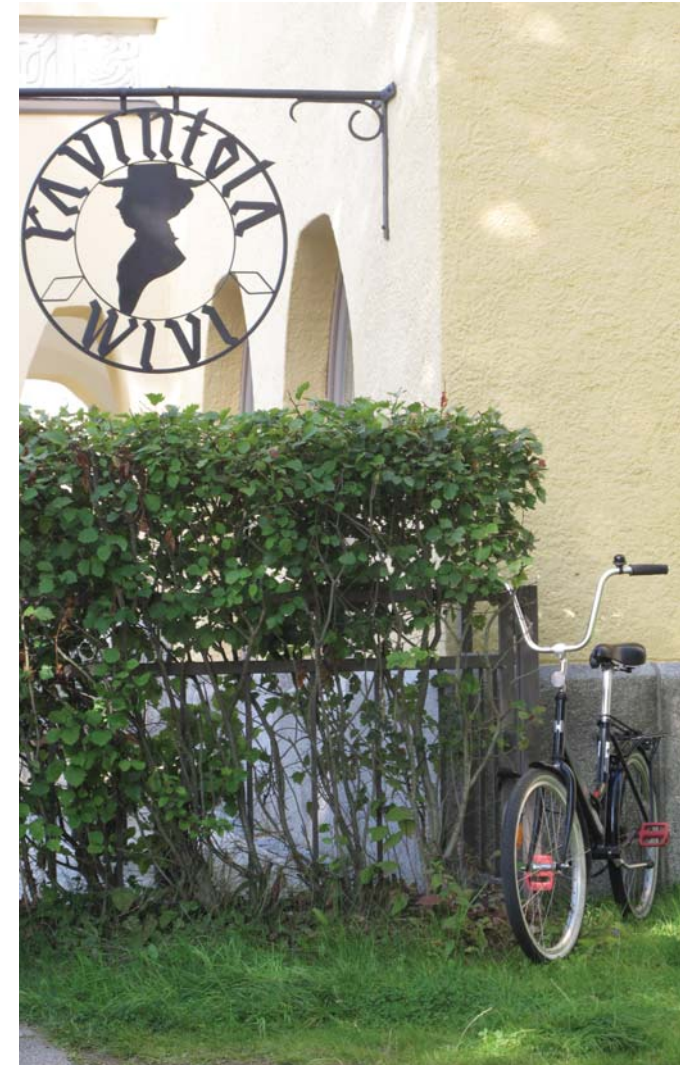
Historia

Kaakinmaan asutus syntyi Amuria myöhemmin ja voimakkain kasvukausi oli 1800-luvun viimeinen vuosikymmen. Pyynikin panimo aloitti toimintansa 1800-luvun lopulla, ja sen sijoittumiseen vaikutti erityisesti tontilla sijainnut puhdasvetinen kaivo. Klingendahlin tehdas aloitti toimintansa Hämeenpuiston tuntumassa 1900-luvun alussa ja laajeni aina 1950-luvulle saakka.

Svenska samskolan aloitti toimintansa Tampereella 1895. Vuonna 1898 kaupunki lahjoitti koululle tontin Satamakadun ja Koulukadun kulmauksesta. Vuonna 1902 tontille valmistui August Krookin suunnittelema jugendtyylinen koulurakennus. Kaupunki lahjoitti vuonna 1902 tontin myös 1888 perustetulle Tampereen talouskoululle, jonka suunnittelijaksi valittiin Wivi Lönn. Kahden jugend-koulun kanssa samaan kortteliin sijoittuu niin ikään jugendia edustava Heikki Tiitolan suunnittelema ja vuonna 1906 valmistunut As. Oy Koulukatu 16.

Kulkutautisairaala tuli välttämättömäksi 1880-luvulla vaivanneiden kulkutautiepidemioiden vuoksi. Kaupunki luovutti hanketta varten maa-alueen 1891, ja sairaalaa ryhdyttiin rakentamaan 1895. Sairaala-alue rakentui pääosin vuosisadan vaihteen molemmin puolin, ja 1950-luvun alussa siellä suoritettiin mittava peruskorjaus.

Koulukadun kenttä liittyy kiinteästi tamperelaiseen jääkiekkohistoriaan. Alun perin paikalla toimi Tampereen Tennisseura, jolta Tampereen Ilves sai luvan jäädyttää kentät talvisaikaan ja rakentaa paikalle jääkiekkokentän harjoituksiaan ja otteluitaan varten loppuvuodesta 1934. Korkealaitainen kiekkokaukalo sekä katsomo rakennettiin Koulukadulle syksyllä 1945. Vuonna 1956 Koulukadulle rakennettiin Suomen ensimmäinen tekojäärata. Sitä olivat rakentamassa Tampereen kaupunki, paikallisten jääkiekkoseurojen pelaajat ja naapurissa sijainnut virvoitusjuomatehdas Pyynikki Oy, jonka kylmälaitteet huolehtivat kentän jäädytyksestä.

Nro 12. Eteläpuiston-Koulukadun kaupunkiympäristö

3 / 5

1. Arkkitehti on saanut nimensä ja silhuettinsa entisessä talouskoulussa (nyk. Tampereen palvelualan ammattiopisto) sijaitsevan ravintolan mainoskilpeen. (2012)
2. Ilmakuva alueelta 2010

3. Näsinneula näkymän päätteellä Koulukadulla
4. Kaksikielinen katukilpi Svenska samskolanin seinässä Satamakadun ja Koulukadun risteyksessä (2012)

2

3

Nro 12. Eteläpuiston-Koulukadun kaupunkiympäristö

4 / 5

5. Papinkadun päätteenä Aleksanterin kirkko (2012)

7. Klingendahlin entisen teollisuuskorttelin sisäpihaa (2012)

6. Unohduksen estetiikkaa Kurilankadulla (2012)

8. De Gamlas Hem toimii nykyisin Pirkanmaan musiikkiopistona. (2012)

5

6

7

8

Nro 12. Eteläpuiston-Koulukadun kaupunkiympäristö

5 / 5

9. Pyynikin panimon entinen asuinrakennus Koulukadulla (2012)

11. Koulukadun jugend-rivistö (2012)

10. Pyynikin panimo Tiiliruukinkadulta nähtynä (2012)

12. Wivi Lönnin suunnittelema talouskoulu Koulukadulla (2012)

9

10

11

12

Nro 13. Juhannuskylä ja Rongankatu

Valintaperuste: Asemakaavaltaan 1900-luvun alun sitteläisten kaupunkisuunnitteluihanteiden harvinainen edustaja Suomessa. Kaupunkikuvallisena dominanttina suomalaisen kansallisromantiikan keskeisiin monumentteihin kuuluva Tuomiokirkko. RKY 2009 osa, MKK 2007 osa.

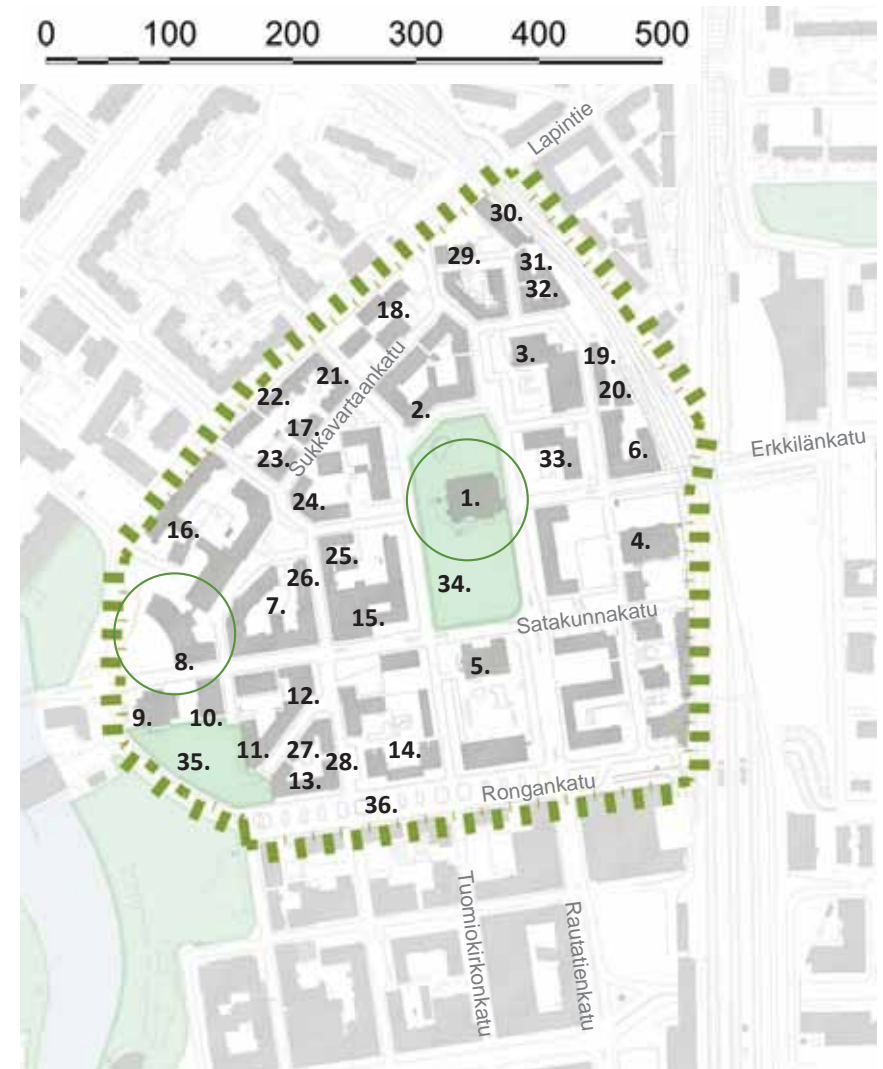
Rajausperuste: Juhannuskylän kaupunginosa sekä kaupunkikuvallisista syistä myös Satakunnankadun eteläpuolinen korttelirivistö ja Rongankatu

tärkeitä kohteita:

1. **Johanneksen kirkko / Tuomiokirkko** Lars Sonck (1901)
2. **Tuomisen kivimuuri** Birger Federley (1908, 1913)
3. **Tammerkosken koulu** Magnus Schjerfbeck (1924)
4. **Johanneksen koulu** Georg Schreck (1896)
5. **Klassillinen lyseo** Jac. Ahrenberg (1907)
6. **As. Oy Juhannuskylä** (Schreckintalo) Georg Schreck (1901)
7. **Karhu-Apteekin ja Keskuskeittiön talot** Veikko Kallio (1928) Bertel Strömmer ja Vilho Kolho
8. **Keskuspaloasema** Wivi Lönn (1907), korotus Bertel Strömmer (1921)
9. **Hotelli Tammer** Bertel Strömmer ja Georg Henriksson (1928)
10. **Kauppaoppilaitos** Wivi Lönn (1911), korotus Bertel Strömmer (1949)
11. **Ojakadun kolmio** E.A.Liuha (1926)
12. **Ojakuu 3** Jaakko Tähtinen (1946)
13. **Ojakuu 1** A.E.Eränen (1927)
14. **Rongankatu 5-7**
Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino (1961)
15. **Olympiantalo** (Ulkotyöväenyhdistyksen talo) Toivo Paatola ja Kaarlo Lindroos (1906), Lasse Kosunen (1988)
16. **Metodistikirkon talo ja kirkko**
Frans Jousi (1928) Kalevi Lankinen (1966)
17. **Pirkonhovi** (1920) Heikki Tiitola (1933)
18. **Asunto Oy Soukannotko**
Jussi Paatela (1916), Heikki Tiitola (1925)

19. **Asunto Oy Harju I** Berndt Blom (1898)
20. **Asunto Oy Suoja**
Andersin-Jung-Bomanson (1898)
21. **Sukkavartaankatu 11** Heikki Tiitola (1915)
22. **Lapintie 12** (1920)
23. **Sukkavartaankatu 7** (1927)
24. **Aleksanterinkatu 9** Bertel Strömmer (1930)
25. **Aleksanterinkatu 11** Bertel Strömmer (1926)
26. **Aleksanterinkatu 6** (1926)
27. **Ojakuu 2** ent. autotalli (1926)
28. **Aleksanterinkatu 12-14** (1927)
29. **Polvikatu 1** Frans Jousi (1925)
30. **Polvikatu 3** Frans Jousi (1927)
31. **Polvikatu 5** (1920)
32. **Polvikatu 7** E.A.Liuha (1911)
33. **Asunto Oy Oma-Tupa** Markku Niemi (1970-71)
34. **Tuomiokirkkokuusi** (1910-luku)
35. **Tammerinpuisto** (1930-luku)
36. **Rongankadun istutukset** (1900-luku)

Nro 13. Juhannuskylä ja Rongankatu

Kuvaus

Jussinkylä tai Juhannuskylä on kosken ja rautatien välissä sijaitseva kaupunginosa, joka rajautuu pohjoisessa Lapintiehen. Tavallisesti alueen katsotaan rajautuvan etelässä Satakunnankatuun, mutta tässä mukaan on otettu myös Satakunnankadun eteläpuolinen korttelirivi ja Rongankatu.

Jussinkylän hallitsevin monumentti, Tampereen tuomiokirkko kuuluu 1900-luvun alun kansallisromantiikan arkkitehtuurin (Lars Sonck) ja maalaustaiteen (Hugo Simberg ja Magnus Enckell) päämonumentteihin Suomessa. Muita kaupunginosan merkkirakennuksia ovat Wivi Lönnin suunnittelema paloasema, jugendtyyliset asuinkerrostalot sekä alueen vanhat koulut: Tammerkosken koulu, Klassillinen lyseo ja Johanneksen koulu. Alueen muu rakennuskanta on iältään ja arkkitehtuuriltaan vaihtelevaa. Kaupunkikuva on moni-ilmeisyydessäänkin varsin yhtenäinen.

Historia

Juhannuskylä liitettiin Tampereeseen 1877 rautatien tultua kaupunkiin. Tätä ennen alue oli Messukylän pitäjään kuulunutta vapaasti rakentunutta asuinkorttelistoa. Lars Sonckin laatima asemakaavaehdotus alueelle vahvistettiin 1907. Tämä jugend-henkinen kaava kaarevine katuverkostoineen toi sitteläisen kaupunkisuunnittelun periaatteita Tampereelle ja sai aikaan alueen rakenteen. Suunnitelma myös säilytti eräitä vanhan Juhannuskylän katulinjoja ja nimiä, vaikka kaupunkirakenne ja rakennuskanta pitkälti uudistuikin.

Juhannuskylään on myöhemmin rakennettu 1900-luvun alun rakennuskannasta poikkeavia elementtikerrostaloja, mutta vanhaa kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa on säilynyt vielä varsin paljon. Eheitä, vanhojen puutalojen rajaamia katunäkymiä on mm. Sukkavartaan-, Huhtimäen-, Juhannuskylän- ja Erkkilänkadulla.

Tampereen kaupungin laajennettua aluettaan Tammerkosken itäpuolelle tuli ajankohtaiseksi uuden kirkon rakentaminen. Kirkosta pidettiin 1899 suunnittelukilpailu, jonka voitti Lars Sonckin ehdotus Aeternitas. Kirkko valmistui 1906. Alkuaan Johanneksen kirkoksi nimetty rakennus korotettiin tuomiokirkoksi 1923, piispanistuimen siirryttyä Tampereelle Tampereen hiippakunnan perustamisen jälkeen. Kirkon ympärille perustettiin 1910-luvulla muotopuutarha.

Nro 13. Juhannuskylä ja Rongankatu

3 / 3

1. Pirkonhovin jugendia ja klassismia yhdistävä julkisivu Sukkavartaankadulla (2009)
2. Viistokuva alueelta (2010)
- 4-5. Tuomiokirkko Erkkilänsillalta (2012) ja Ojakadulta nähtynä (2009)

3. Tammerkosken koulu Vuorikadun päätteellä (2009)
6. Satakunnankadun varren näyttäviä kivitaloja (2009)

2

3

4

5

6

Nro 14. Armonkallio

Valintaperuste: Vuoden 1890 jälkeen rakentunut Kyttälän asukkaiden uusi asuinalue. Viuhkamainen korttelirakenne ratojen välissä korkealla kalliolla. Alkuperäinen puurakennuskanta on paljolti uusiutunut, mutta kaupunkikuva silti yhtenäinen.

Rajausperuste: Armonkalliona tunnettu alue

1. Pajakatu 11 Heikki Tiitola (1905)
2. Pajakatu 13 Evert Helin (1898)
3. Siltakatu 12 J. Pirjola (1912)
4. Siltakatu 17 Heikki Tiitola (1907)
5. Pajakatu 2 ent. Rautatieläisten asuinrakennus tyyppi- ja piirustusten mukaan (1924)
6. As. Oy Kastinlinna Frans Jousi (1927)
7. As Oy Kastinkallio Lapintie 28 Eetu Murros (1932)
8. Lapintie 11 Eetu Murros (1936)
9. Loutuntalo Leppäkatu 3, J. Pirjola (1912)
10. Yrjönkatu 12 Heikki Tiitola (1900)
11. Kaarikatu 18 Heikki Tiitola (1910)
12. Porsinkatu 4 (viim. 1900-luvun alku)
13. Siltakatu 1 ja 2 (1938 ja 1940)
14. Kaarikatu 2 Berndt Blom (1900)
15. Tampereen Marja entinen marjamehutehdas

Nro 14. Armonkallio

Kuvaus

Armonkallio on alue, joka rajautuu Soukanpuiston, Kekkosen tien, Porin radan ja Naistenlahden radan väliin muodostuvaan kolmioon. Korkealla kallioisella mäellä sijaitsevan alueen halki kulkee Lapintie, joka on yksi kaupungin vanhimmista katulinjoista ja ylittää Porin radan betonirakenteisella, omintakeisella sillalla.

Armonkallion kaupunkikuva koostuu eri-ikäisistä ja arkkitehtuuriltaan erilaisista rakennuksista: 1800-1900-lukujen taitteen puutaloista, 1920-30-lukujen kivitaloista, teollisuusrakennuksista (Tampereen Marja), rautatieläisrakennuksista (Kastinlinna) ja sotien jälkeisten vuosikymmenten eri-ikäisistä asuinkerrostaloista. Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkainta rakennuskantaa ovat säilyneet puutalot, jotka kertovat alueen alkuperäisestä 1800- ja 1900-luvun taitteessa rakentuneesta ilmeestä.

Nykyisin pääosa alueen rakennuskannasta on 1950-1970-luvuilta, mutta joitain vanhoja puutalojakin on säilynyt etenkin alueen eteläosassa. Suuret korkeuserot, avautuvat näkymät, rantojen läheisyys ja alueen alkuperäisenä säilynyt, viuhkamainen rakenne tuo alueelle omaleimaisuutta.

Historia

Armonkallio sai alkunsa 1890, kun Kytälän uuden asemakaavan toimeenpano ajoi alueen vanhat asukkaat kodeistaan. Köyhälistöllä ei ollut varaa uusiin kallistuneisiin tontteihin. Raha-avustusten lisäksi kaupunki joutui kaavoittamaan Soukanlahden tuntuman kallioilta tonttimaata Kytälän entisille asukkaille.

Kaavoitustyön hoiti kaupunginarkkitehti Lambert Petterson. Uudelle alueelle muuttajille luvattiin viisi ensimmäistä vuotta vuokratonta aikaa. Nämä ”armon vuodet” antoivat kaupunginosalle sen nimen. Armonkallio rakennettiin nopeasti täyteen, minkä johdosta uusille rakennushankkeille ei ollut tilaa vanhoja purkamatta. Alkuperäinen rakennuskanta koostui matalista puutaloista, jotka sittemmin ovat enimmäkseen korvautuneet eri-ikäisillä kerrostaloilla.

Nro 14. Armonkallio

3 / 4

1. Menneen ajan tunnelmaa Siltakatu 17:ssä (2009)
3. Viistokuva alueelta (2010)

3. Näkymä Lapinsillalta Pajakadulle (2009)
4. Näkymä Siltakadulta (2009)

3

4

Nro 14. Armonkallio

4 / 4

5. Näkymä Kaarikadulta (2012)

7. Näkymä Ihanakadulta (2012)

6. Näkymä Kaarikadulta (2012)

8. Näkymä Leppäkadulta (2012)

5

6

7

8

Nro 15. Naistenlahden ja Lapinniemen kaupunkimaisema

1 / 5

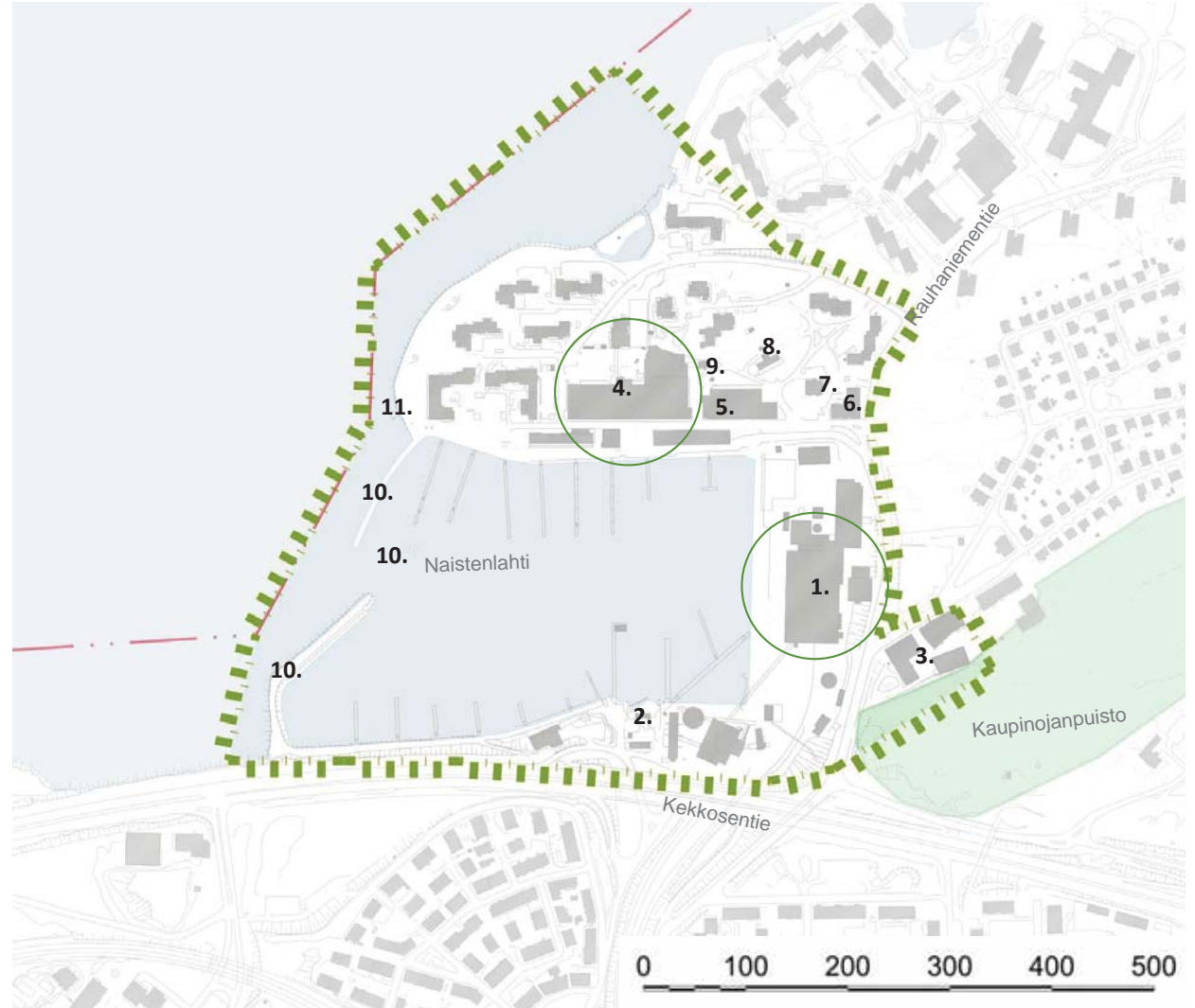
Valintaperuste: Maisemallisesti vaikuttava, kaupunkikuvallisesti rikas ja toiminnoiltaan monipuolinen kaupunkimaisemakokonaisuus. Venesatama, kylpyläksi muutettu Lapinniemen entinen kehräämö ja Tampereelle ominaista muuta teollisuushistoriaa. MKK 2007 osa.

Rajausperuste: Naistenlahden satama-allasta ympäröivä pääosin teollisuushistoriaan liittyvä aluekokonaisuus

tärkeitä kohteita:

1. Naistenlahden voimalaitos Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto, mm. Arjo Harmes (1971, 1977)
2. Naistenlahden satamatoimisto (1870-l.)
3. Entinen Sukka- ja Trikootehdas Osakeyhtiö Kudos Bertel Strömmer (1928), Heikki Tiitola (1941)
4. Lapinniemen kylpylä (ent. kehräämö) Berndt Blom (1899), Lambert Petterson (1913), muutos kylpylähotelliksi Antti Katajamäki (1987)
5. Lapinniemen varasto (nyk. pysäköintilaitos)
6. Lapinniemen konttorirakennus Birger Federley (1924)
7. Lapinniemen isännöitsijän talo Wivi Lönn (1911)
8. Lapinniemen kasvihuone (nyk. ravintola) Birger Federley (1917)
9. Lapinniemen kappeli ent. värjäämö
10. Naistenlahden aallonmurtajat ja entisen höyryputken betonijalka
11. Laivalaituri

Nro 15. Naistenlahden ja Lapinniemen kaupunkimaisema

Kuvaus

Naistenlahden ylittävä teollisuus- ja satamamaisema on eräs tärkeistä saapumisnäkymistä Tampereen keskusta-alueella. Kaksi alueella sijaitsevaa, kaukomaisemassakin hallitsevaa monumenttia ovat kylpyläksi muutettu Lapinniemen punatiilinen kehräämö vuodelta 1899 sekä ilta-aikaan komeasti valaistu Naistenlahden voimalaitos 1970-luvulta. Huvivenesataman toiminnot sekä pohjoiseen ja länteen avautuvat pitkät näkymät Näsijärvelle antavat alueen vesimaisemalle erityisen luonteen. Alueen rantareitit ovat kaupunkilaisten ahkerassa virkistyskäytössä.

Historia

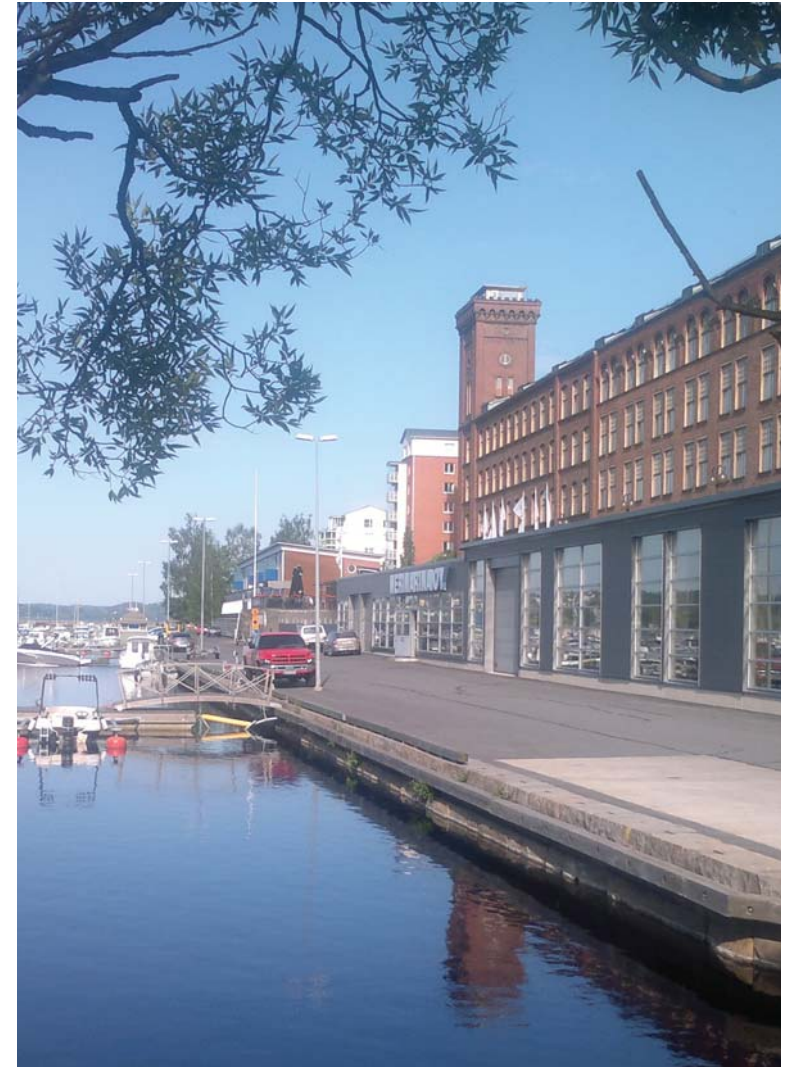
Lapinniemi on saanut nimensä esihistoriallisesta hautaröykkiöstä, ns. lapinrauniosta, joka sijaitsi Näsijärven rannalla vuoritöyrämän päällä. Muinaisjäänös tuhoutui 1800-luvulla sahaa rakennettaessa. Naistenlahti on Tampereen vanhoja Näsijärvenpuoleisia rantautumis- ja satamapaikkoja. Rannalla on ollut satama- ja telakkatoimintoja rautateineen jo 1800-luvulla. Tästä kerrostumasta antavat viitteitä rautatiearkkitehtuuria edustava nykyinen satamatoimiston talo sekä kiviset laiturirakenteet.

Vuonna 1897 perustettu Tampereen puuvillateollisuus Oy:n Lapinniemen tehdas synnytti ympärilleen kokonaisen yhdyskunnan niin että alueelta löytyy teollisuusrakennusten lisäksi mm. Birger Federleyn suunnittelema konttorirakennus ja Wivi Lönnin suunnittelema isännöitsijän talo. Alueen läheisyydessä Rauhaniementiellä sijaitsee myös 1970-luvulla tehtaan työntekijöille rakennettuja asuinkerrostaloja.

Teollisen toiminnan päätyttyä Lapinniemen kehräämö muutettiin 1987 lähtien asunnoiksi, kylpylä-hotelliksi ja koulutustiloiksi. Kokonaisuus oli eräs vuoden 1990 asuntomessujen pääkohteista. Pääosa kehräämöä ympäröineistä teollisuusrakennuksista sekä Naistenlahden sataman ylittänyt höyryputkisilta purettiin. Lapinniemi täydentyi asuinkerrostaloilla, jotka hallitsevat maisemaa Näsijärven suuntaan.

Naistenlahdenkadun ja Käpytien risteyksessä sijaitsee kaksi entisen Sukka- ja Trikootehdas Osakeyhtiö Kudoksen tehdasrakennusta 1900-luvun alkupuoliskolta, jotka on myöhemmin muutettu asuinkäyttöön.

1970-luvulla Naistenlahden rannalle rakentui uusi kerrostuma tamperelaista teollisuushistoriaa, kun Naistenlahden voimalaitoksen ensimmäinen ja toinen rakennusvaihe saatiin päätökseen.

Nro 15. Naistenlahden ja Lapinniemen kaupunkimaisema

3 / 5

1. Näkymä Lapinniemenrannasta (2012)

2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 15. Naistenlahden ja Lapinniemen kaupunkimaisema

4 / 5

3. Näkymä Naistenlahden yli Särkänniemen suuntaan (2012)

4. Viistokuva Lapinniemestä (2010)

4

5. Näkymä venelaiturilta Lapinniemen kylpylän suuntaan (2012)

5

Nro 15. Naistenlahden ja Lapinniemen kaupunkimaisema

5 / 5

6. Naistenlahden voimalaitos auringonlaskun aikaan (2012)

7. Aallonmurtajan vaikuttavaa muotoilua (2012)

6

7

Nro 16. Koukkuniemi

1 / 4

Valintaperuste: Yleisilmeeltään 1950-lukuinen sairaala- ja hoitolaitosympäristö, jossa myös arvokasta vanhempaa rakennuskantaa.

Näsijärven maisemat ja puistoarkkitehtuuria. Nykyisin Pohjoismaiden suurin vanhainkoti.

Rajausperuste: Koukkuniemen vanhainkodin alue

tärkeitä kohteita:

1. **Talous- ja hallintorakennus** Birger Federley (1925)
2. **Sairaalarakennus** Bertel Strömmer ja Jaakko Laaksovirta (1936)
3. **Juhlatalo** Jaakko Laaksovirta (1960)
4. **Ravintolakeskus ja lämpökeskus** Jaakko Ilveskoski (1954)
Pekka Ilveskoski (1976, 1984)
5. **Uimakopit** Jaakko Ilveskoski (1956)

1950-luvun laajennusvaiheen hoitorakennuksia:

6. **Niksula** Jaakko Laaksovirta (1952)
7. **Jukola** Seppo Rihlana (1955)
8. **Havula** Jaakko Laaksovirta (1954)
9. **Urpala** Jaakko Laaksovirta (1958)
10. **Varpala** Jaakko Laaksovirta (1959)
11. **Iltala** Jaakko Laaksovirta (1959)

12. **Kunnalliskodin piha** (1930-luku, 1950-60-luku)

Nro 16. Koukkuniemi

Kuvaus

Koukkuniemen sairaala-alue sijaitsee kauniilla niemellä Näsijärven rannalla. Sen rakennuskanta muodostaa kiinnostavan ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden. Sairaala-alueen rakennusten keskelle jää hieno puistoalue.

Koukkuniemen vanhainkoti on nykyisin Pohjoismaiden suurin vanhainkoti. Se on myös maisemallisesti merkittävä alue Näsijärven suunnalta tarkasteltuna. Viehättävät rantapolut ovat kaupunkilaisten virkistyskäytössä.

Historia

Sairaala-alueen rakentuminen alkoi kaupungin vuonna 1883 saaman testamenttilahjoituksen turvin. Ensimmäinen, sittemmin purettu, rakennus valmistui 1886. Säilyneistä rakennuksista vanhin on Birger Federleyn suunnittelema hallintorakennus vuodelta 1925. Bertel Strömmer ja Jaakko Laaksovirta suunnittelivat uuden hoitorakennuksen vuonna 1936.

1950-luvulla sairaala-aluetta ajanmukaistettiin korvaamalla vanhoja puurakennuksia mm. viidellä suurella hoidokkirakennuksella ja juhlatalolla. Alueen nykyinen ilme onkin pääosin 1950-lukuinen, vaikka myöhempiäkin lisäyksiä on alueelle tehty.

Koukkuniemen ja viereisen Rauhaniemen historiaan liittyy Koukkuniemen kärjessä olleen sittemmin puretun, Bromssin huvilan historia.

Nro 16. Koukkuniemi

3 / 4

1. Sairaala-alueen hoitorakennukset ilmentävät 1950-luvun suunnitteluhanteita. (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)

3. Koukkuniemen hallintorakennus (2012)
- 4.-5. Koukkuniemen sairaalarakennuksia (2012)

2

3

4

5

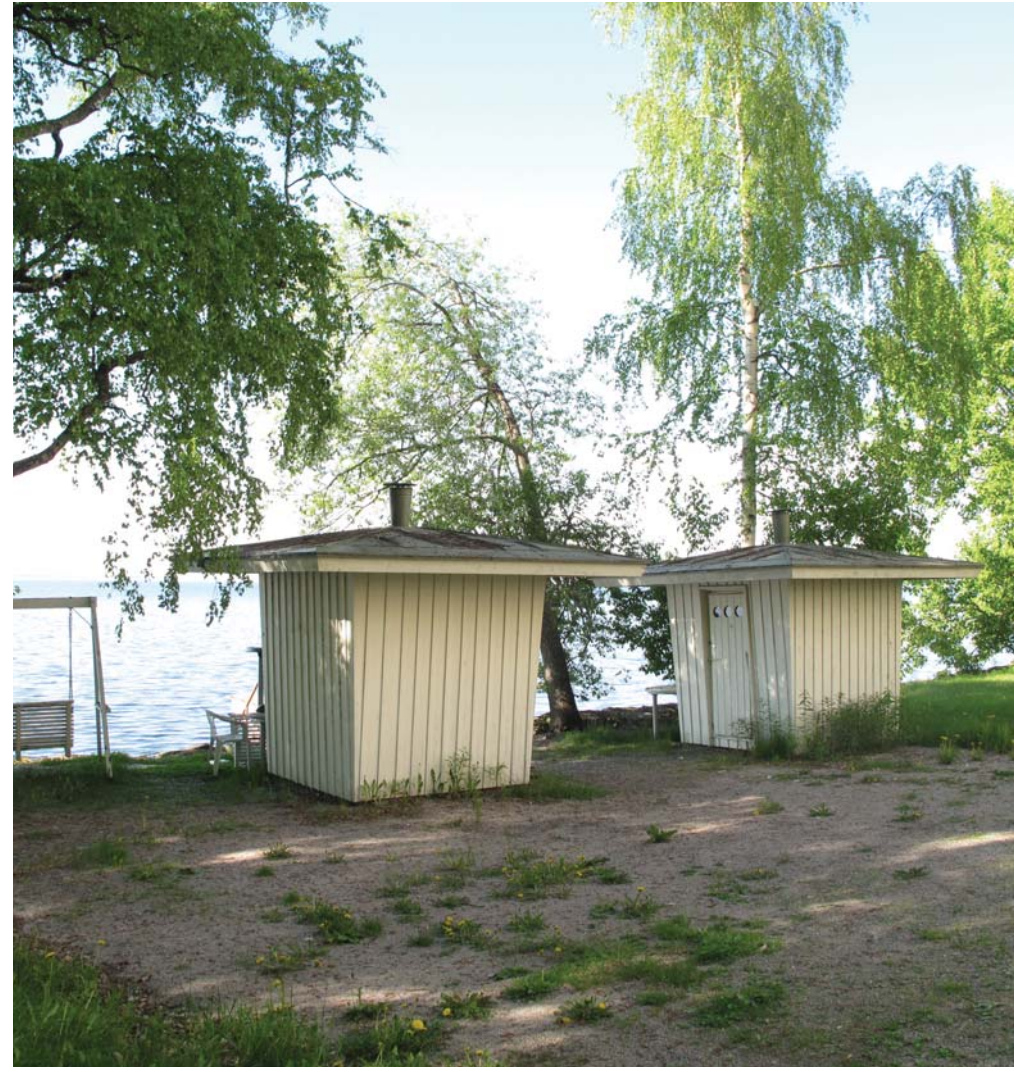
Nro 16. Koukkuniemi

4 / 4

6. Varpulan tyylikäs sisäänkäyntikatos. (2012)

7. Uimakopit liittyvät 1950-luvun laajennusvaiheeseen. (2012)

Nro 17. Lappi

1 / 4

Valintaperuste: Kaupunkikuvallisesti, rakennustaiteellisesti ja historiallisesti poikkeuksellisen yhtenäinen pientaloalue 1900-luvun alkupuolelta. Korkealla kallioisella mäellä metsään rajautuen. Asemakaava ja puutalovaltainen rakennuskanta ajallisesti ja kaupunkikuvallisesti harmoninen. RKY 2009.

Rajausperuste: Lapin pientaloalue

tärkeitä kohteita:

Lapin kaupunginosan kaupunkikuvallinen arvo perustuu ennen muuta hyvin säilyneeseen ja yhtenäiseen rakennuskantaan, viehättäviin pihapiireihin sekä näistä muodostuviin katutiloihin. Yleiskaavatasoisessa tarkastelussa ei ole tarkoituksenmukaista nostaa esiin yksittäisiä kohteita.

Kuvaus

Lapin (Käpylän) pientaloalue on noin 120 pientaloa käsittävä, kaupunkikuvaltaan poikkeuksellisen ehyt asuinalue. Asuinrakennukset muodostavat yhtenäiset rivistöt katujen varsille ja talusrakennukset on ryhmitelty tonttien sisäosiin. Harjakattoiset rakennukset ovat pääosin yhdenperheen taloja. Ajallisesti ja tyyllisesti yhtenäinen rakennustapa tekee alueesta ehyen kokonaisuuden. Alue on muodostunut erääksi viehättävimmistä ja arvostetuimmista pientaloalueista Tampereella.

Historia

Lapin asuttaminen käynnistyi vuonna 1914, kun kaupunki hyväksyi alueen asutussuunnitelman ja alkoi jakaa kaupunkilaisille vuokratontteja tuolloin havumetsän täyttämältä kalliolta. Alueelle rakennettavista tyyppitaloista järjestettiin suunnittelukilpailu vuonna 1915. Kilpailussa kisattiin kahdessa sarjassa: kahden huoneen ja keittiön asuntoihin keskittyneen A-sarjan voitti Max Frelander ja B-sarjan, joka käsitti yhden huoneen ja keittiön asuntoja, voitti A.E.Eränen. Tiedossa ei ole, miten paljon voittaneita ehdotuksia käytettiin toteutuneiden rakennusten suunnittelun pohjana.

Jo ennen vuotta 1920 yli puoleen esikaupunkialueen tonteista oli rakennettu asunto. Lapin omakoti- ja pientaloasutuksessa toteutuivat 1910- ja 1920-lukujen ”puutarhakaupunkiliikkeen” periaatteet viheralueineen ja kasvimaineen.

Osa Lapin esikaupungin asukkaista työskenteli viereisellä Lapinniemen puuvillatehtaalla. Toinen alueen keskeinen teollisuuslaitos oli vuonna 1919 toimintansa tavallisessa puutalossa aloittanut Sukka- ja Trikootehdas Osakeyhtiö Kudos. Lisäksi Tampereen Pellava- ja Rautateollisuus Osakeyhtiön (Tampella) tehtaat sijaitsivat kävelymatkan päässä esikaupungista.

Nro 17. Lappi

3 / 4

1. Ympäristön yksityiskohdat lisäävät Lapin pientaloalueen viehättävyyttä. (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 17. Lappi

4 / 4

- 3. Näkymä Helletieltä (2012)
- 5. Näkymä Helletieltä (2012)

- 4. Näkymä Havutieltä (2012)
- 6. Käpytien entinen saunatalo (2012)

3

4

5

6

Nro 18. Kaupin sairaala

1 / 4

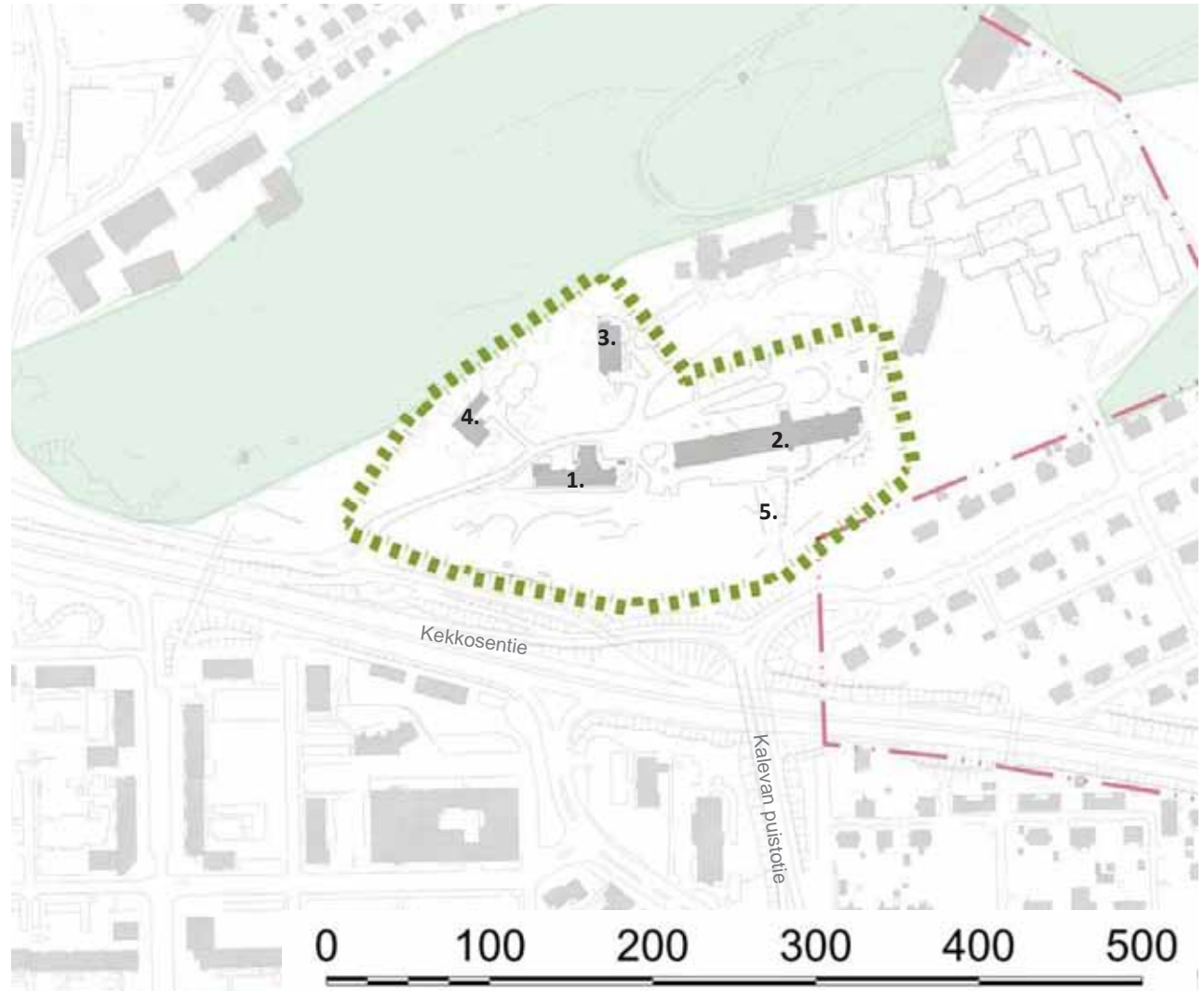
Valintaperuste: Sairaanhoidon historiaa valottava, arkkitehtonisesti arvokas puistomainen kokonaisuus. Tyypiesimerkki kaupunkirakenteen ulkopuolelle sijoitetusta keuhkoparantolasta. Massiivisen funktionalistisen päärakennuksen lisäksi 1920-luvun ja 1950-luvun edustavaa arkkitehtuuria.

Rajausperuste: Sairaala-alueen vanha osa

tärkeitä kohteita:

1. Vanha keuhkotautiparantola (myöhemmin mm. henkilökunnan asuinrakennus) Lambert Petterson (1915)
2. Keuhkotautiparantola (myöhemmin mm. geriatrinen sairaala) Mikael Nordenswan ja Bertel Strömmer (1937), Strömmer (1949), Jaakko Ilveskoski (1967), kaupungin arkkitehtiosasto (1975)
3. Palvelutalo Tammenterho (1950-l.)
4. Ent. kaupunginjohtajan virka-asunto (1950-l.)
5. Kalevan puistotien esplanadin päätte (1930-luku)

Nro 18. Kaupin sairaala

2 / 4

Kuvaus

Kaupin sairaala toimii nykyään geriatrinen kuntoutussairaala. Entiselle keuhkotautiparantolalle tyypillisesti se sijaitsee metsäisessä rinteessä, kaupunkirakenteesta irrallaan. Alueen kaksi 1900-luvun alun sairaalarakennusta sekä 1950-lukuiset palvelutalo ja entinen kaupunginjohtajan virka-asunto Kaupin ulkoilupuiston kupeessa muodostavat edelleen viehättävän vehreän ja metsäisen kokonaisuuden. Massiivinen keuhkotautiparantolan rakennus on edustava esimerkki 1930-luvun funktionaalisesta sairaala-arkkitehtuurista.

Komea, funktionalistinen parantolarakennus rakennettiin Kalevan puistotien esplanadin päätteeksi, mistä muodostui vaikuttava kaupunkikuvallinen sommitelma. Yhteys puistotiehen kuitenkin katkesi Kekkosen tien rakentamisen yhteydessä, mutta jäänteitä siitä on edelleen nähtävissä parantolarakennuksen eteläpuoleisen portaikon muodossa.

Historia

Alueen punatiilinen sairaalarakennus, Tampereen ensimmäinen keuhkotautiparantola, valmistui 1915. Rakennus muutettiin työntekijöiden asunnoiksi uuden, suuren sairaalarakennuksen valmistuttua vuonna 1939.

Uudempaa parantolarakennusta korotettiin rakennuksen alkuperäistä tyyliä kunnioittaen 1950- ja 1960-luvuilla. Vuosina 1975-77 avoparvekkeet muutettiin potilashuoneiksi, mikä muutti rakennuksen ilmettä edellisiä korjauksia rajummin.

Nro 18. Kaupin sairaala

3 / 4

1. Funktionalistista parantola-arkkitehtuuria mäntyjen katveessa (2012)
2. Ilmakuva alueelta (2011)
4. Parantolarakennukset 1910- (etualalla) ja 1930-luvuilta (taka-alalla) (2012)

3. Vanha parantolarakennus sairaala-alueen saapumisnäköalasta ja puistokujanteen päätteellä (2012)
5. Uudempi parantolarakennus (2012)

2

3

4

5

Nro 18. Kaupin sairaala

4 / 4

6. Parantolarakennuksen pyöristetty funkkispääty. Käyttötarkoitus muutettiin 1970-luvun korjauksissa avoparvekkeista potilashuoneiksi, jolloin myös rakennuksen ilme muuttui dramaattisesti. (2012)

7. Entinen kaupunginjohtajan virka-asunto (2012)

8. Palvelutalo Tammenterho (2012)

7

8

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet

Valintaperuste: Tammelan 1960–1980-luvuilla rajusti uudistunut kaupunginosa, keskuksenaan Tammelantori. Puukaupungin asemakaava, paikoin alkuperäistä asuntorakennuskantaa, entisiä teollisuusrakennuksia. Kaupunkikuva hajanainen, mutta kokonaisuus Tampereen kehityshistoriaa hyvin valottava.

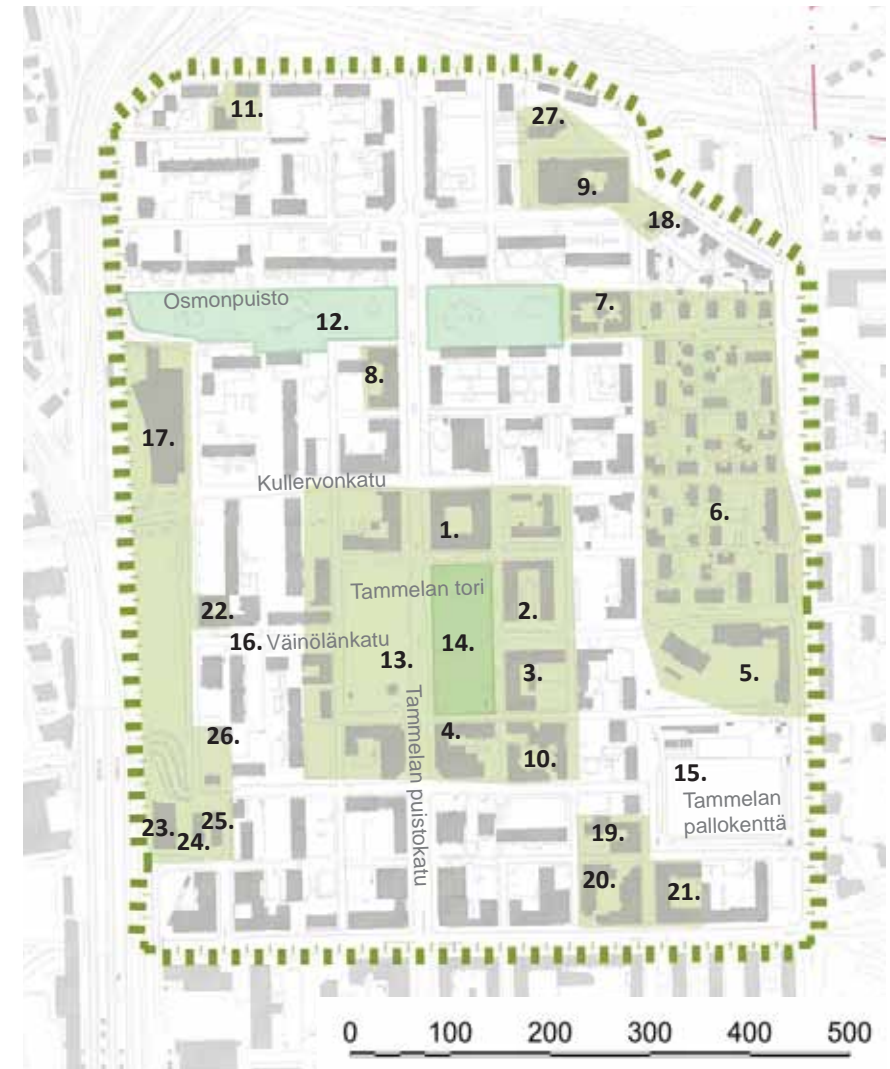
Rajausperuste: Tammelantoriin ja kaupunginosan rakennuskulttuurikohteet Itsenäisyydenkadun pohjoispuolelta

tärkeitä kohteita:

- 1. Aaltosentehdas** Lambert Petterson (1913-16, 1926), Jaakko Tähtinen (1951)
- 2. Akonlinna** Jaakko Tähtinen (1941)
- 3. Pikilinna** Birger Federley (1921)
- 4. Tammelan voima** Frans Jousi (1919)
- 5. Tammelan koulu** Georg Schreck (1910), Olavi Suvitie (1957)
- 6. Puu-Tammela** Bertel Strömmer, Viljo Kolho, Eetu Murros (1920-24)
- 7. Annikinkadun puutalot** J.Pirjola ja N.Nummi (1907)
- 8. Branderin kenkätehdas** Bertel Strömmer (1919)
- 9. Entinen Haarla Oy:n paperinjalostustehdas** Harry W. Schreck (1943)
- 10. Vellamon kortteli** LSV-arkkitehdit (1990)
- 11. Välimaankatu 7** (1932)
- 12. Osmonpuisto ja laululava** (1910-luku, lava 1929)
- 13. Tammelantori** (1880-luku)
- 14. Emil Aaltosen puisto** (1910-, 1930- ja 1960-luku)
- 15. Tammelan pallokenttä** (1930-luku)

- 16. Väinölänkadun bulevardistiutukset** (1890-l)
- 17. PMK-talo (Puuvillatehtaiden myyntikonttori)** Jarl Eklund (1938)
- 18. Terästalo** (As. Oy Terästammela) Mikko Kaira / 8-studio (1990)
- 19. ent. Kenkätehdas Solena Oy**
- 20. Tammelan palvelukeskus** (ent. Tampereen Kenkäteollisuus Oy) Lauri Autero ja Hugo Lindholm (1927)
- 21. ent. Kenkätehdas Oy Kaleva** (1928)
- 22. Lidmanin talo** (ent. leipomo) V. Heikkilä (viim. 1908)
- 23. Tavara-aseman toimisto** Bruno Granholm (1907)
- 24. Seuratalo Morkku** (Rautatieläisten seuratalo) Bruno Granholm (n. 1907)
- 25. Asuinrakennus 4/21** tyypipiirustusten mukainen rautatieläisten asuintalo (viim. 1907)
- 26. Lompanlinna** ent. rautatieläisten asuinrakennus tyypipiirustusten mukaan (1923)
- 27. Salhojankatu 4** Eetu Murros (1927)

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet

Kuvaus

Kaupunginosana Tammela kuvastaa monin tavoin koko Tampereen kehityshistoriaa. Rakennetussa ympäristössä on hyvin säilyneitä osia alkuperäisestä puukaupungista, entisen teollisuuden rakennuksia, rautatiehen liittyvää arkkitehtuuria ja asuntovaltaista elementtirakentamista erityisesti 1970-luvulta. Tammela on rakennettuna kulttuuriympäristönä moniarvoinen, vaikkakin kaupunkikuva on paikoin hyvinkin hajautunut.

Tammelan kuuluisin paikka lienee Tammelantori. Sen erityisarvot liittyvät sen rooliin paikallisidentiteetin luojana ja kaupunkilaisten kohtaamispaikkana, mutta sen reunoilla on myös kiinnostavaa rakennusperintöä. Tammelantorin itälaidalla sijaitsee Emil Aaltosen puisto.

Tammelan alkuperäisistä toiminnoista ovat jäljellä asuminen ja vilkas liiketoiminta tehdastuotannon kadottua kaupunkikuvasta. Kunnallisia tiloja alueelle on perinteisesti kuulunut vain vähän, lähinnä oppilaitoksia. Kaupunkikuvallisia kohokohtia ovat Tammelantori ja sen puistomainen itäosa, Tammelan Puistokatu ja Osmonpuisto. Länsiosalle luonnetta antaa rautatien läheisyys ja siihen liittyvä arkkitehtuuri.

Historia

1800-luvun loppulle tultaessa Tammelan alue oli muuttunut viljelymaisemasta puutalovaltaiseksi kaupunkimaisemaksi. Kauppa Tammelan torilla käynnistyi vuonna 1900. Tampereesta oli tullut sisämaan kaupan keskus. Myös teollisuus antoi leimansa Tammelan kaupunginosalle ja isot kenkätehtaat näkyvät edelleen katukuvassa. Tammelaa kaavoitettiin siten, että asuintalot, tehdasrakennukset ja liiketilat sijoituivat toistensa lomaan muodostaen elävän ja monimuotoisen kaupunkiympäristön.

Tammelan alue kärsi vaurioita sekä sisällissodan taisteluissa että talvisodan pommituksissa. Tästä johtuen ympäristöä on korjattu ja täydennetty useaan otteeseen, mikä on luonut alueelle tyylillisesti vaihtelevan yleisilmeen. Laajamittainen muutos tapahtui kuitenkin 1960-1970-luvuilla, jolloin puutalokaupunginosa kaavoitettiin kerrostaloalueeksi. Alunperin tiiviisti rakennettu puukaupunginosa korvattiin lähiötyyppisellä rakenteella, jota leimaavat laajat pysäköintialueet. Ikään kuin muistumana vanhasta luotiin suurkortteleiden sisään kevyenliikenteen verkosto, joka siellä täällä lävistää myös rakennusten maantasokerroksen.

Muutamia säilyneitä puukortteleita alettiin kutsua Puu-Tammelaksi. Tampereella vuonna 1990 järjestetyt asuntomessut esittelivät Puu-Tammelan korjaus- ja täydennysrakentamista.

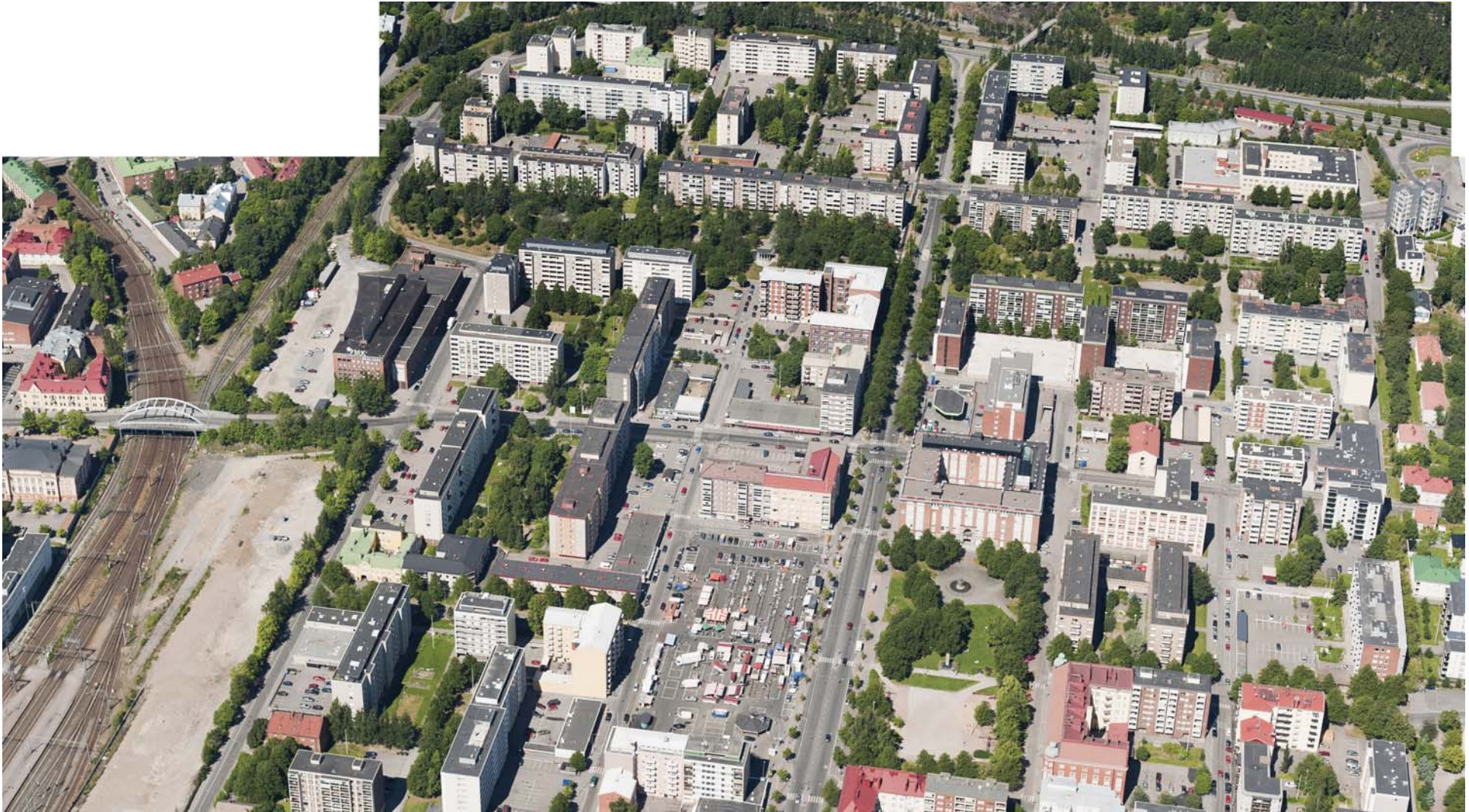

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet

3 / 5

1. Pikilinna on Tammelantorin itälaidan komea monumentti (2012)

2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet

4 / 5

- 3. Tammelantorin markkinatunnelmaa (2012)
- 5. Terästalo Pohjolankadun päätteessä (2012)

- 4. Emil Aaltosen puiston leikkikenttä, taustalla Näsinneula ja Tuomiokirkon torni (2012)
- 6. Haarlan kirjukuoritehtaan naapurissa puukerrostalo 1900-luvun alusta (2012)

3

4

5

6

Nro 19. Tammelan rakennuskulttuurikohteet

5 / 5

7. Näkymä Puu-Tammelan raitilta (2012)

9. Puu-Tammelan ns. Siniset talot (2012)

8. Annikinkadun puutalokortteli ja kivikioski (2012)

10. Puu-Tammelan uusia ja vanhoja kerrostumia (2012)

7

8

9

10

Nro 20. Saukonmäki ja Litukka

1 / 5

Valintaperuste: Arkkitehtuuriltaan edustavista, eri-ikäisistä ja tyylliltään vaihtelevista 1900-luvun asuinkortteleista sekä Litukan siirtolapuutarhasta koostuva, kaupunkikuvallisesti vaihteleva mutta silti eheä alue. Ytimenä on Saukonpuiston ja Koivikkorinteen muodostama puistoakseli. MKK 2007 osa.

Rajausperuste: Asuinkorttelit, siirtolapuutarha-alue ja niiden välinen puistoalue

alueet ja tärkeät kohteet:

1. Petsamon eteläosa
2. Saukonmäki Olli Kivinen (yleissuunnitelma) 1963, Aaro Alapeuso (kaava) 1963, Jaakko ja Antti Tähtinen (1966-71)
3. Ludekylä Bertel Strömmer ja Eetu Murros (1926)
4. Litukan rivitalot (ns. Miljoonatalot) Jaakko Tähtinen (1954)
5. Litukan siirtolapuutarha (1924)
6. Saukonmäen ostoskeskus ja kerhotalo Saukkola Jaakko ja Antti Tähtinen (1967)
7. Petsamon muuntamo Vilho Kolho (1928)
8. Saukonpuiston koulu Eeva Uotila (1960)
9. Litukanpuisto (1950-luku)
10. Saukonpuisto (1950-luku)

Nro 20. Saukonmäki ja Litukka

Kuvaus

Kalevan puistotien itäpuolella sijaitseva Saukonmäen ja Litukan alue koostuu neljästä eriluonteisesta ja -aikaisesta asuinalueesta, siirtolapuutarha-alueesta sekä näiden sisään jäävästä puistoalueesta. Kokonaisuus on moni-ilmeisyydessäänkin viehättävä ja harmoninen, ja puistoalue mahdollistaa monipuoliset näkymät alueelta toiselle. Kokonaisuus on kaupunkikuvaltaan ja arkkitehtuuriltaan moniarvoinen ja ajallisesti kerroksellinen kokonaisuus. Alueen puistot rakennettiin Litukanojan laaksoon ja ne muodostavat tärkeän elementin asuinalueelle.

Litukan rivitalokorttelit 1950-luvulta ja Saukonmäen asuinalue 1960- ja 1970-luvuilta sijaitsevat vastakkaisilla puolilla Kaupinkatua sen pohjoispäässä. Molemmat edustavat oman aikansa korkeatasoista asuinalue suunnittelua ja niiden sisään muodostuu viehättävä, puistomainen pihapiiri. Litukan värikkäät, kaksikerroksiset rivitalot muodostavat maisemallisesti merkittävän puistomaisen kokonaisuuden nykyisen kaupunkirakenteen sisällä. Saukonmäen rakennuskanta on yhtenäistä ja säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä. Saukonmäen ostoskeskus ja kerhotalo Saukkola muodostavat merkittävän dominantin Kalevan puistotien suuntaan.

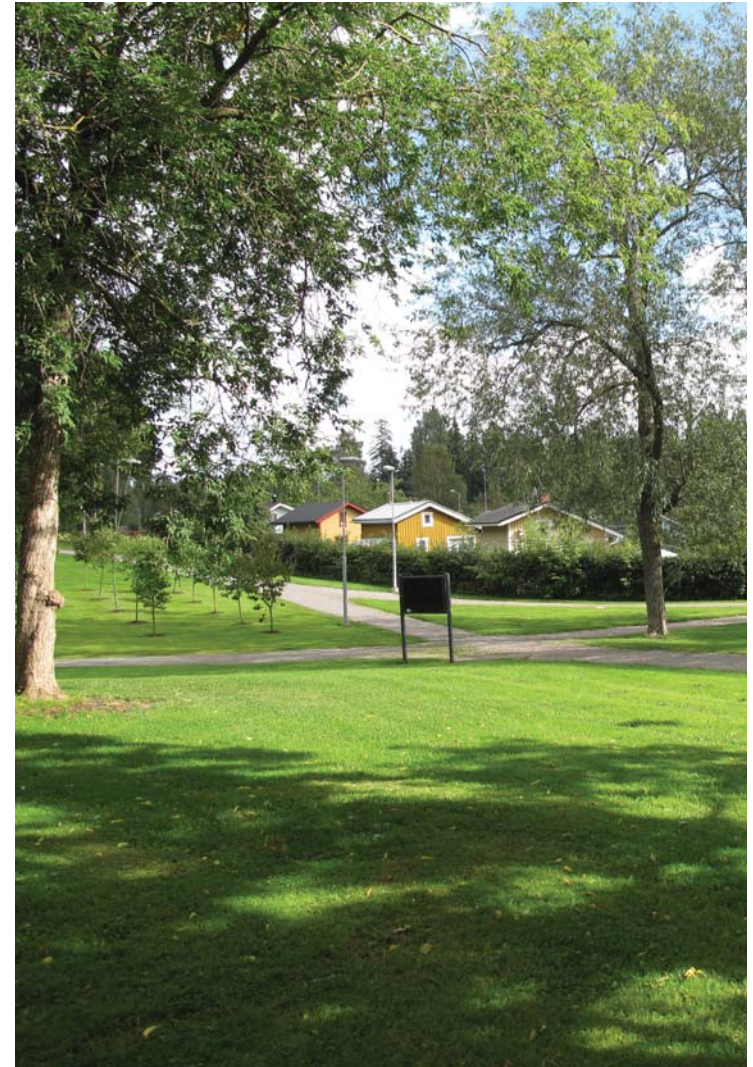
Historia

Alueen vanhimpia ympäristökerrostumia on Ronganoja, luonnonmaiseman ja agraarikauden muistuma Tampereen kaupunkirakenteessa. Tämän varteen perustettu Litukan siirtolapuutarha on eräs Suomen vanhimmista siirtolapuutarha-alueista. Se perustettiin vuonna 1922. 1970-luvulta lähtien suunniteltu Kekkosen tie rikkoi kokonaisuuden 1987–89. Näin kävi myös Petsamon puukaupunginosalle, jonka eteläisin osa jäi Kekkosen tien eteläpuolelle.

Ludekylän viehättävä rivitalokortteli muodostuu yhdeksästä hirsirunkoisesta puutalosta, jotka kaupunki rakennutti vuonna 1926.

Litukan rivitalot rakennettiin rakennusalaan vaikean työttömyystilanteen aikana vuosina 1954–56. Poikkeuksellisen suuren asuntokoon vuoksi rakennuksia alettiin kutsua Miljoonataloiksi.

Saukonmäen asuinalueen aluerakentamisen historia alkoi vuonna 1920, kun Tampella Oy rakennutti vuokraamilleen tonteille kaksikerroksisia puisia työväenasuntoja. Yhtiön lunastettua tontin itselleen vuonna 1963 alueelle ryhdyttiin suunnittelemaan ajanmukaista kerrostaloaluetta.

Nro 20. Saukonmäki ja Litukka

3 / 5

1. Vehreä näkymä siirtolapuutarhan suuntaan (2012)
2. Ilmakuva alueelta (2011)

3. Saukkola (2012)
- 4-5. Näkymiä Saukonpuiston alueelta (2012)

2

3

4

5

Nro 20. Saukonmäki ja Litukka

4 / 5

6-7. Näkymiä Ludekylästä (2012)

8. Eteläisen Petsamon vanhaa rakennuskantaa (2012)

9. Eteläisen Petsamon uudempaa rakennuskantaa (2012)

6

7

8

9

Nro 20. Saukonmäki ja Litukka

5 / 5

10-11. Näkymiä Litukan rivitaloalueelta (2012)

12. Litukan siirtolapuutarhaa (2012)

13. Litukan siirtolapuutarhaa, taustalla Litukankadun kerrostaloja (2012)

10

11

12

13

Nro 21. Kerrostalojen Kaleva

Valintaperuste: Suomen edustavimpia ja laajimpia sotien jälkeisen asunto- ja kaupunkisuunnittelun arkkitehtuurikokonaisuuksia. Kulttuuri-historiallisesti arvokkaat piirteet liittyvät sekä asemakaava- että rakennussuunnitteluun. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Kalevan kaupunginosan tutkimusalueelle sijoittuvat asuinkorttelit

osa-alueet ja tärkeät kohteet:

osa-alueet*

1. Teiskontien korttelit
2. Tornit (Kalevantornit, Ilmarintornit, Teiskontornit, Miljoonatorni)
3. Ilmarinkadun korttelit (Pekolan talot A.Aalto 1949, 1951)
4. Litukan kortteli (As Oy Koskentie)
5. Väinöläkadun korttelit
6. Sammonkadun korttelit
7. Liisankallion eteläosa
8. Kalevankartano (ns. Kiinanmuuri)
9. Pellervonkadun länsiosa

puistot:

10. Liisanpuisto (1960-luku)
11. Kiovanpuisto (1960-luku)
12. Ilvespuisto (1950-luku)
13. Teiskontien istutukset (1960-luku)
14. Sammonkadun istutukset (1960-luku)

tärkeät rakennukset:

15. Kalevan kirkko Raili ja Reima Pietilä (1966)
16. Sampola Timo Penttilä ja Kari Virta (1962)
17. Kalevan lastentalo Tapani Nironen (1951)
18. Saukonpuiston koulu Eeva Uotila (1960)
19. Sammon koulu Elsa Arokallio (1957)
20. Liisanpuiston koulu Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto (1976)

*Osa-aluejako mukaelleen Linda Hakkarainen (2011):
"Rakennetun ympäristön inventointi: Tampereen Kaleva"

Nro 21. Kerrostalojen Kaleva

Kuvaus

Kaupunkikuvallisesti yhtenäinen Kalevan kaupunginosa koostuu useasta osasta, joista kullakin on omat ajalliset ja tyyllilliset piirteensä. Alue on yksi maamme laajimmista 1940-60-luvun asuinalueista ja edustavimmista jälleenrakennuskauden arkkitehtuurikonaisuuksista. Se edustaa monin tavoin aikakaudelle ominaisia funktionalistisia ja rationalistisia kaupunkisuunnittelu- ja arkkitehtuuriperiaatteita. Katuverkko on keskustan ja Tammelan ruutukaavaa vapaamuotoisempi koostuen säteittäisistä pääkaduista (Teiskontie ja Sammonkatu) ja hieman kaarevista kokooja- ja tonttikaduista. Korttelirakenne on avoin ja painottaa luonnonvalon, puistoaluiden ja puistomaisten kerrostalopihojen merkitystä. Esimerkiksi nk. Kiinanmuuri pihapiireineen on hieno esimerkki aikakauden väljästä puistopihasta.

Suurin osa asuinrakennuksista on pohjois-eteläsuuntaisia 3-7-kerroksisia lamelleja, joiden muodostamia korttelikonaisuuksia rytmittävät pistetalot ja matalat liikesiivet. Liiketilat ovat keskittyneet Kalevan puistotien, Teiskontien ja Sammonkadun varsille. Tärkein maamerkki on muuta ympäristöä korkeammalla ja keskeisesti sijaitseva monumentaalinen, arkkitehtuuriltaan muusta ympäristöstä poikkeava Kalevan kirkko, joka yhdessä Liisanpuiston kanssa muodostaa päätteen Itsenäisyydenkadulle.

Historia

Kaleva rakentui Tammelan vainioille kaupungin väkiluvun kasvettua voimakkaasti sotien jälkeen. Ennen asuinkäyttöä ja sen vielä rakentuessa Kalevassa toimi Hippoksen ravirata ja useita tiilitehtaita, jotka tuottivat rakennusmateriaalia mm. kaupugnin tehdasrakennusten tarpeisiin. Kalevan asemakaavojen pohjana toimi arkkitehti Brunilan 1922 laatima itäisten alueiden asemakaava. Tätä kaavaa ei koskaan vahvistettu, vaan ennen sotia kaavoitettu alue päättyi Kalevan puistotiehen. Kaupinkatuun ulottuva Elis Kaalamon itäisten alueiden asemakaava vahvistettiin 1938. Kaupinkadusta itään olevat alueet kaavoitettiin myöhemmin useassa vaiheessa mm. Teiskontien korttelit 1953 ja Sammonkadun 1955.

Kaleva oli monessa mielessä uuden ajan ja moderniuden näyttämö: Alueen suunnittelussa huomioitiin jo autoistuminen ja kohteissa kokeiltiin teknisiä uutuuksia kuten rakennuselementtien käyttöä ja lattialämmitystä. Rakennusten suunnittelijoita olivat mm. arkkitehdit Jaakko Tähtinen, Bertel Strömmer, P. Salomaa, Harry W. Schreck ja Alvar Aalto.

Nro 21. Kerrostalojen Kaleva

3 / 5

1. Kalevan tornit (2012)

2. Viistokuva Kalevasta (2012)

Nro 21. Kerrostalojen Kaleva

4 / 5

- 3. Kalevankartanon matalia liikerakennuksia ja pistetaloja (2012)
- 5. Teiskon tien lamellitalojen kaupunkikuvallista rytmiä Ilmarinkadulta kuvattuna (2012)

- 4. Ilvestien kapeaa katutilaa (2012)
- 6. Kalevankartanon (Kiinanmuurin) muurimaista, polveilevaa julkisivua Kaupinkadun varressa (2012)

3

4

5

6

Nro 21. Kerrostalojen Kaleva

5 / 5

- 7. Vihreää katutiljööttä ja matalahkoja lamelleja Kaskitiellä (2012)
- 9. Teiskontien vihreää, leveää puistokatua ja korkeiden lamellien rytmiä (2012)

- 8. As Oy Koskentie pihapiiriä (2012)
- 10. 1960-luvun alun Kalevaa Pellervonkadulla, taustalla Domuksen opiskelija-asunnot (2012)

7

8

9

10

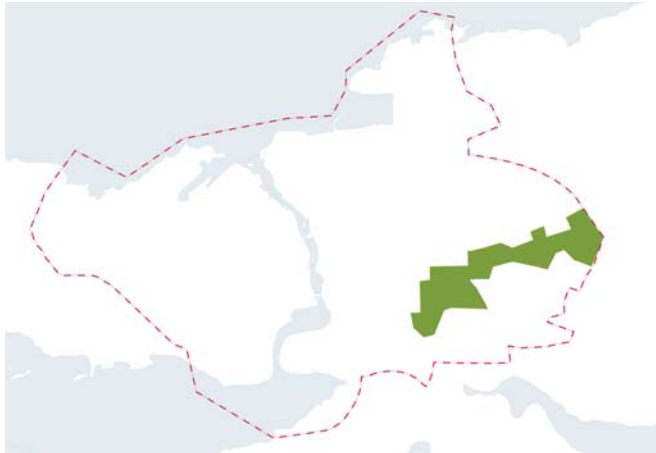

Nro 22. Kalevan puistoakseli ja julkiset rakennukset

1 / 4

Valintaperuste: Kalevan kaupunginosaa halkova puistoakseli, jonka reunoilla on asuinkerrostalojen lisäksi runsaasti kouluja ja muita julkisia rakennuksia. Dominanttina on alueen muusta arkkitehtuurista poikkeava Kalevan kirkko. Selkeä puistoarkkitehtuuri funktionalistiselle kaupunkisuunnittelulle tyypillistä. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Kalevan puistoakseli ja siihen rajautuvat julkiset rakennukset

tärkeitä kohteita:

1. Sammon keskuslukio Olli-Pekka Jokela (2005)
2. Tampereen uintikeskus Pekka Helin, Tuomo Siitonen, Antti Laiho, Klaus Lindh (1980)
3. Hippotalo Valtion virastotalo, Antti Tähtinen (1977)
4. Sammon koulu Elsa Arokallio (1957)
5. Liisanpuiston koulu Tampereen kaupungin arkkitehtiosasto (1976)
6. Kalevan kirkko Raili ja Reima Pietilä (1966)
7. Sampolan koulu ja työväenopisto Timo Penttilä ja Kari Virta (1962)
8. Kalevan lukio (ent. Kalevan yhteiskoulu) Jaakko Ilveskoski (1954)
9. Tampere-talo Sakari Aartelo ja Esa Piironen (1990)
10. Tampereen yliopiston päärakennus Toivo Korhonen (1958-59)
11. Liisanpuisto (1960-luku)
12. Kiovanpuisto (1960-luku)
13. Sorsapuisto Onni Karsten (1930-luku)
14. Sorsapuiston urheilukenttä (1940-luku)
15. Kalevan keskuspuisto (1970-luku)

Nro 22. Kalevan puistoakseli ja julkiset rakennukset

Kuvaus

Kalevan ydin on Liisanpuistosta ja Kiovanpuistosta muodostuva lähes kolmikilometrinen puistoakseli, joka johtaa itä-länsisuunnassa koko Kalevan halki. Puistoa reunustavat sekä pohjois- että eteläpuolelta paitsi asuinkerrostalot, myös merkille pantavan useat julkiset rakennukset, joista useat ovat arkkitehtuuriltaan arvokkaita.

Puistoakselin kohokohta on Liisankallio Kalevan kirkkoineen. Kahden Itä-Tampereen pääkadun, Teiskontien ja Sammonkadun risteyksessä kohoavana kirkko on Kalevan ja koko itäisen kaupungin portti ja maamerkki. Hyvin eriluonteinen, mutta tärkeä rooli risteysalueen maisemassa on myös Sampolalla. Kalevan puistoakseliin voidaan kaupunkikuvallisesti ja toiminnallisesti liittää myös Sorsapuisto ja sitä ympäröivät julkiset rakennukset aina Tampereen yliopistolle saakka, vaikka ne eivät kaupunkirakenteellisesti kuulukaan Kalevan puistoakseliin.

Historia

Sotien jälkeen rakentuneen Kalevan tiheän asutuksen vastapainoksi kaavoitettiin Liisanpuiston-Kiovanpuiston-Kalevan keskuspuiston -puistoakseli ja leveät puistokatut. Sekä puistojen että puistokatujen aihiot näkyvät jo vuoden 1922 asemakaavassa, jota ei kuitenkaan koskaan vahvistettu. Puistoakselin ydin on korkea kalliomäki, Liisankallio, joka toimi ennen Kalevan kaupunginosan rakentumista kaupungin ulkopuolisena kohtaamispaikkana mm. hyppyrimäkineen ja tanssilavoineen. Kissanmaan rajalla nykyisen Hippotalon kohdalla toimi Hippoksen ravirata.

Nro 22. Kalevan puistoakseli ja julkiset rakennukset

3 / 4

1. Anneli Sipilän Ystävyykskaupunkiveistos (1981) Kiovanpuistossa (2012)

2. Viistokuva Kalevasta (2010)

Nro 22. Kalevan puistoakseli ja julkiset rakennukset

4 / 4

3. Liisanpuistoa (2012)

5. Sammon keskuslukio (2012)

4. Kalevan kirkko (2012)

6. Tampereen uintikeskus

3

4

5

6

Nro 23. Sorsapuisto ympäristöineen

Valintaperuste: Keskustan itäisten osien merkittävimpiä puistoja, jonka reunoilla edustavaa asunto- ja muuta arkkitehtuuria eri aikakausilta. Ensimmäisiä toiminnallisia puistoja Tampereella. Maisemallinen dominantti Sorsalampi ja kaupunkikuvallinen dominantti Tampere-talo.

Rajausperuste: Sorsapuisto ja sitä rajaavat rakennukset

tärkeitä kohteita:

1. **Tampere-talo** Sakari Aartelo ja Esa Piironen (1990)
2. **Sorsapuistontalo** Jaakko Tähtinen (1931, 1951)
3. **Toralinna** Bruno Granholm (1902)
4. **Lähteenlinna** E.A.Liuha (1928)
5. **As. Oy Kalevansuu** Bertel Strömmer (1936)
6. **Puolikunnalliset lamellit** Bertel Strömmer (1940)
7. **Kalevan lukio** (ent. Kalevan yhteiskoulu) Jaakko Ilveskoski (1953)

Nro 23. Sorsapuisto ympäristöineen

Kuvaus

Sorsapuisto on keskusta-alueen merkittävimpiä ja monipuolisimpia puistoja. Se on funktionalistisen puistoarkkitehtuurin ensimmäinen edustaja Tampereen keskustassa. Puistossa sijaitsee konferenssi- ja konserttikäytössä oleva Tampere-talo. Sorsapuistoa rajaavat useat tyylikkää ja rakennushistoriallisesti kiinnostavat asuinrakennukset kuten Sorsapuistontalo ja Lähteenlinna naapureineen.

Historia

XVII kaupunginosan itäosassa sijaitsi lampi, joka oli syntynyt tulvimisen seurauksena pienen lähteen paikalle 1900-luvun alussa. Sitä ympäröivällä nurmella oli Pellavatehtaan valkaisuaketa, Pleikiniitty, joka oli kankaiden ja lankojen kuivatuspaikka. Niityn mukaan lampeakin nimitettiin aluksi Pleikilammeksi. Lampi oli 1930-luvulle asti liejuinen rämeikkö, joka talvisin toimi tammelalaisten luistelupaikkana.

Puistoa reunustavat komeat asuinrakennukset rakennettiin 1920- ja 1930-luvuilla. Niistä Bertel Strömmerin suunnittelemat (As Oy Kalevansuu sekä sen naapurissa sijaitsevat 4 lamellitaloa) ovat puolikunnallisia eli kaupunki rahoitti niiden rakentamisen, mutta asukkaat maksoivat huoneistojen haltijoiksi päästyään vähitellen osan rakennuskustannuksista.

Kaupungin rakennustoimiston asemakaavaosasto laati vuonna 1931 ehdotuksen Sorsalammen ympäristön järjestelystä. Yleisten töiden lautakunnan ehdotuksesta puistosta päätettiin kuitenkin tehdä aiottua isompi. Lammen ympäristön muutos- ja tasaustyöt toteutettiin työttömille osoitettuna varatöinä vuosina 1932-1934.

Istutukset suunnitteli kaupunginpuutarhuri Onni Karstén, ja ne tehtiin vuosien 1933 ja 1937 välisenä aikana. Nimensä Sorsapuisto sai alueella viihtyneiden sorsien mukaan. Valmistuttuaan puistosta tuli nopeasti tamperelaisten ja turistien suosima ajanviettopaikka.

Sorsapuistossa sijaitsi vuodesta 1956 1980-luvulle saakka lasten liikennepuisto. Puiston eteläkulmaukseen kohosi Tampere-talo vuonna 1990 ja samalla uudistettiin koko puistoa. Sen paikalla toimi vuosina 1964-1972 Tampereen eläintarha, joka sijoitettiin paikalla aiemmin sijainneen kaupungin teurastamon tiloihin.

Nro 23. Sorsapuisto ympäristöineen

3 / 3

1. Kalevan lukio Sorsalammen yli nähtynä (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)
4. Sorsapuistontalo puiston suunnalta nähtynä (2012)

3. Näkymä Sorsalammen yli Lähteenlinnan suuntaan (2012)
5. Tampere-talon liittyminen Sorsapuistoon (2012)

2

3

4

5

Nro 24. Tullin alue

1 / 4

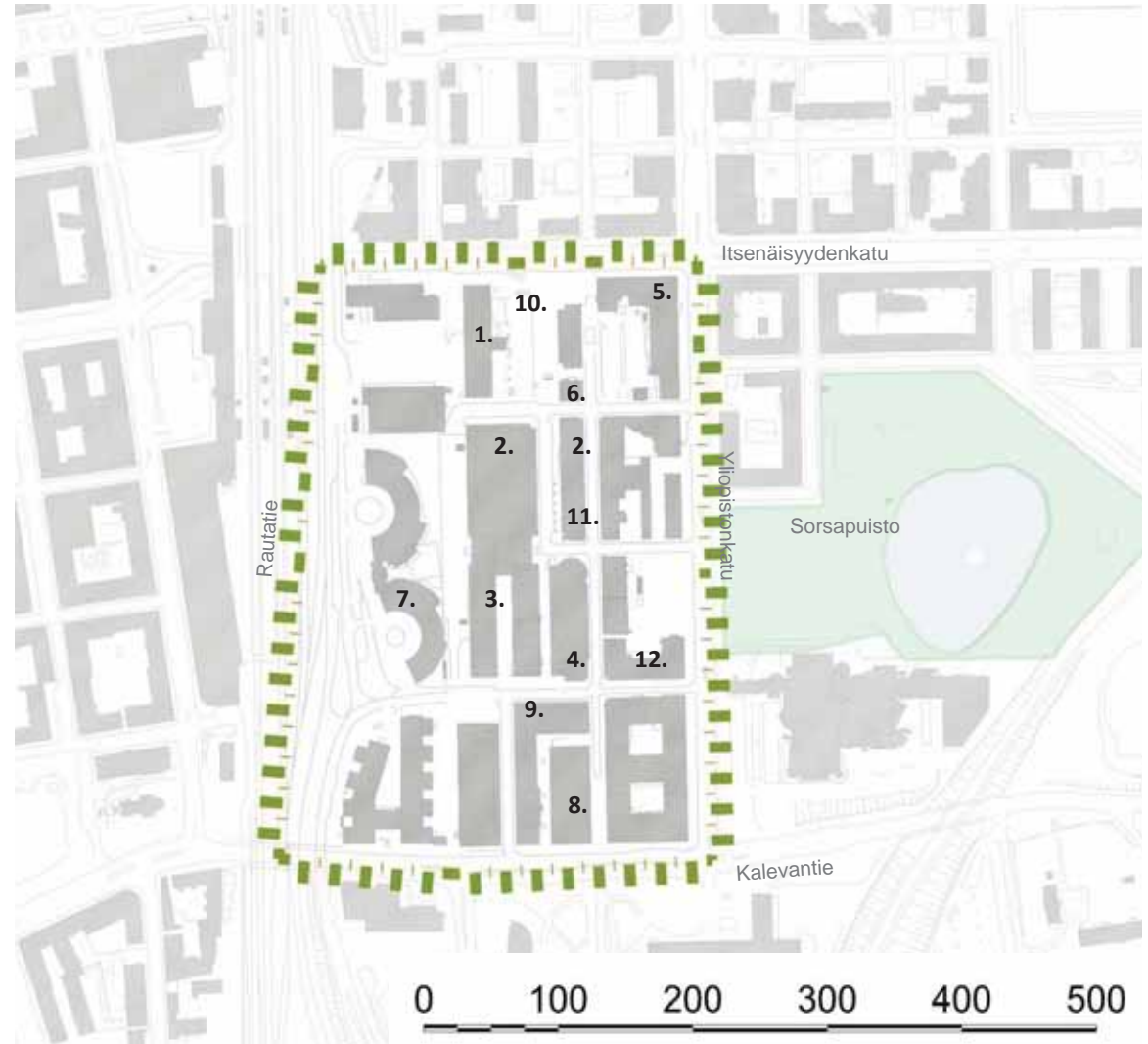
Valintaperuste: Alkujaan rautatiehen liittynyt entinen teollisuus- ja varastoalue, mikä selittää Tampereella ja suomalaisissa kaupungeissa harvinaisen katuverkko- ja korttelirakenteen. Alueella mm. entinen Tullikamari ja Attilan kenkätehdas ja funktionalistista teollisuusarkkitehtuuria. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Tullin alue

tärkeitä kohteita:

1. **Tullikamari ja pakkahuone** Georg Schreck (1900)
2. **Kauppakeskus Tullintori** (ent. SOK:n varastot) Valde Aulanko (1935), Jaakko Tähtinen (1938), Harry W.Schreck (1942), Erkki Karvala (1989), Reijo Lairto (1990)
3. **Makasiini/Hotelli Villa** Jaakko Tähtinen (1935), Erkki Karvala (1989)
4. **HMK:n makasiini** Berndt Blom (1902), Antti Tähtinen (1986)
5. **Attila** (ent. Attilan kenkätehdas) Heikki Tiitola (1914), Jaakko Tähtinen (1954), Eero Saari ja Pentti Tanhua (1983)
6. **Ravintola Telakka** (ent. Maantuotteen Mylly) Kaarlo Lindroos (1909)
7. **Vanhat veturitalit ja toimistorakennus** Hugo Neuman (1874), K.K.Stier (1896) ym.
8. **Tampereen yliopiston lisärakennus Linna** Juha Saarijärvi (2006)
9. **Tampereen yliopiston lisärakennus Virta** Timo Virta (2009)
10. **Tullikamarinaukio**
11. **KOY Hammareeni** Antti Katajamäki ja Maria Pesonen (1986)
12. **Tampereen pienteollisuustalo** (ent. lääketehdas Star) Jaakko Tähtinen (1945-48, 1954-55)

Nro 24. Tullin alue

2 / 4

Kuvaus

Tullin alue muodostaa tärkeän ja omaleimaisen kokonaisuuden koko kaupungin kehityshistorian kuvaajana. Se rakennettiin rautatietä palvelevaksi varastoalueeksi, mistä syystä korttelit olivat, ja ovat osin edelleen, hyvin kapeita ja katujen ympäröimiä.

Alueen rakennuskannassa on nähtävissä monenikäistä teollisuuden ja rautatien synnyttämää arkkitehtuuria sekä kirjava joukko arkkitehtuurityylejä historismia henkivästä punatiiliarkkitehtuurista virtaviivaiseen funkkikseen, jälleenrakennuskauden rationalismista 1980-luvun teräsarkkitehtuuriin ja lopulta tämän vuosituhannen kampusarkkitehtuuriin.

Historia

1800-luvun lopulle tultaessa radan itäpuolinen Tampere oli muuttunut viljelymaisemasta kaupunkimaisemaksi. Tampereesta oli tullut sisämaan kaupan keskus. Näihin tarpeisiin rakennettiin vuosina 1897-1901 ratapihan itäpuolelle G. Schreckin suunnittelema tiilinen tullikamari pakkahuoneineen. 1900-luvun alussa alue täydentyi varasto-, konttori- ja tuotantotiloilla. Alueen ensimmäinen, punatiilinen rakennusvaihe päättyi 1920-luvun lopussa. 1930-luvun alussa alkaneen toisen merkittävän rakennusvaiheen rakennuksen edustavat funktionalismia ja 1940- ja 1950-lukujen rationalismia.

Nykyisin Tullin alueella sijaitsee mm. Tampereen yliopiston tiloja, työpaikkatoimintoja sekä Tullintorin kauppakeskus. Tullintorin rakennus rakennettiin alun perin SOK:n varastoksi. Entisellä tullikamarilla ja pakkahuoneella on ravintola- ja kulttuuritoimintaa.

Nro 24. Tullin alue

3 / 4

1. Funkkiksen muotokieltä Tullintorin julkisivussa (2012)
2. Viistokuva alueelta (2010)

3. Näkymä Pinninkadulta (2012)

2

3

Nro 24. Tullin alue

4 / 4

4. Näkymä Pinninkadulta Tullintorin suuntaan (2012)

6. Tullin alueen tuoreehkoa rakennuskantaa edustaa Kiinteistöosakeyhtiö Hammareeni, joka palkittiin vuonna 1986 Vuoden teräsrakenne-palkinnolla (2012)

5. Sisänäkymä Tullintorin kauppakeskuksesta (2012)

7. Etualalla entinen mylly ja taustalla Attilan kenkätehdas (2012)

4

5

6

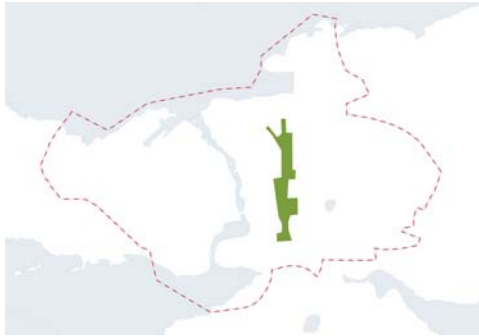
7

Nro 25. Rautatieympäristö

1 / 4

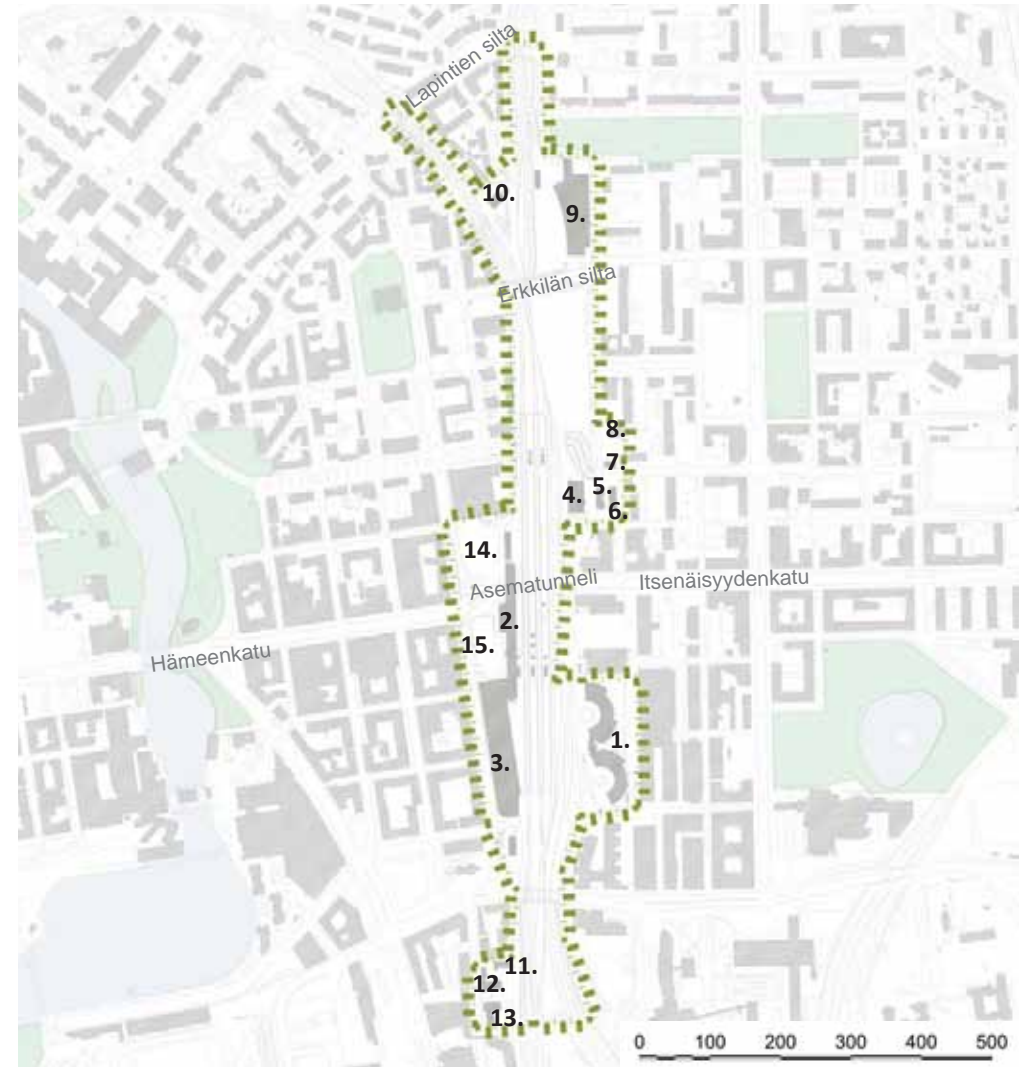
Valintaperuste: Kaupungin liikenne-, teollisuus- ja kehityshistoriaa ilmentävä kokonaisuus, joka näyttäytyy kaupunkikuvallisena ja toiminnallisena rajapintana kaupunginosien välillä. Dominanttina rautatieasema korkeine torneineen. Kaupungin rajapinnassa rautatiearkkitehtuurin ilmentymiä. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Rautatie, ratapiha ja rataan toiminnallisesti liittyvät pihapiirit

tärkeitä kohteita:

1. Vanhat veturitallit ja toimistorakennus Hugo Neuman (1874), K.K.Stier (1896) ym.
2. Rautatieasema Otto Flodin ja Eero Seppälä 1934
3. Paikoitustalo
4. Tavara-asema Bruno Granholm 1905, laajennukset 1922 ja 1980
5. Seuratalo Morkku Bruno Granholm (n. 1907)
6. Asuinrakennus 4/21 tyyppiirustusten mukainen rautatieläisten asuintalo (viim. 1907)
7. ent. rautatieläisten poliklinikka (1950-luku)
8. Lompanlinna tyyppiirustusten mukainen rautatieläisten asuinkerrostalo (1923)
9. PMK-talo (Puuvillatehtaiden myyntikonttori) Jarl Eklund (1938)
10. Pajakatu 2 ent. rautatieläisten asuinkerrostalo tyyppiirustusten mukaan (1924)
11. Sorinkatu 6 VR:n varasto- ja huoltorakennus (1920-luku)
12. Sorinkatu 8 VR:n varasto- ja huoltorakennus (1950-luku)
13. Sorinkatu 8 RTO:n huolto- ja asuinrakennus (1950-luku)
14. Posteljooninpuisto (1930-luku)
15. Asemanaukio (1800-luvun loppupuoli)

Nro 25. Rautatieympäristö

Kuvaus

Rautatieympäristö käsittää Tampereen keskustan rautatiet ja ratapihan ja niitä reunustavat, raideliikenteeseen tai rautatiearkkitehtuuriin liittyvät tai liittyneet rakennukset. Eri-ikäiset rakennukset kertovat raideliikenteen kehityshistoriasta ja raideliikenteen merkityksestä kaupungin kehityksessä mm. elinkeinohistoriallisesta näkökulmasta. Rautatieympäristöllä on laajana avoimena alueena kaupunkikuvallista merkitystä. Useilla siihen sisältyvillä rakennuksilla on kaupunkikuvallisten arvojen lisäksi myös rakennustaiteellisia ja/tai rakennushistoriallisia arvoja.

Rataan ja sen 1800-lukuisiin rakennusvaiheisiin rakenteita on rajatun alueen lisäksi muuallakin Tampereen keskustan alueella (mm. Viinikan ratasillat, nyk. satamatoimiston rakennus Naistenlahdessa, Tammerkosken ratasillat ja Näsinkallion kivipenkereet).

Historia

Alueen kehittyminen alkoi 1800-luvun loppupuolella, kun Helsinkiin johtava rautatie ulotettiin Hämeenlinnasta Tampereelle 1876. Samalla vihittiin käyttöön Tampereen ensimmäinen, sittemmin 1930-luvulla purettu puurakenteinen rautatieasema. Rautatie ja asema sijaitsivat valmistumisaikanaan syrjässä kaupungin keskustasta, mutta Kytälän takamaalta nähtiin olevan helpompaa jatkaa rataa kummalta tahansa puolen Näsijärveä. Rautatie linjattiin Tampereella jo ensimmäisessä vaiheessaan aina Naistenlahteen saakka, jolloin se palveli myös teollisuutta. Rautatietä jatkettiin edelleen Kangasalan ja Haapamäen kautta Vaasaan 1882 ja Poriin 1895. Raideliikenne oli 1800-luvun lopulla merkittävä parannus liikenneyhteyksiin, koska tiet olivat monin paikoin huonokuntoisia ja liikkuminen niillä vaivalloista.

Nro 25. Rautatieympäristö

3 / 4

1. Näkymä veturitalleilta rautatieaseman suuntaan (2012)
2. Viistokuva veturitallien alueelta (2010)

3. Rautatieläisten asuintalo ja seuratalo Morkku sijaitsevat samassa pihapiirissä (2012)
4. Rautatieläisten poliklinikaksi rakennettu puurakennus edellisten naapurissa (2012)

3

4

Nro 25. Rautatieympäristö

4 / 4

- 5. PMK:n talo (2012)
- 7. Lompanlinna (2012)

- 6. Varhaisia rautatierakenteita Viinikassa (eivät sisälly kortin 25 aluerajaukseen, 2012)
- 8. Varhaisia rautatierakenteita Porin radalla (eivät sisälly kortin 25 aluerajaukseen, 2012)

5

6

7

8

Nro 26. Hatanpään valtatie ympäristö

1 / 5

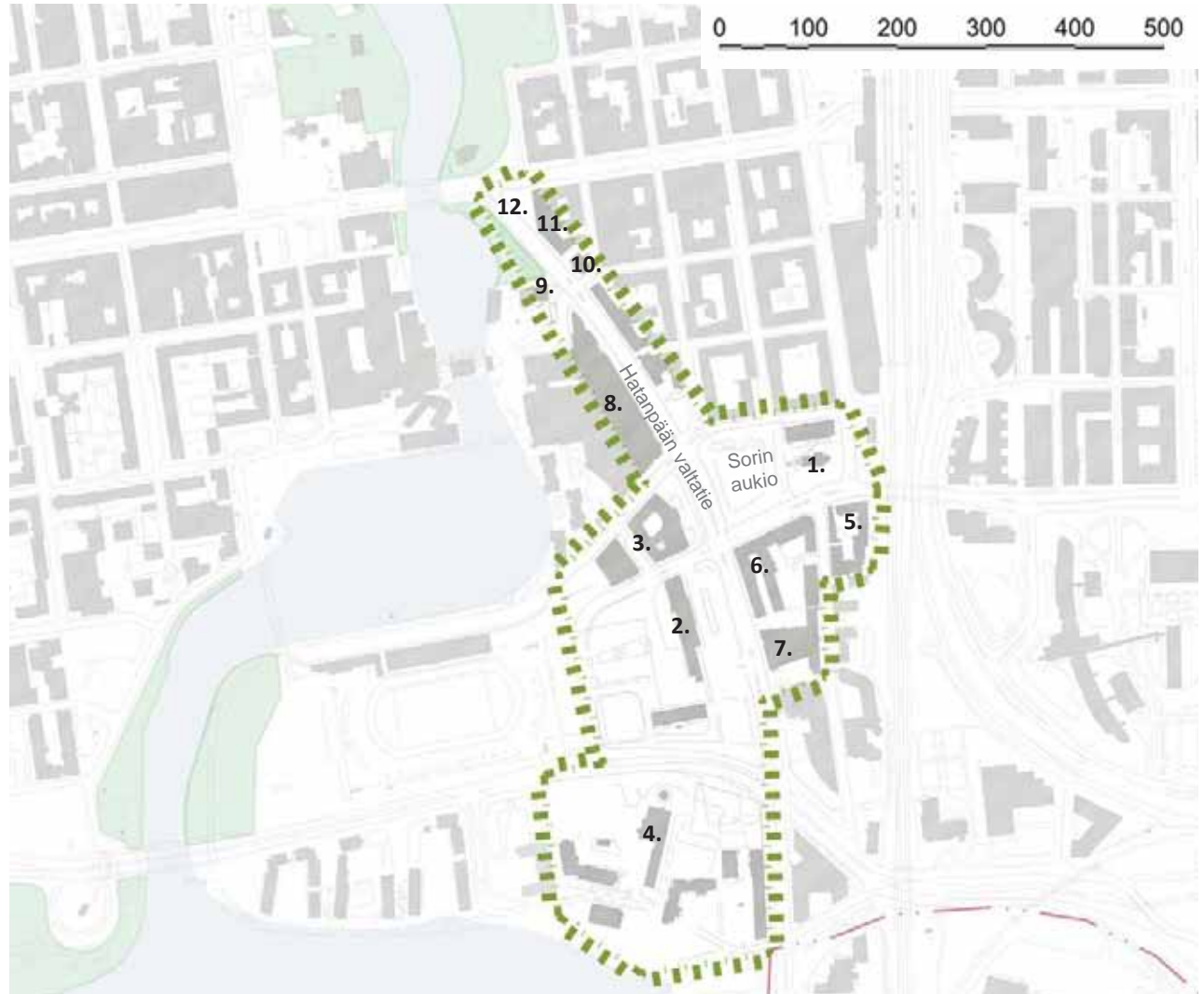
Valintaperuste: Arkkitehtuuriltaan ja avoimilta näkymiltään monipuolinen, liikenteen historiaan ja kaupungin laajenemiseen liittyvä kaupunkiympäristö. Tärkeän saapumisnäköalän elementtejä linja-autoasema, ortodoksinen kirkko, 1900-luvun alun punatiiliarkkitehtuurin ja funkkisrakennusten keskittymä. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Hatanpään valtatie varren saapumisnäköalaa rajaava rakennettu ympäristö

tärkeitä kohteita:

1. Ortodoksinen kirkko T.U.Jassikov (1898)
2. Linja-autoasema Bertel Strömmer ja Jaakko Laaksovirta (1938)
3. Vuoltsun ja Autotuonnin korttelit Bertel Strömmer (1939), Veikko Kallio (1937-38), Heikki Tiitola (1938)
4. Höyryvoima-asema Lambert Petterson (1919), Bertel Strömmer (1938), Seppo Rihlana (1955)
5. Asunto oy Sorinahde Mikko Tamminen (1912)
6. Hatanpään valtatie 12 Arvo Eränen (1928)
7. Poliisitalo Pekka Ilveskoski (1963)
8. Koskikeskus Tähti-Set (1988)
9. Verkatehtaan konttori C.Th.Höijer (1896)
10. Haarlan palatsi Jussi ja Toivo Paatela (1923)
11. Suomenpankintalo Harry W. Schreck (1940-42)
12. Suomen Pankin aukio (1900-luku)
13. Sorin aukio (1940-luku)

Nro 26. Hatanpään valtatie ympäristö

Kuvaus

Hatanpään valtatie moniarvoinen kulttuuriympäristö koostuu Tampereen keskustan eteläistä saapumisnäköalaa reunustavista, merkittävistä rakennuskulttuurikohteista, joihin kuuluvat mm. ortodoksinen kirkko sekä linja-autoaseman, Vuoltsun ja Autotuonnin kortteleiden funkkisrakennukset sekä Höyryvoima-asema.

Kaupunkikuvalle leimansa antaa korkeiden kaupunkitalojen ja matalien funkkitalojen vuoropuhelu sekä kaupunkitilan poikkeuksellinen avoimuus. Kaupunkimaisemaan kuuluvat olennaisena osana myös Ratinan stadionin tornit.

Historia

Alueen kaupunkirakenne on uusiutunut täydellisesti kaksi kertaa ensimmäisen, silloisen Messukylän pitäjän alueelle vapaasti syntyneen kaupunkimaisen korttelirakenteen jälkeen. 1880-luvulla Tampereen kaupunkiin liittämisen myötä alue uudistui järjestelmällisen ruutukaavan mukaan. Alueen vanhimpia rakennuksia ovat Verkatehtaan konttori (1896) ja ortodoksinen kirkko (1898). Kytälän kaupunginosa kärsi pahoja tuhoja sisällissodan aikana ja uudelleen rakentaminen muutti kaupunkirakennetta merkittävästi. Tämä mahdollisti uuden valtavyöhykkeen, Hatanpään valtatie linjaamisen ja rakentamisen. Se avattiin liikenteelle vuonna 1922.

Oman sävyensä Hatanpään valtatie ympäristöön tuovat sen kadonneet elementit. 1980-luvulla Hatanpään valtatie varresta, nykyisen hotellin Ilveksen ja Koskikeskuksen paikalta, purettiin suuren suojelukiistan saattamana suurin osa Verkatehtaan rakennuksista.

Sorin aukion maamerkki, tiilijulkisivuinen Hatanpään Valtatie 12 oli valmistuessaan 1928 Tampereen suurin asuintalo ja ensimmäinen, josta edes osa kohosi seitsemään kerrokseen.

Tampereen linja-autoasema oli valmistuessaan 1938 Suomen suurin ja ajanmukaisin. Samaan aikaan kun linja-autoasemaa rakennettiin, rakentuivat myös sen viereiset huoltoasemakorttelit Vuolteenkadun ja Suvantokadun välissä.

Nro 26. Hatanpään valtatie ympäristö

3 / 5

1. Täydennysrakentamisen vuoksi muuttuvaa maisemaa sähkölaitoksen ympäristössä (2012)

2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 26. Hatanpään valtatie ympäristö

4 / 5

- 3. Hatanpään valtatieä Sorin aukion kohdalta pohjoiseen (2012)
- 5. Vuolteenkatua länteen (2012)

- 4. Entinen höyryvoima-asema (2012)
- 6. Linja-autoasema vastaremontoituna (2009)

3

4

5

6

Nro 26. Hatanpään valtatie ympäristö

5 / 5

- 7. Hatanpään valtatie etelään (2012)
- 8. Näkymä Vuolteenkadulta Ratinaan (2012)

- 9. Ortodoksinen kirkko (2012)

7

8

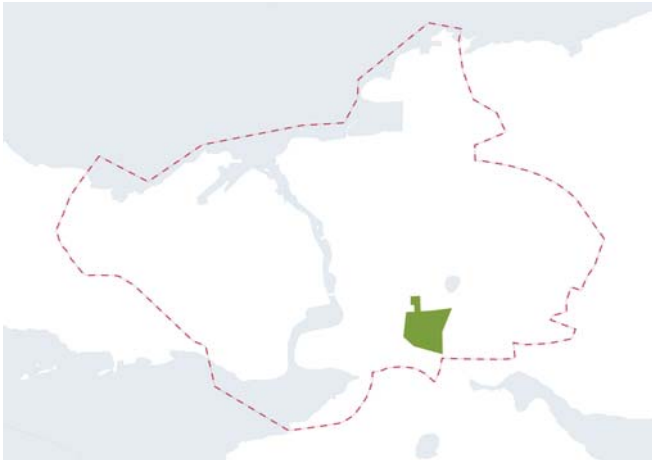

Nro 27. Tampereen yliopisto

1 / 4

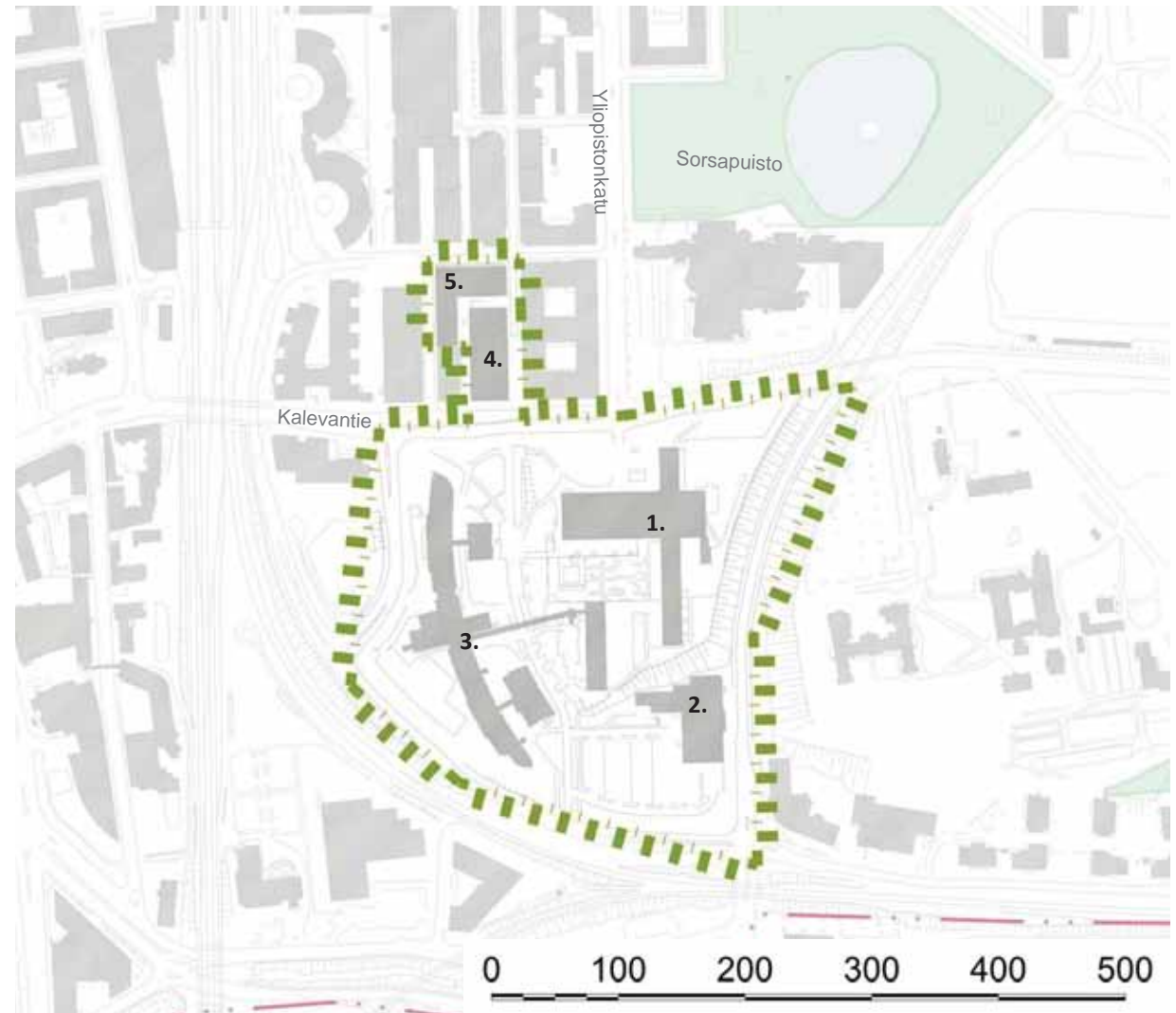
Valintaperuste: Suomen sivistys- ja Tampereen kehityshistoriaa ilmentävä kampusalue, jolla myös maisemallisia ja arkkitehtonisia arvoja. Yhteiskunnallisen heräämisen symboli Suomessa. Tampereen yliopiston päärakennus esimerkki aikakaudelleen tyyppillisestä selkeälinjaisesta arkkitehtuurista.

Rajausperuste: Tampereen yliopiston keskustakampus

tärkeitä kohteita:

1. Tampereen yliopiston päärakennus Toivo Korhonen (1958-59)
2. Atalpa Saari-Tanhua-Kostiainen (1965)
3. Pinni A ja B Antti Katajamäki (1993, 2003)
4. Linna Juha Saarijärvi (2006)
5. Virta Timo Virta (2009)

Nro 27. Tampereen yliopisto

Kuvaus

Tampereen yliopiston keskustakampus sijaitsee Sorsapuiston läheisyydessä Tullin kaupunginosan etelälaidassa, pääosin Kalevantien eteläpuolella. Vähäeleisyydessään vaikuttavaa 1960-luvun arkkitehtuuria edustava yliopiston päärakennus puistomaisine eduspihoineen toimii maisemallisesti tärkeänä päätteenä Tammelan puistokadun jatkeelle Yliopistonkadulle.

Myös yliopiston nuoremmat rakennusvaiheet ovat arkkitehtonisesti korkeatasoisia. Keskustakampus ja sen lähiympäristö ovat muuttuneet viimeisen vuosikymmenen aikana merkittävästi lisärakentamisen myötä ja 2000-luvulla kampuksen laajeneminen on suuntautunut Tullin alueelle, Kalevantien pohjoispuolelle.

Historia

Yhteiskunnallinen korkeakoulu aloitti toimintansa Helsingissä 1925. Vuonna 1956 Tampereen kaupunki ja Yhteiskunnallinen korkeakoulu tekivät sopimuksen oppilaitoksen siirtymisestä Tampereelle. Vuonna 1960 valmistui Toivo Korhosen suunnittelema yliopiston päärakennus ja korkeakoulu muutti Tampereelle. Vuonna 1966 oppilaitoksen nimi muuttui Tampereen Yliopistoksi. Samana vuonna valmistui myös ensimmäinen laajennus.

Vuosina 1993 ja 2003 keskustakampus on laajentunut Antti Katajamäen suunnittelemissa Pinni A ja Pinni B -rakennuksilla. Vuonna 2006 valmistui Juha Saarijärven suunnittelema Linna-rakennus, joka laajensi kampusaluetta Kalevantien pohjoispuolelle ja vuonna 2009 Timo Virran suunnittelema Virta-rakennus.

Nro 27. Tampereen yliopisto

3 / 4

1. Yliopiston päärakennuksen vähäeleisyydessään vaikuttavaa arkkitehtuuria (2012)

2. Viistokuva kampuksesta ympäristöineen (2010)

Nro 27. Tampereen yliopisto

4 / 4

3. Näkymä Pinnien suuntaan (2012)

3

4. Näkymä Pinninkadulta, etualalla Virta takana Linna (2012)

5. Päärakennuksen edustalla kasvavaa puustoa (2012)

4

5

Nro 28. Kalevankankaan ympäristö

1 / 4

Valintaperuste: Laaja 1800-luvulla harjulle perustettu hautausmaa-alue ja siihen liittyvä arkkitehtonisesti arvokas terveydenhuolto-oppilaitoksen alue. Historiallisesti ja maisemallisesti arvokas kokonaisuus, joka ilmentää Tampereen alkuperäistä maisemarakennetta. RKY 2009 osa.

Rajausperuste: Kalevankankaan hautausmaan ja terveydenhuolto-oppilaitoksen pihapiirin muodostama kokonaisuus

tärkeitä kohteita:

- 1. Kalevankankaan siunauskappeli**
W.G. Palmqvist ja Einar Sjöström (1913)
- 2. Hautausmaan portti**
Bertel Strömmer ja Gunnar Finne (1937)
- 3. Kalevankankaan hautausmaan talo**
F.L.Calonius (1889)
- 4. Yleinen sairaala / Terveydenhuolto-oppilaitos**
Magnus Schjerfbeck (1910), Matti Huusari (1995)
- 5. Kalevanharjun päiväkot** (1900-luvun alku)

Nro 28. Kalevankankaan ympäristö

Kuvaus

Kalevankankaan hautausmaa on edustava esimerkki 1800-luvun lopun kirkosta ja asutuksesta erillään olevista hautausmaista. Hautausmaa on rakentunut eri hautausstapojen ja istutustyylien muodostamista osista. Maisemallinen sijainti on vanhoille hautausmaille tyypillinen.

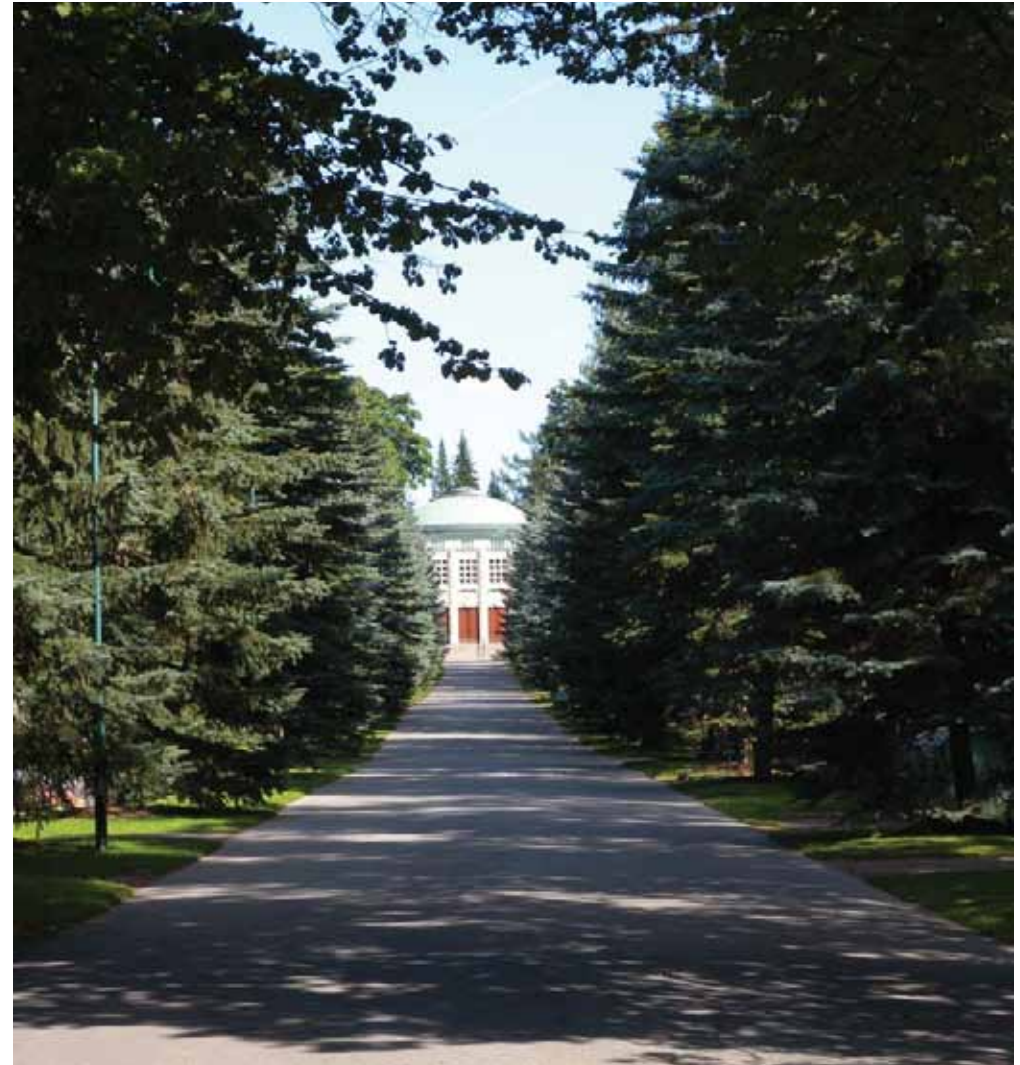
Kalevankankaan ympäristöön kuuluu myös terveydenhuolto-oppilaitoksen alue puistomaisine pihapiireineen ja arkkitehtuuriltaan komeine rakennuksineen. Tontin eteläpuolella sijaitsee Kalevanharjun päiväkotijoukko, joka on Tampereen vanhimpia päiväkotijoukkoja.

Historia

Kalevankankaan hautausmaa vihittiin käyttöön vuonna 1880. Sitä on laajennettu viisi kertaa, muistolehto 1970-luvulta on alueista nuorin. Hautausmaan monumentaalinen pääportti on verhoiltu punaisella graniitilla. Pääportilta johtaa kuusikujanne kupolikattoiselle siunauskappelille.

Pääporttia vastapäätä oleva arkkitehti F.L. Caloniuksen suunnittelema puuleikkauksin varustettu koristeellinen rakennus vuodelta 1889 on toiminut hautausmaailaisuuksiin saapuneen saattoväen odotustilana ja seurakuntien ylipuutarhurin asuntona.

Tampereen yleisen sairaalan perustamismääräys annettiin vuonna 1848. Tontti uutta rakennusta varten saatiin kaupungilta vuonna 1906 ja Magnus Schjerfbeckin suunnittelema rakennus valmistui vuonna 1910. Rakennus palveli sairaalana 1960-luvun alkuun, jolloin uusi keskussairaala valmistui. Tämän jälkeen rakennuksessa on toiminut terveydenhuolto-oppilaitos. Rakennusta laajennettiin onnistuneesti huolellisen saneerauksen yhteydessä 1999. Suunnitelma on Matti Huusarin käsialaa.

Nro 28. Kalevankankaan ympäristö

3 / 4

1. Kalevankankaan siunauskappeli vihreän kujanteen päätteenä (2012)
2. Ilmakuva alueelta (2011)
3. Viistokuva terveydenhuolto-oppilaitoksen alueelta (2010)

4. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen päärakennus (2012)
5. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen 1990-luvulla laajennettu sivurakennus (2012)

2

3

4

5

Nro 28. Kalevankankaan ympäristö

4 / 4

6. Poistettujen hautamuistomerkkien näyttelyalue hautausmaan porttien ulkopuolella (2012)

7. Hautausmaan portin korkokuva on Gunnar Finnen käsialaa (2012)

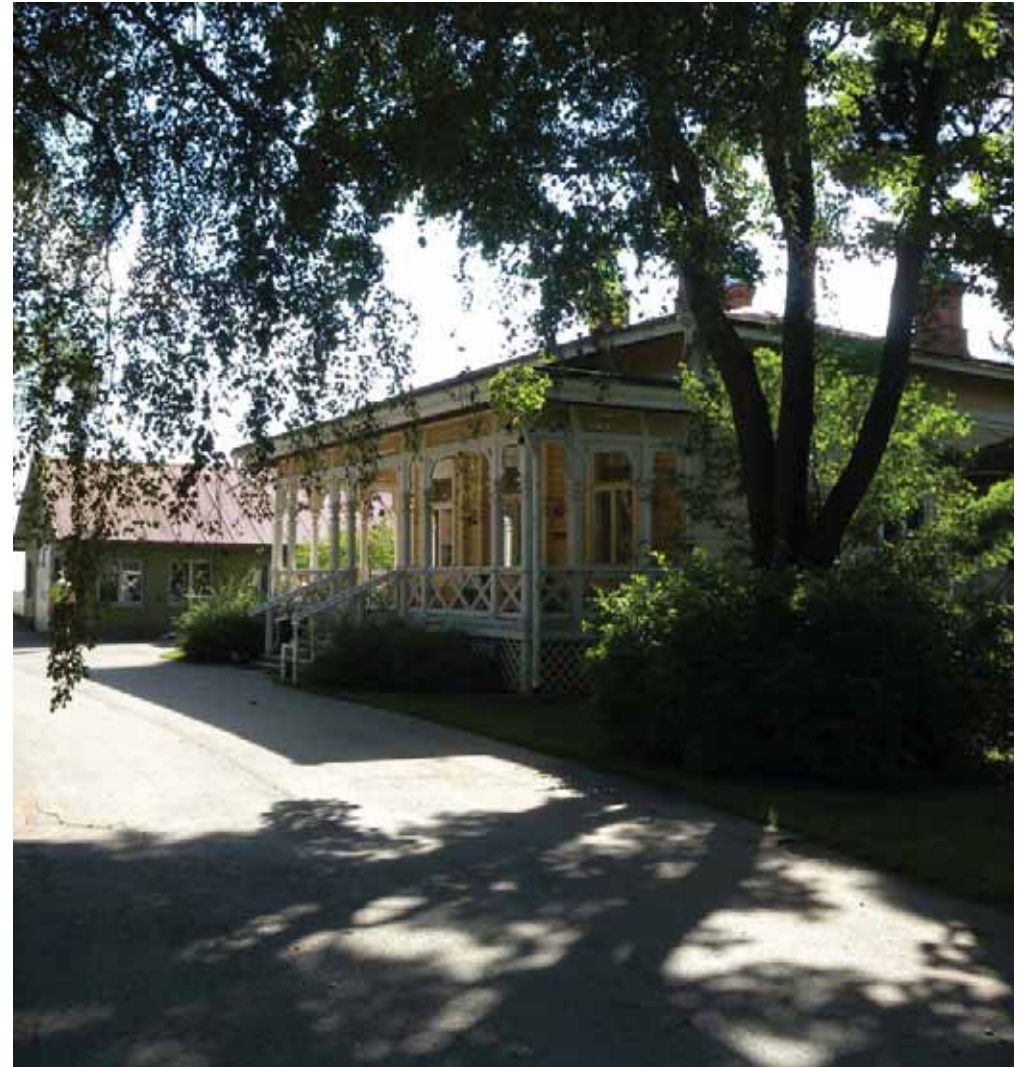
8. Kalevankankaan hautausmaan talo (2012)

6

7

Nro 29. Onkiniemi

1 / 5

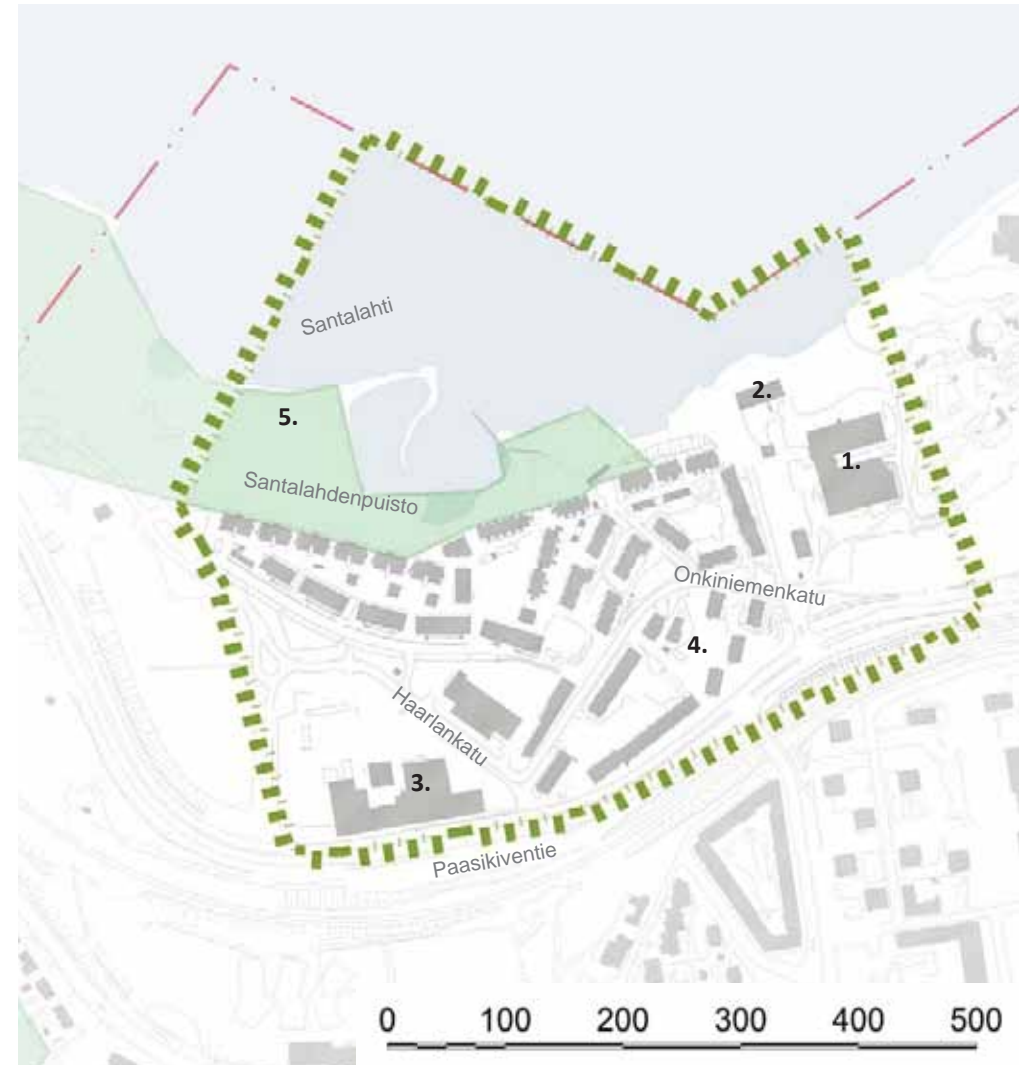
Valintaperuste: Alun perin teollisuushistorian muovaama, sittemmin enimmäkseen asuntoalueeksi muuttunut aluekokonaisuus Näsijärven rannalla. Arvokkaita entisiä teollisuusrakennuksia ja edustavaa 1900-luvun asuntoarkkitehtuuria.

Rajausperuste: Onkiniemen teollisuusalueet ja asuinalue

tärkeitä kohteita:

1. Suomen Triכון Onkiniemen tehdas Veikko Kallio (1953)
2. Suomen Triכון voimarakennus (1955)
3. Haarlan paperitehdas Bertel Strömmer (1920)
4. As Oy Näsikartano / Onkiniemenkadun kerrostalot Veikko Kallio (1954)
5. Santalahdenpuisto (1980-luku)

Nro 29. Onkiniemi

Kuvaus

Alue käsittää Onkiniemen entisen teollisuusalueen, jossa vanhat teollisuusrakennukset ovat säilyttäneet asemansa kaupunkikuvallisina dominantteina. Alue on rakentumisestaan lähtien ollut monimuotoinen kudelma erilaisia toimintoja ja on edelleen ajallisesti, tyyllisesti ja toiminnallisesti hyvin monimuotoinen. Kaupunkikuvan vaihtelevuutta lisää vielä alueen sijainti Näsijärven rannalla, paikoin suuret korkeuserot ja topografian vaihtuminen jyrkästä rinnemaastosta tasaiseen täyttömaahan. Maisemat Näsijärvelle avautuvat komeina.

Teollisuustoiminnan paikalla entisissä tehdasrakennuksissa on nykyään liike-, työ- ja kulttuuritiloja ja entisille teollisuusalueille on paikoin rakentunut uusia asuinkortteleita. Tehdasrakennusten lisäksi varhaisesta teollisuustoiminnasta muistuttavat useat rantarakenteet. Asuinkortteleista edustavimpia ovat 1950-luvun pienkerrostalot Onkiniementiellä. Alue on myös vilkkaassa virkistyskäytössä uimarantoinen, koirapuistoinen ja rantareitteinen. Onkiniemen puolella on vielä jäljellä keskustassa harvinaisia muokkaamattomia rantakallioita ja -kasvillisuutta.

Historia

Onkiniemi on vanhaa huvila-aluetta. Alueen sijainti Näsijärven vesireitin ja vesivarantojen, Pispalan valtatie, Ylöjärvelle ja edelleen länteen vieneen maantien ja myöhemmin myös rautatien varrella on tarjonnut oivalliset edellytykset tuotantotoimintaan. Alue onkin ollut teollisuuskäytössä 1860-luvulta alkaen. Ensimmäiset tehtaat olivat oluttehtaita, sittemmin alueella toimivat myös mm. tiilitehdas, Höyrypuuseppä Oy, Suomen Sahanterätehdas Oy ja Akkunaverho- ja paitatehdas Oy. Tehtaista merkittävimmät ovat on olleet Haarlan paperitehdas (toiminnassa 1920-1989) ja Suomen Trikoo. Rantaa on muokattu ja täytetty halki vuosikymmenten niin, että noin puolet rautatien ja Näsijärven välisestä maapinta-alasta on täyttömaata.

Nro 29. Onkiniemi

3 / 5

1. Onkiniemen entisen tehdasalueen villiintynyttä sisäpihaa (2012)

2. Viistokuva alueelta (2010)

Nro 29. Onkiniemi

4 / 5

3. Kalliorantaa kuvattuna Elianderin uimarannalta Särkänniemelle päin (2012)

Nro 29. Onkiniemi

5 / 5

4. Suomen Trikoo kuvattuna etelästä (2012)

5. Onkiniemenkadun As Oy Näsikartano 1950-luvulta (2012)

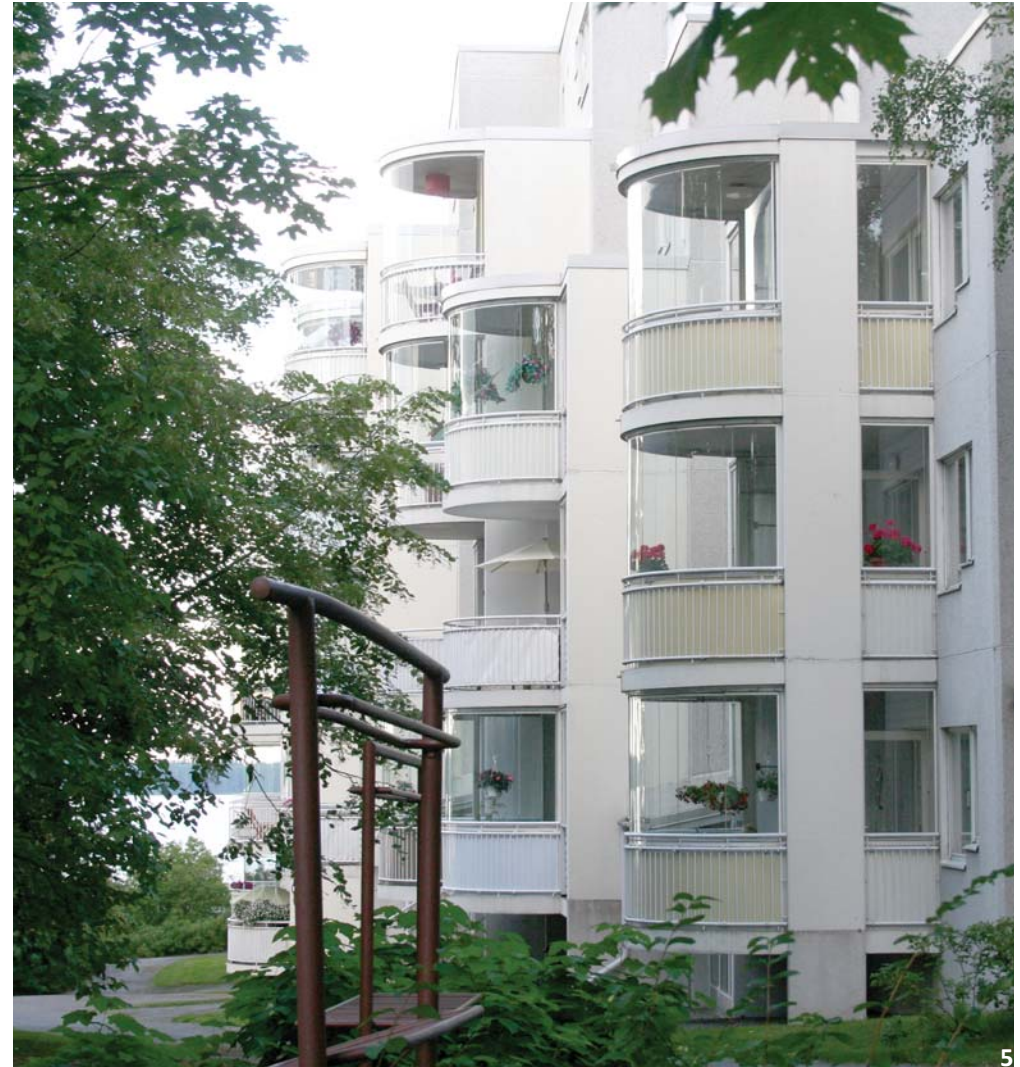
6. Onkiniemen rantakortteleiden 1990-luvun rakennuskantaa (2012)

3

4

5